

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

Zınar DİLBER

**Temmuz-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

Zınar DİLBER

**Danışman
Prof. Dr. Selman YAŞAR**

Diğer Jüri Yeleri

Dr. Öğr. Üyesi Efe DURMUŞ

Doç. Dr. Tekin İDEM

**Temmuz-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Zınar DİLBER tarafından hazırlanan “Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri” adlı tez çalışması 28/12/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Prof. DR. Selman YAŞAR

Danışman

Doç. Dr. Tekin İDEM

Üye

Dr.Öğr.Üyesi Efe DURMUŞ

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

İmza
Zınar DİLBER

Tarih:28.12.2025

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZİANTEP HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

Zınar DİLBER

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Selman YAŞAR

2025, 106 Sayfa

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında halkın kültürel, sosyal ve eğitimsel açıdan kalkınmasını hedefleyen Halkevleri ve Halkodalarının ortaya çıkışını, gelişim süreçlerini ve toplumsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyet ideolojisinin temel ilkelerinden biri olan halkçılık doğrultusunda şekillenen bu kurumlar, özellikle okuryazarlık oranının artırılması, yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi ve modernleşme hedeflerinin yaygınlaştırılması için önemli birer araç olmuştur. Bu doğrultuda Halkevleri, 1932 yılında kurularak kısa sürede ülke genelinde yayılmış; ardından 1950'li yılların başında kapanmaları sonrasında yerlerini daha yerel ve sınırlı ölçekte faaliyet gösteren Halkodalarına bırakmıştır. Çalışmada ilk olarak Halkevlerinin ideolojik ve yapısal temelleri ele alınmış, ardından bu kurumların faaliyet alanları – yayıncılık, tiyatro, kurslar, sergiler, dil çalışmaları gibi – detaylı şekilde analiz edilmiştir. Halkodalarının nasıl ve neden kurulduğu, Halkevlerinden farkları, kırsal bölgelerdeki işlevleri ve özellikle Demokrat Parti döneminde yaşadığı dönüşüm süreci de kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise bu kurumların toplum üzerindeki etkileri tartışılmış; kadınların kamusal alana katılımı, laiklik ve ulus-devlet inşasındaki rolleri ve çeşitli eleştiriler değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümleri özel olarak Gaziantep Halkevi ve Halkodalarına ayrılmıştır. Gaziantep örneği üzerinden yerel düzeyde bu kurumların ne tür faaliyetler yürüttüğü, şehirle kurdukları ilişkiler ve toplumsal katkıları değerlendirilmiştir. Halkevinin temsil, dil-edebiyat, güzel sanatlar, spor, sosyal işler, köycülük, müzecilik, kurslar ve kütüphane gibi şube çalışmaları detaylı biçimde incelenmiştir. Bu yerel örnek üzerinden Halkevleri'nin genel yapısıyla olan benzerlikleri ve farklılıkları da ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, bu çalışma Halkevleri ve Halkodalarının Cumhuriyet tarihindeki yeri ve kültürel miras açısından önemi üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunmakta; modern Türkiye'nin toplumsal dönüşüm sürecinde bu kurumların üstlendiği işlevleri insani ve tarihsel bir çerçevede irdelemektedir. Gaziantep özelindeki mikro tarihsel yaklaşım ise konunun yerel bağlamda anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Halkodaları, Gaziantep Halkevi

ABSTRACT
MASTER THESIS
GAZİANTEP PUBLIC CENTER AND ITS ACTIVITIES

Zınar DİLBER

Batman University Graduate Education Institute

Department of History

Advisor: Prof. Dr. Selman YAŞAR

2025, 106 Pages

This study aims to examine the emergence, development processes and social impacts of Community Centers and Community Rooms, which aimed at the cultural, social and educational development of the people in the founding years of the Republic of Turkey. These institutions, which took shape in line with populism, one of the fundamental principles of the Republican ideology, have been important tools especially for increasing the literacy rate, developing civic awareness and disseminating modernization goals. In this direction, Community Centers were established in 1932 and spread throughout the country in a short time; then, after they were closed in the early 1950s, they were replaced by Community Rooms that operated on a more local and limited scale. In this study, firstly, the ideological and structural foundations of Community Centers are addressed, and then the areas of activity of these institutions – such as publishing, theater, courses, exhibitions, language studies – are analyzed in detail. How and why Community Centers were established, their differences from Community Centers, their functions in rural areas, and the transformation process they went through especially during the Democrat Party period are also comprehensively evaluated. In the second section, the effects of these institutions on society are discussed; women's participation in the public sphere, their roles in secularism and nation-state construction, and various criticisms are evaluated. The third and fourth sections of the study are specifically devoted to the Gaziantep Community Center and Community Rooms. The types of activities carried out by these institutions at the local level, their relations with the city, and their social contributions are evaluated through the example of Gaziantep. The activities of the Community Center such as representation, language-literature, fine arts, sports, social affairs, village life, museums, courses, and libraries are examined in detail. The similarities and differences with the general structure of Community Centers are also revealed through this local example. In conclusion, this study provides a comprehensive assessment of the place of Community Centers and Community Rooms in the history of the Republic and their importance in terms of cultural heritage; it examines the functions undertaken by these institutions in the social transformation process of modern Turkey within a human and historical framework. The micro-historical approach specific to Gaziantep contributes to the understanding of the subject in the local context.

Keywords: Community Centers, Community Rooms, Gaziantep Community Center.

ÖN SÖZ

Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı sancılı sürecinde büyük fedakarlıklar ile başarıya ulaştırması ile Cumhuriyet'in kuruluşu ilanı sonrası, yeni devletin çağdaş, gelişmiş, modern bir yapıya kavuşturmak için İnkılap hareketlerine hız vermiştir.Yapılan inkılapların toplum içinde yerleşip , kökleşmesi için Cumhuriyet Halk Partisi'nin 10-18 Mayıs 1931'de toplanan III.Kurultayı'nda Türk Ocaklarının Halkevlerine dönüşümü kararı alınmıştır. Başlangıç aşamasında 14 Halkevi açılmış olup 1951 yılına kadar 478 şubeye ulaşmıştır. İnkılapların gelişim ve yayılımı açısından önemli görülen Halkevleri faaliyetleri arasına Edebiyat,sanat,köycülük,müzik ve önemli kültürel faaliyetlerde bulunmuştur. Türk toplumunun milli değerler çerçevesinde gelişimini çok hızlı bir şekilde kurumlar sayesinde göstermiştir. Türk tarihi açısından ve Milli mücadelenin eşsiz direnişi ile simge olan Gaziantep şehrinde kurulan Halkevleri, toplumun devrimler ışığında yapılan inkılapları benimsemesinde önemli çalışmaları olmuştur. Gaziantep Halkevi 1939 yılında çıkardığı Beşpınar dergisi coğrafyamızda en uzun soluklu dergisi olup önemli çalışmalar yapmıştır.

Cumhuriyet dönemi içerisinde önemli yerde olan Halkevlerinin üzerinde yaptığımız çalışma ve araştırma süresinde verdiği destek ve yardımlardan dolayı danışman hocam Prof.Dr. Selman YAŞAR ve Doç. Dr. Tekin İDEM hocama teşekkürlerimi sunarım.

Zınar DİLBER
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	7
1.2. Araştırmanın Önemi.....	8
1.3. Araştırma Yöntemi	8
2. CUMHURİYET DÖNEMİ HALKÇILIK, HALK EVLERİ VE HALK ODALARI.....	9
2.1. Cumhuriyet İdeolojisi ve Halkçılık İlkesi.....	9
2.1. Okuryazarlık ve Toplumsal Aydınlanma Süreci	11
2.2. Kültürel Seferberlik ve Toplum Eğitimi	12
2.3. Halk Evlerinin Kuruluş Süreci (1932)	13
2.4. Kurumsal Yapı ve Örgütlenme Modeli	16
2.5. Halk Evlerinin Şube Faaliyetleri.....	18
2.6. Halk Evlerinin Temel Faaliyet Alanları	20
2.6.1. Yayıncılık ve dil faaliyetleri.....	20
2.6.2. Tiyatro, sinema ve müzik etkinlikleri	22
2.6.3. Sergiler, konferanslar ve kurslar	24
2.7. Toplumsal Katılım ve Eğitim Hedefleri.....	25
2.8. Halk Evlerinin Basın Yayın Faaliyetleri ve Dergileri	27
2.9. 1951 Kapatılma Süreci ve Gerekçeleri	29
2.10. Halk Odaları.....	30
2.10.1. Halk odalarının doğuşu ve amacı.....	30
2.10.2. Halk odalarının halk evlerinden farkları	31
2.10.3. Köylerde ve kasabalarda kültürel merkez olarak rolü	33
2.10.4. Eğitim, okuma yazma ve mesleki kurslar	34
2.10.5. Yerel el sanatları, tarım ve etkinlikleri	35
2.10.6. Demokrat parti döneminde halk odalarının dönüşümü ve kapanışı	36
3. HALK EVLERİ VE HALK ODALARININ TOPLUMSAL ETKİSİ	40
3.1. Toplumsal Dönüşüm ve Kitlelerin Eğitimi	40
3.2. Kadınların Kültürel ve Eğitimsel Sürece Dahil Edilmesi	42
3.3. Modernleşme ve Batılılaşma Sürecindeki Rolü.....	44

3.4. Halkçılık, Laiklik ve Ulus-Devlet İnşası ile Bağlantısı	46
3.5. Eleştiriler ve Karşıt Görüşler	48
3.6. Halk Evleri ve Halk Odalarının Kültürel Miras Olarak Değerlendirilmesi	51
4. GAZİANTEP HALKEVİ VE HALK ODALARI.....	55
4.1. Gaziantep Halkevi ve Halkodalarının Yapısı	61
4.2. Gaziantep Halkevi Yönetimi ve Kurul Üyeleri.....	65
5. GAZİANTEP HALKEVİNİN ŞUBE ÇALIŞMALARI	77
5.1. Gösteri (Temsil) Şubesi.....	77
5.2. Dil-Edebiyat Şubesi	81
5.3. Güzel Sanatlar Şubesi	83
5.4. Spor Şubesi	85
5.5. İhtimai (Sosyal) Şubesi	86
5.6. Köycülük Şubesi	87
5.7. Müze ve Tarih Şubesi.....	88
5.8. Dershane ve Kurs Şubesi	90
5.9. Kütüphane Şubesi	91
6. SONUÇ	92
KAYNAKLAR.....	98
EKLER.....	107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Gaziantep Halkevi Yayınları	56
Tablo 4.2. Gaziantep Halkevi ve Halkodaları	62
Tablo 4.3. Gaziantep Halkevine Kayıtlı Üyelerin Meslekleri	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Elâzığ Harput Halkevi Binası (Anonim, Elazığ Harput Halkevi, 2023, s. 1)	52
Şekil 3.2. Diyarbakır Halkevi Binası (Anonim, Diyarbakır, 2023, s. 1)	53
Şekil 3.3. Afyonkarahisar Halkevi Binası (Anonim, Afyon Halkevi Binası, 2023, s. 1)	54
Şekil 4.1. Başpınar Gaziantep Halkevi Mecmuası (On İkciteşrin 1940, Yıl: 2, Sayı: 20)	59

KISALTMALAR

BCA :Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi

CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

s. : Sayfa

ss. : Sayfa Sayısı

M.Ö : Milattan Önce

D.P : Demokrat Parti

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine bakıldığında, imparatorluğun çok katmanlı yapısı, farklı etnik, dinî ve kültürel unsurların bir arada yaşadığı bir siyasal coğrafya sunuyordu. Ancak bu çok seslilik hem siyasi hem de kültürel alanlarda bir durağanlığı da beraberinde getirdi. Kültürel kurumların ve sosyal hareketlerin, 19. yüzyıl ortalarına dek belirli toplumsal kesimlerin sınırlarını aşan bir etki alanı yakaladığını söylemek güçtür: Hayatı büyük oranda dinî ve geleneksel ritüeller belirlerken, halk kitlelerinin okur-yazar oranının çok düşük olması, kültürel üretimin geniş kesimlere ulaşmasını engellemiştir. Doğrudan sahneye taşınan ilk toplumsal anlamlı gösteriler ya da tiyatro metinleri, Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" (1873) adlı oyunu gibi münferit örneklerle sınırlıdır. Güllü Agop'un önderliğinde kurulan Güllü Agop Tiyatrosu, bu metni halkın karşısına çıkarmış olsa da, sahne sanatlarının toplum geneline yayılmasına dair kalıcı bir etki oluşturmamıştır. Özellikle Meşrutiyet döneminde kadınların tiyatro sahnesine çıkması neredeyse imkânsıza yakın bir vaka haline gelmiş, toplumsal hayatın çok önemli bir alanı kadın-erkek ayrımından kaynaklanan kısıtlamalar neticesinde kullanılabirlik sınırlarını aşamamıştır.

Bu dönemde, Türk aydınları arasında "kültürel uyanış" fikri giderek kuvvetlenmiştir. Osmanlı'nın gerileyen gücü karşısında "milli bir ruh"u yeniden canlandırmanın yolu, kültürel üretimde milli değerlerin, halkın gündelik hayatına taşınması gereğinden geçiyordu. İşte bu altyapı içinden, 1912 yılında dönemin aydınlarının girişimiyle kurulan Türk Ocakları hareketi doğdu. Türk Ocakları'nın temel hedefi, halka Türk milliyetçiliğinin temel ilkelerini anlatmak, genç nesli milli değerler ekseninde yetiştirmek ve dil alanında Türkçenin gelişimini sağlamak üzere çeşitli kolların örgütlenmesini gerçekleştirmektir. İstanbul, Ankara, Adana ve Erzurum başta olmak üzere büyük şehirlerde açılan şubeler aracılığıyla, "milli bir kültür" imkânını inşa etmek üzere konferanslar, kurslar ve yayın faaliyetleri hayata geçirildi. Bu yapı, bir anlamda "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte milli bir kültür zeminine hazırlanma" misyonunu üstleniği için önem taşır.

Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım, Mondros Mütarekesi, işgaller, iç ayaklanmalar ve nihayetinde Kurtuluş Savaşı'nın ateşi, Türk Ocakları'nın kültürel heveslerini fiiliyata dökme imkânını büyük oranda elinden almıştır. Ankara'daki heyetler,

İstanbul'un işgali altındaki vasat imkânlarla halkın eğitimli katmanlarını diri tutmaya çalıştı; ancak Anadolu'nun kurtuluşu sırasında bir yandan cephe gerisindeki lojistik sorunları çözerken bir yandan da kültürel birikimi korumaya gayret etmek, olağanüstü zorlukları beraberinde getirdi. Özellikle Millî Mücadele'nin en çetin evrelerinde sosyal kurumların kapanması, Türk Ocakları'nın halk kitlelerine erişemediği bir dönemi kaçınılmaz kıldı. Bu kurumlar 1930 sonrası Tek Partili Yönetim'e geçilmesiyle beraber zorlu bir sürece girmiştir. İsmet Paşa'nın CHP içindeki radikal görüşlerin partinin içerisinde ve dışında siyasi karşıtları temizlemeleriyle beraber partiye bağlı olan ya da bağlı olmayan diğer kurum ve kuruluşlar gibi ocaklar içinde kapanma süreci başlamıştır (Güz,2018,s.1077).

Bu koşullar altında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu (23 Nisan 1920) ve Lozan Antlaşması'nın imzalanması (24 Temmuz 1923), Türk milletinin “bağımsız bir devlet” olarak yeniden inşa sürecini başlattı. Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923), Osmanlı'nın mirasından tamamen farklı bir toplumsal ve siyasal vizyonun gündeme gelmesi demektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yürütülen inkılâplar, salt yönetim biçiminde değişiklikten ibaret değildi: Eğitim, hukuk, ekonomi, toplumsal cinsiyet, din-devlet ilişkisi ve en önemlisi “kültür ve toplumsal bilinç” boyutlarında derin bir dönüşümün başlangıcını ilan ediyordu. Bu dönüşümün halk tabanında karşılık bulması ve kalıcı etkiler yaratması içinse, Osmanlı'dan miras alınan kısıtlı sosyal ve kültürel kurumların dönüştürülerek halk kitlelerine erişebilecek kurumlara dönüştürülmesi zorunluydu. İşte bu amaçla, 10–18 Mayıs 1931 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi Üçüncü Kurultayı'nda Türk Ocakları'nın yerine Halkevleri adı altında yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. O ana kadar milli kimlik arayışının simgesi haline gelmiş olan Türk Ocakları, artık “Cumhuriyet'in devrimci ruhunu halk tabanına yayacak” kapsamlı bir yapıya dönüşmeliydi.

Türk Ocakları, 1912'den itibaren çeşitli şehirlerde milli bayram kutlamaları, dil dersleri, konferanslar, kütüphane çalışmaları ve edebiyat-atölyeleri düzenleyerek yüzbinlerce genç insanın merakını “milli bilinç” eksenine yöneltmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne müteakip patlayan siyasi kaos, işgal ve savaş, Türk Ocakları'nın kuruluş vizyonunu tam anlamıyla gerçekleştirmesine imkân vermemiştir. Loş salonlarda verilen halka açık sohbetlerin, Anadolu'nun en uzak köylerine kadar ulaşması için hem lojistik imkânlar zayıftı hem de halkın maddî olarak cepten ödeyebileceği ücretler sınırlıydı. Diğer yandan okur-yazar oranının düşüklüğü, düzenlenen kurs ve seminerlerin geniş kitlelere nüfuz edebilmesini güçleştirmiştir. Türk

Ocakları'nın yayımladığı broşürler, o dönemin en önemli bilgi kaynaklarını sunmasına rağmen halkın tam olarak ulaşabilmesi açısından yetersiz kalmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı, Türk Ocakları'na “beş yıllık bir referans dönemi” sunmuş; ancak “yeni devrimlerin” halk katmanına yayılması için Osmanlı'yı andırmayan farklı bir kurumsal şemaya ihtiyaç duyulmuştur. Atatürk'ün düşüncesine göre, “kültürel devrim” ancak halkın günlük hayatına giren entelektüel ve sosyal kurumlarla mümkün kılınabilirdi. Dolayısıyla 1931 tarihli CHP kurultayında karar alındığında, Türk Ocakları'nın kadrolarının çoğu, Halkevleri çatısı altında yeniden görevlendirilmiş; Atatürk inkılaplarının halk nezdinde benimsenmesi, yaygınlaşması ve kökleşmesi için Halkevleri, “devletin kültürel kolları” olarak konumlandırılmıştır. Türk Ocaklarının kapanmasından sonra bu ocaklar yerini 19 Şubat 1932'de Halkevlerine bırakmıştır. Ocaklar faaliyetlerine 1949'da yeniden başlayabilmiştir (Kara,2019, s. 52).

Halkevleri, dokuz ayrı şube üzerinden faaliyetlerini sürdürmek üzere yapılandırılmıştır: “Gösteri (Temsil), Dil-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Spor, İhtimai (Sosyal), Köycülük, Müze ve Tarih, Dershane ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın” şubeleri, her biri belirli bir toplumsal ihtiyacı karşılamayı hedefleyen organik bir bütünün unsurları olarak kurgulanmıştır. Türk Ocakları'nın fikrî birikimini fiile dönüştüren bu yeni yapının en önemli farklarından biri, köyleri ve kasabaları kapsayan Halk Odaları'nın oluşturulmasıyla “kültürel hizmetin taşradaki en ücra köylere kadar uzanma” iradesidir. Osmanlı'dan cumhuriyete uzanan bu süreç, Millî Mücadele'nin “cephede kazanılan zaferin” sosyal-kültürel cephede de yayılması maksadıyla gerçekleştirilmiş stratejik bir hamledir.

Türk Ocakları'ndan Halkevleri'ne geçiş, sadece bir isim değişikliği değildir; ideolojik temellerin de kökten dönüşümünü ifade eder. Türk Ocakları'nın milliyetçilik vurgusu, “milli değerlerin ve Türk dilinin korunması” şeklinde tanımlanırken, Halkevleri “Atatürk ilke ve inkılaplarını yayma” vizyonunu sahici bir halk hareketine dönüşürecek bir “toplumsal seferberlik” olarak tasarlanmıştır. Bu dönüşümün ayırt edici niteliği, partizan bir yapıdan ziyade “halkçı” anlayışı yakından yaşatan, sivil toplum dinamikleriyle iş birliğine açık bir modelin ortaya çıkmasıdır. Halkevleri'ne aktarılan Türk Ocakları kadroları, aynı zamanda CHP'nin yerel teşkilatlarıyla koordine bir biçimde çalışarak “ulusal idealleri her barakaya” taşımıştır.

10–18 Mayıs 1931 tarihli CHP Üçüncü Kurultayı'nda Türk Ocakları'ndan Halkevleri'ne geçiş resmîyet kazandıktan sonra, Türkiye'nin dört bir yanındaki şehir ve kasabalara köşk gibi açılan Halkevleri binası, sadece birer ofis veya kurs merkezi değildir.

Halkevleri, “kültürel inkılâpın toplumsal ayağını” temsil eden mekanlar olarak halkın gündelik yaşamına nüfuz eden kamusal alanlar olarak kurgulanmıştır. Dokuz ayrı şube üzerinden yürütülen faaliyetler, Halkevleri’nin “kompleks bir toplumsal laboratuvar” işlevini görmesini sağlamıştır.

Gaziantep, Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan; stratejik konumu, zengin ticaret geleneği ve Kurtuluş Savaşı’ndaki kahramanlıkları nedeniyle “Gazi” unvanını kazanan bir şehirdir. Halkevleri ikinci aşaması çerçevesinde 1932’de Gaziantep’e ulaştığında, şehir “cephedeki askeri zaferin toplumsal zaferle pekişmesi” gerektiğinin farkındaydı. Gaziantep Halkevi, Mayıs 1932’de yaklaşık 700 kişinin katıldığı bir törenle açıldı. Recep Peker’in Ankara’dan gönderdiği açılış nutku salonda okunurken, Behçet Kemal Çağlar’ın okuduğu şiirler halkın yüreğinde hem estetik hem duygusal bir dalga oluşturdu. Ömer Asım Aksoy başkanlığındaki yönetim, dokuz şube temelinde hazırlanan programları yapmak üzere heyecanla kolları sıvadı.(Gaziantep Halk Broşürü,1935,s,12.)

Gaziantep Halkevi’nin kuruluş tarihçesi, 9 şubeli örgütlenme yapısının yanı sıra “Halk Odaları” aracılığıyla taşranın her köşesine uzanmayı da içerir. Kent merkezindeki Halkevi binası doktorlar, öğretmenler, tüccarlar ve zanaatkârlar tarafından doldurulan şubelerle donatılırken, kırsalda açılan Halk Odaları, köy ve kasaba halkının okuryazarlık, sağlık, kültür ve tarımsal eğitim ihtiyaçlarını gidermek üzere “mobil bir eğitim ve kalkınma ağı” oluşturdu. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçen “yerel dinamikler”, Halkevleri’nin bünyesinde “kültürel bir yelpaze” olarak yeniden hayat buldu.

Gaziantep Halkevi’nin yirmi yedi yıllık (1932–1959) kurumsallaşma süreci, dönemin zorlu politik iklimine rağmen inkılâpların halk nezdinde sahici bir karşılık bulması adına kritik bir deneyim sunmuştur. Halkevi’nde görev alan şube üyeleri, köy öğretmenlerinden gazetecilere, ziraatçılardan tiyatroculara, müzik öğretmenlerinden köy muhtarlarına uzanan geniş bir yelpazeyi temsil ediyordu. Bu toplumsal çoğulculuk, “kültürel inkılâp”ı salt ideolojik bir metin düzeyinde bırakmadı; aynı zamanda fiziksel mekânlara, günlük pratiğe, okul sıralarına, köy kahvelerine, tarlalara ve evlerin oturma odalarına kadar uzanan bir yaşam biçimi haline getirdi.

Gaziantep Halkevi’nin temel meselelerinden biri, “halkın gönüllü katılımının” sağlanmasıydı. Bu amaçla kurulan 9 şube, kent merkezindeki vatandaşların yanı sıra köy ve kasabalardaki halkın da emeğini, bilgisini ve yaratıcılığını sürece dâhil edebilmek üzere yapılandırıldı. Her şubenin saha çalışmaları, şehrin demografik yapısına, kültürel mirasına ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillendi: Gösteri şubesi, tiyatro sahnesi

eksikliğine rağmen 500 kişilik bir salon inşa ederek sahne sanatlarını tabana indirdi; Dil-Edebiyat şubesi, her Çarşamba düzenlediği konferanslarla hem tarihî hem de edebî birikimi halka taşıdı; Güzel Sanatlar şubesi, resim sergileri, müzik kursları ve mozaik atölyeleri vasıtasıyla halkın estetik duyarlılığını arttırdı; Spor şubesi, kentin ilk spor salonlarını, cirit yarışlarını, futbol ve jimnastik organizasyonlarını düzenleyerek “bedensel kültür”ü benimsetti; İçtimai şubesi, sosyal yardım fonu ve mobil sağlık taramalarıyla sağlık ve eğitim eşitliği için çalıştı; Köycülük şubesi, köylerin altyapı sorunlarını çözdü, okur-yazarlık seferberliği başlattı ve tarımsal verimliliği artırmayı hedefledi; Müze ve Tarih şubesi, kentin arkeolojik ve tarihî mirasını belgeledi, sergiler açtı; Dershane ve Kurs şubesi, yabancı dil kurslarından fen laboratuvarlarına uzanan çok yönlü bir “eğitim laboratuvarı” sundu; Kütüphane şubesi ise kütüphanede biriken kitap, dergi ve gazete kaynaklarıyla halkın bilgiye erişimini mümkün kıldı. Her bir alt yapı, Gaziantep Halkevi’nin “kültürel inkılâbın yaşam alanı” olarak kurgulanmasına katkıda bulundu.

Gaziantep Halkevi’nin en önemli yayın organlarından biri olarak 19 Şubat 1939’da hayata geçirilen Başpınar Dergisi, şehir ve çevresindeki ilk ciddi dergi örneklerinden biridir. Gaziantep Dil-Tarih-Edebiyat Kursu bünyesinde yayımlanmaya başlayan Başpınar, hem kentin kültürel dinamizmini belgeleyen hem de Cumhuriyet’in çağdaş değerlerini halka sunan bir mecra olmuştur. Başpınar’ın ilk sayısından itibaren ortaya koyduğu misyon; Gaziantep’in tarihi, sosyal, ekonomik, kültürel ve tarımsal özelliklerine dair bir sentez sunmak, ünlü Gaziantep’lilerin portrelerini çizmek, antik kalıntılar ve arkeolojik buluntular üzerinden bölgenin kadim belleğini halka hatırlatmak, köy ve köycülük meselelerini ele almak gibi geniş bir çerçevede şekillenmiştir.(Gaziantep Halk Broşürü,1935,s,14.)

Başpınar, 1939–1949 yılları arasında 108 sayı çıkararak Gaziantep’in “yazılı toplumsal bellek” kaynağı haline gelmiştir. Dergide yayımlanan her bir makale, yerel tarih uzmanlarının kaleminden çıkmış, köylülerin anlattığı masal ve ağıtlar metne dönüştürülmüş, halay ve türküler yazılı metin formuna geçirilerek derginin içeriğine zenginlik katmıştır. Örneğin “Antep’in Kurtuluş Savaşı Dönemi Hâl Rusûmleri” başlıklı bir çalışmada, savaştaki hasar tespiti gazeteci Ahmet Muhtar tarafından yapılmış, makalede kullanılan tablo ve fotoğraflar, o dönemde halkın sahadaki gözlemlerini belgeleyen birincil kaynak niteliği taşımıştır. Başka bir sayıda yayımlanan “Zeugma Mozaiklerinin Türk Toplumsal Hayatına Katkısı” başlıklı makale, kentin antik mirasını

çağdaş sanat üretimiyle buluşturmuş, mozaik sanatının modern kente nasıl bir estetik kimlik kazandırdığına dair edebî ve eleştirel bir bakış sunmuştur.

Başpınar Dergisi'nin önemi, yalnızca içerdiği metinler değil; aynı zamanda Gaziantep'in entelektüel sermayesini bir araya getirmesidir. Halkevleri Dil-Edebiyat Şubesi başta olmak üzere Gösteri, Güzel Sanatlar ve Tarih şubelerinde görev alan pek çok yazar, şaire, araştırmacı ve akademisyen, Başpınar sayfalarında buluşmuş; bu sayede Gaziantep'in kültürel kimliği “esnek bir entelektüel alan” olarak yeniden inşa edilmiştir. Başpınar'ın o yıllarda Gaziantep'te edebi-sanat dergisi işlevi görmesi, Cumhuriyet ilkelerinin kent ölçeğinde nasıl özümsetildiğini göstermesi açısından kayda değerdir.

Derginin arşivlenmesi, günümüzde Gaziantep'in tarih ve kültür araştırmacıları için bir başvuru kaynağı oluşturmuştur. Başpınar'da yayımlanan tarımsal makaleler, günümüz Ziraat Fakülteleri'nin köy tarımıyla ilgili çalışmalarına fikir vermekte; dil çalışmaları, Türk Dil Kurumu'nun “yerel şivelerin kayıt altına alınması” süreçlerinde referans olarak kullanılmaktadır. Dergi, Gaziantep'in “Maraş'tan Kilis'e, Adıyaman'dan Malatya'ya uzanan” bölgesel perspektifinin de ortak bir duvara yansıyan yansımasıdır. Başpınar hem kent halkına hem de yakın çevre köylerdeki halka “eğitimsel ve kültürel rehber” olma işleviyle, Halkevi çatısı altındaki yazılı kültür mirasının en büyük bel kemiğini oluşturmuştur. (Ünüvar, 2002,s,276).

Başpınar'ın son sayısı 1949 yılında yayımlandığında, Türkiye genelinde siyasal dengeler yine değişmiş, Demokrat Parti'nin iktidarıyla beraber Halkevleri ve bağlı halk odaları üzerindeki baskılar artmış, iktidarın ideolojik farklılıkları nedeniyle Halkevleri faaliyetlerine yönelik desteğin çekilmeye başlaması karşısında birçok proje yarım kalmıştır. Ancak Başpınar, 108 sayı boyunca biriktirdiği yazılı malzeme ile Gaziantep'in Cumhuriyet'in erken dönemindeki entelektüel ve kültürel yüzünü bugüne taşımıştır. Derginin sayfalarında “Nasıl bir Gaziantep?”, “Gaziantep halkı hangi idealler etrafında kenetlenmişti?”, “Türkiye'nin doğu sınırlarındaki kültürel kimlik nasıl tarif ediliyordu?” gibi sorulara dair ipuçları bulunur. Başpınar, Gaziantep'in kendine özgü rüzgârını okuyabilmek için bir “zaman kapsülü” vazifesi görmüş, aradan geçen onlarca yıla rağmen içindeki zengin metinler hâlâ araştırmacılar için birer hazine değerindedir.(Berker,2002,s,97.)

Çalışmanın amacı, öncelikle Türk Ocakları'ndan Halkevleri'ne geçişin ideolojik, kurumsal ve fiilî pratiklerde nasıl gerçekleştiğini derinlemesine incelemek; bu süreçte “kültürel yönetim” ve “halkla devlet arasında kurulan ortak akıl” ilişkisini anlamlandırmaktır. Ardından, Gaziantep Halkevi örneğinde “kültürel inkılâpın bölgesel

dinamikler” açısından hangi sosyal, ekonomik ve siyasal koşullarla iç içe geçtiğini irdelemek önem arz etmektedir. Üçüncü olarak, Başpınar Dergisi’nin Gaziantep’in kültürel bellek arşivine kattığı katkıyı ortaya koymak; derginin içerik analizi üzerinden kentin entelektüel üretim kodlarını çözümlemek, bölgesel toplumsal bilincin inşasında yazılı kültürün rolünü tartışmak bu çalışmanın bir diğer temel amacını oluşturur.

Bu bağlamda, çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

Halkevleri’nin dokuz şubeye ayrılarak kurgulanması, Cumhuriyet ideallerinin toplumsal hayata hangi araçlarla nüfuz etmesini öngörmüştür?

Gaziantep Halkevi’nin kuruluş sürecinde sivil toplum aktörleri, meslek grupları ve halk, “kültürel dönüşüm” sürecine hangi düzlemlerde katkı sağlamıştır?

Başpınar Dergisi, Gaziantep’in sosyal, ekonomik, tarihî ve kültürel süreçlerine dair hangi bilgileri kayıt altına almış; “yazılı hafıza”nın inşasında ne tür bir referans işlevi üstlenmiştir?

Halkevleri ve Halk Odaları kapatıldıktan sonra Gaziantep’teki toplumsal bellek ve kültürel alışkanlıklar nasıl şekillenir; “kültürel inkılâp projesinin” hatırası hangi yolla aktarılmaya devam etmiştir?

Bu inceleme, sosyal bilimler disiplini içinde tarih, sosyoloji, kültürel antropoloji ve siyaset bilimi alanlarını kesiştiren çok disiplinli bir yaklaşımı içermektedir.

Halkevleri ve Halk Odaları gibi kurumlar, birer “sivil meşrûiyet kapısı” olarak halkı devletle uyumlu bir kültürel zemine taşıdı; ancak Demokrat Parti iktidarıyla birlikte bu kurumlara yönelik çıkarılan yasalar, Halkevleri modelinin “kurumsal bellek üzerindeki kırılganlığını” da gözler önüne serdi. Bu noktada Başpınar Dergisi, kapanan Halkevleri’nin geride bıraktığı zengin entelektüel birikimin halka aktarılmasında bir kemer görevi görmüş, Gaziantep’in kültürel belleğinin korunmasında başat bir işlev üstlenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri adlı tez araştırmasındaki temel amaç yeni kurulan Cumhuriyet’in Eğitim, Sosyal, Kültürel temele sahip Halkevleri ve Halkodalarını kuruluşunu ilan ederek, Osmanlı Devleti döneminde toplumun, Eğitim, Kültürel, Siyasal ve toplumsal geriliğini ortadan kaldırıp , Toplumu çağdaş bir düzeye ulaştırmayı temel amaç edinmiştir. Halkevleri ve Halkodaları halkın ve en önemlisi genç neslin yetenek, beceri ve yaratıcılıklarının ortaya çıkaracakları bir alan olmuştur. Yeni kurulmuş Türkiye

Cumhuriyeti ve Atatürk ilke ve İnkılaplarını halka ulaştırmakta temel kuruluş olmuştur. CHF, Halkevleri ve Halk Odalarını ülke geneline yayma konusunda önemli rol oynamıştır. Milli Mücadele Dönemi'nde Güney Cephesinde Kuvay-ı Milliye ruhunu taşıyan Gaziantep şehrinde kurulan Halkevi ve Halkodaları bölge halkının Sanat,Eğitim, Edebiyat,Köycülük, Spor, Türkçe okuma-yazma ve Kültürel anlamda büyüüp ilerlemesinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur.

Sonuç olarak tez araştırmamı yazmamdaki amaç, Türk Eğitim tarihinin önemli Kültür,sanat ve Bilim yuvalarından biri olan Halkevlerini varlıksal çerçevede inceleyerek genel anlamda Halkevleri ve Mahalli anlamda Gaziantep Halkevi'nin şubelerinin katkılarını ortaya çıkarmak istedim. Siz değerli okuyucu ve araştırmacıların Halkevleri ve Gaziantep Halkevi ile ilgili akıllarında kalan soru işaretlerini yanıtlamaya çalıştım.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu Çalışmada “Halkevleri ve Gaziantep Halkevi Faaliyetleri” alanında yapılan araştırmalar sonucunda, Halkevlerini kuruluş süreci ile ilgili bilgi verildikten sonra, Gaziantep Halkevi faaliyetleri üzerinde durularak, bölgedeki yürütülen çalışmalar ortaya çıkarılmıştır. Halkevleri kuruluş süreci itibari ile ülke genelinde çağdaş ve milli bir neslin gelişimini ortaya çıkarmak için tasarlanan önemli bir kuruluştur. Yıkılan Osmanlı Devleti'nin toplum üzerindeki dönüşümü sağlamak için Halkevleri temel prensip olarak Atatürk ilke ve İnkılaplarını toplum üzerinde değişim yaratacak şekilde faaliyetlerini hızlandırmıştır. M.Ö döneme dayanan Gaziantep ili bir çok medeniyete ev sahipliği ve Milli Mücadele sürecindeki kararlılığını , Gaziantep Halkevi kuruluşu ile bölge halkını tarihsel çerçevede gelişimini sağlamak için çalışmalar yürütmüştür. Genel ve Özel çerçevede yapılan bu araştırma literatür ve bilimsel araştırmalara önemli katkı sağlayacağına düşünmekte ve arzu etmekteyim.

1.3. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada kaynak taramasından yola çıkarak bu alanda eksik kalan yönleri ortaya çıkarmak amacıyla, Arşiv taraması, Gazete, Dergi, Makale, Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve C.H.F Halk Talimatnamesinden istifade ettim. Tez araştırma sürecinde faydalandığım tüm kaynaklar tezin son bölümünde Kaynakça bölümünde eksiksiz bir biçimde verilmiştir.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ HALKÇILIK, HALK EVLERİ VE HALK ODALARI

2.1. Cumhuriyet İdeolojisi ve Halkçılık İlkesi

Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye’de sadece bir yönetim şekli değil, aynı zamanda toplumsal, siyasal ve kültürel bir dönüşüm süreci de başlatılmıştır. Bu dönüşüm, Cumhuriyet rejiminin temel dayanaklarını oluşturan ideolojik ilkeler çerçevesinde yürütülmüş ve halkçılık ilkesi bu ideolojik yapı taşlarının en belirgin olanlarından biri olarak öne çıkmıştır. Cumhuriyet ideolojisi, halkı bir bütün olarak kapsayan, sınıfsal ve imtiyazlı ayrımları reddeden, toplumun tüm kesimlerinin eşit yurttaşlık temelinde siyasi, sosyal ve kültürel hayata katılımını hedefleyen bir anlayışla inşa edilmiştir. Bu anlayış doğrultusunda halkçılık ilkesi, sadece bir siyasi söylem değil, aynı zamanda toplumu yeniden inşa etme çabası içerisinde merkezi bir işlev üstlenmiştir. Halkçılık, hem halkın iradesine dayanan yönetim anlayışını hem de halkın çıkarlarını önceleyen sosyal politikaları ifade etmektedir. Cumhuriyet ideolojisinin temel amacı, bireyin özgürleşmesini ve toplumun modernleşmesini sağlamaktır (Sertel, 2019,s,223). Bu amaç doğrultusunda halkçılık ilkesi, halkın kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğu fikrini esas alarak, monarşik ve teokratik düzenlere karşı bir alternatif oluşturmuştur. Halkçılık, halkın yönetime sadece oy vererek değil, aynı zamanda aktif bir biçimde katılımını da öngören bir yapıya sahiptir. Bu noktada, halkçılığın yalnızca siyasi bir tercih olmadığını, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir devrim anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Cumhuriyetin kurucu kadroları, halkçılık ilkesini yalnızca teorik bir çerçevede bırakmamış, bunu halk evleri ve halk odaları gibi kurumlarla somutlaştırarak, halkın bilgiye, kültüre ve modern yaşama erişimini kolaylaştırmayı amaçlamıştır (Özdemir ve Aktaş, 2011,s,240).

Halkçılık ilkesinin tarihsel köklerine bakıldığında, bu ilkenin Batı'daki demokratikleşme ve halk egemenliği anlayışlarıyla örtüştüğü, ancak Türk modernleşmesinde farklı bir karakter kazandığı görülmektedir. Türkiye’de halkçılık, sınıfsız ve ayrıcalıksız bir toplum hedefiyle bütünleşmiş, halkın eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden eşit şekilde yararlanmasını önceleyen bir anlayışla benimsenmiştir. Bu bağlamda halkçılık, sadece yönetenlerin değil, yönetilenlerin de sorumluluk üstlendiği bir sosyal organizasyon olarak işlev görmüştür. Böylece halk, devletin pasif bir nesnesi değil,

aktif bir öznesi haline getirilmiştir. Cumhuriyet ideolojisinin halkçılığı, halkın sadece siyasal haklarına değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel gelişimine de odaklanmış; bu yönüyle bir bütüncül kalkınma stratejisi olarak benimsenmiştir (Tekinsoy,2022,s,49). Cumhuriyet döneminde halkçılık ilkesi, Atatürk'ün altı okundan biri olarak resmîyet kazanmış ve devlet politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu ilke doğrultusunda devlet, sosyal adaleti sağlamak ve fırsat eşitliğini tesis etmek adına çeşitli reformlara girişmiştir. Eğitim alanında yapılan düzenlemeler, laik ve bilimsel eğitim anlayışıyla toplumun her kesimine hitap etmeyi hedeflemiş; okuma yazma oranının artırılması, köy enstitülerinin kurulması ve eğitimin yaygınlaştırılması gibi adımlarla halkın bilgiye ulaşması sağlanmıştır. Bunun yanında kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, hukuk sisteminin modernleştirilmesi gibi reformlar, halkçılığın eşit yurttaşlık anlayışı ile doğrudan ilişkilidir. Bu reformlar, halkçılığın sadece teorik bir düşünce değil, pratiğe dökülmüş bir ideoloji olduğunun en açık göstergesidir (Erol, 2000,s,475).

Halkçılık ilkesinin en somut yansımalarından biri olan halk evleri ve halk odaları ise, bu ideolojik çerçevenin topluma ulaşmasında kilit rol oynamıştır. 1932 yılında kurulan halk evleri, halkın kültürel gelişimine katkı sağlamak, milli bilinci pekiştirmek ve Cumhuriyet değerlerini yaygınlaştırmak amacıyla faaliyet göstermiştir. Bu kurumlar, tiyatrodan edebiyata, halk oyunlarından sanata kadar birçok alanda halkı bilinçlendirme görevini üstlenmiş, aynı zamanda okuma yazma kursları, konferanslar ve paneller düzenleyerek halkın kültürel seviyesini yükseltmeyi hedeflemiştir. Halk odaları ise, özellikle kırsal bölgelerde halk evlerinin işlevini üstlenen, yerel halkla doğrudan temas kurarak onların ihtiyaç ve taleplerine yanıt vermeyi amaçlayan bir yapı olarak işlev görmüştür. Bu kurumlar, halkçılık ilkesinin yerelden başlayarak ülke geneline yayılan bir anlayışla uygulanmasını mümkün kılmıştır (Altan, 2019,s,101).

Halkçılığın temel dayanağı olan “eşit yurttaşlık” fikri, sınıf ayrımlarını reddeden bir anlayışla birlikte düşünülmüş, ekonomik olarak güçlü ya da zayıf olmanın yurttaşlık hakları üzerinde belirleyici olmaması gerektiği savunulmuştur. Bu yönüyle halkçılık hem sosyal adaletin hem de toplumsal dayanışmanın temelini oluşturmuştur. Ancak bu idealin hayata geçirilmesi sürecinde birtakım zorluklar da yaşanmıştır. Türkiye'nin toplumsal yapısındaki heterojenlik, eğitim seviyesi farklılıkları ve ekonomik eşitsizlikler, halkçılık ilkesinin uygulanmasında çeşitli sınırlılıklar yaratmıştır. Yine de Cumhuriyet rejimi, bu sınırlılıkların üstesinden gelmek için halkla sürekli iletişimde bulunmuş, halkın nabzını tutan yapılar aracılığıyla halkçılık ilkesini dinamik bir biçimde sürdürmeyi başarmıştır (Tunç, 2018,s,42).

Zamanla halkçılık anlayışı değişim göstermiş, özellikle çok partili hayata geçişle birlikte farklı yorumlara açık hale gelmiştir. Ancak temel prensipler açısından değerlendirildiğinde, halkçılığın bireyin devlete karşı konumunu eşitlik temelinde yeniden tanımladığı ve devletin birey lehine sorumluluklar üstlenmesini sağladığı bir yapı sunduğu görülmektedir (Karadağ, 1988,s,1063). Bu durum, günümüzde sosyal devlet anlayışının temellerini oluşturan bir miras olarak değerlendirilebilir. Halkçılık, devletin halk için değil, halkla birlikte var olması gerektiği fikrini temel alarak, demokrasi kültürünün gelişmesine de katkı sağlamıştır.

2.1. Okuryazarlık ve Toplumsal Aydınlanma Süreci

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de toplumsal dönüşümün en önemli ayaklarından birini okuryazarlık alanında gerçekleştirilen reformlar oluşturmuştur. Yeni rejimin hedefi, sadece siyasal anlamda bir yönetim değişikliği değil, aynı zamanda halkın zihinsel ve kültürel düzeyde dönüşümünü sağlayarak modern bir toplum inşa etmektir. Bu noktada okuryazarlık, bir araç olmanın ötesine geçerek, bireyin özgürleşmesinin ve toplumsal bilinçlenmenin ön koşulu olarak görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde oldukça düşük seviyelerde seyreden okuryazarlık oranı, toplumun geniş kesimlerinin bilgiye, eğitime ve eleştirel düşünceye erişimini engelleyen temel bir sorundu. Bu nedenle Cumhuriyet yönetimi, eğitim politikalarını köklü bir biçimde yeniden düzenlemiş ve halkın okuryazarlık düzeyini artırmayı öncelikli hedef haline getirmiştir (Erşan, 2010,s,101).

Latin harflerinin kabulüyle başlayan harf devrimi, bu sürecin en sembolik ve en radikal adımı olmuştur. 1928 yılında gerçekleşen bu değişim, yalnızca yazının biçimini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal yapının yeniden şekillendirilmesini de beraberinde getirmiştir. Yeni harflerle birlikte, geçmişin ağır ve seçkin yazı dili terk edilmiş; sade, halkın anlayabileceği ve kısa sürede öğrenebileceği bir sistem benimsenmiştir (Pehlivanlı, 2008,s,127). Bu değişiklik, okuryazarlık seferberliğini hızlandırmış, kısa sürede açılan millet mektepleri ve kurslarla toplumun her kesimi eğitim sürecine dahil edilmiştir. Atatürk'ün bizzat halkın içine girerek ders verdiği fotoğraflar, bu sürecin ne denli toplumsal ve duygusal bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Burada amaç, yalnızca insanların harfleri öğrenmesini sağlamak değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal sorumluluk bilincine erişmesini ve yurttaşlık kimliğini içselleştirmesini sağlamaktır.

Okuryazarlık, yalnızca bireysel bir beceri olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir bilinçlenme aracı olarak değerlendirilmiştir. Okuma yazma bilen bireylerin artması, toplumun sosyal, siyasal ve kültürel yaşamına daha etkin katılımını beraberinde getirmiştir. Bu süreçte devletin yürüttüğü seferberlik, sadece formel eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmamış; halk evleri, halk odaları ve köy enstitüleri gibi yapılar da bu sürecin etkin aktörleri olarak görev yapmıştır. Bu kurumlar aracılığıyla toplumun okuma alışkanlıkları desteklenmiş, gazeteler, dergiler ve kitaplar aracılığıyla halkın gündemle buluşması sağlanmıştır. Özellikle köylerde yürütülen çalışmalar, okuryazarlığın yaygınlaşmasını hızlandırmış ve kırsal kesimdeki bireylerin toplumsal bilinçle tanışmasına vesile olmuştur (Zeyrek, 2006,s,65).

Cumhuriyet'in okuryazarlıkla bağlantılı yürüttüğü bu politikalar, sadece bilgi aktarımına değil, aynı zamanda zihinsel bir dönüşüme işaret etmektedir. Okuryazarlık sayesinde bireylerin eleştirel düşünme yetisi gelişmiş, resmi söylemlere karşı daha bilinçli bir tutum sergileyebilme kapasitesi oluşmuştur. Bu bağlamda okuryazarlık, otoriteye boyun eğmeyen, sorgulayan ve hak arayan yurttaşların yetişmesine katkı sunmuştur. Devletin, bireyi bir özne olarak konumlandığı bu süreç, modernleşmenin ve demokratikleşmenin önünü açan temel yapı taşlarından biri olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle okuryazarlık, sadece eğitimin değil, aynı zamanda özgür bireyin ve özgür toplumun inşasında da merkezi bir rol üstlenmiştir (Temizhan, 2006,s,38).

2.2. Kültürel Seferberlik ve Toplum Eğitimi

Cumhuriyet döneminin aydınlanmacı politikaları, yalnızca eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmayıp, geniş çaplı bir kültürel seferberliği de beraberinde getirmiştir. Bu seferberlik, toplumun farklı kesimlerine ulaşmayı ve halkı hem bireysel hem de kolektif düzeyde dönüştürmeyi hedefleyen çok boyutlu bir süreç olarak kurgulanmıştır. Kültürel seferberlik kavramı, halkın geleneksel ve yerel bilgi kalıplarından sıyrılarak modern, bilimsel ve rasyonel düşünce sistemine geçişini ifade eder. Bu geçişin sağlanması için yalnızca okullar değil, aynı zamanda sanatsal, kültürel ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren kurumlar da devreye sokulmuştur. Bu kapsamda halk evleri ve halk odaları, toplum eğitiminin temel dinamikleri olarak işlev görmüş, tiyatrodan müziğe, resimden kitaplığa kadar uzanan geniş bir yelpazede faaliyet yürütmüşlerdir (Oral, 2002,s,499).

Toplum eğitimi, yalnızca bilgi aktaran bir süreç değil, aynı zamanda bireylerin değerler sistemiyle buluşmasını sağlayan bir araç olarak görülmüştür. Cumhuriyet yönetimi, bireyin yalnızca teknik bilgiye değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal sorumluluk bilincine de sahip olmasını arzulamıştır. Bu nedenle kültürel seferberlik, halkın sadece okur yazar olmasını değil, aynı zamanda bilinçli, duyarlı ve sorumluluk sahibi yurttaşlar haline gelmesini hedeflemiştir. Tiyatrolarda sahnelenen oyunlar, köylerde gösterilen filmler, düzenlenen konferanslar ve okuma etkinlikleri, bu hedef doğrultusunda halkı bilgiyle, sanatla ve fikirle buluşturmuştur. Bu çabalar, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin dünyaya bakışını değiştirmiş, onları sadece yerel değil, ulusal hatta evrensel değerlerle tanıştırmıştır. Bu kültürel seferberlik sürecinde en dikkat çekici uygulamalardan biri de halkın doğrudan üretici ve katılımcı olarak sürece dahil edilmesidir. Sadece bilgi alan değil, aynı zamanda bilgi üreten bireyler yetiştirme anlayışı, köy enstitüleriyle ete kemiğe bürünmüş, bu kurumlar vasıtasıyla halkın kendi yaşamını dönüştürme kapasitesi güçlendirilmiştir. Bu noktada kültür, sadece sanatsal bir etkinlik alanı değil, aynı zamanda gündelik yaşamın her alanına nüfuz eden, bireyi çevresiyle daha bilinçli bir ilişkiye sokan dinamik bir güç olarak değerlendirilmiştir. Toplum eğitimi kavramı da bu anlayışla, eğitim sürecinin yaşam boyu devam eden, çok yönlü ve çok katmanlı bir yapı olduğu fikri üzerinden şekillenmiştir (Kardaş, 2014,s,411).

Kültürel seferberlik süreci, aynı zamanda toplumsal dayanışma ruhunu pekiştirmiş, bireylerin ortak bir amaç etrafında birleşmesini sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın büyük kısmı kırsalda yaşıyordu ve merkezi eğitim sisteminden uzak kalmıştı. Bu nedenle seferberlik, merkezden çevreye ulaşan bir eğitim politikasıyla değil, aynı zamanda yerel halkın katılımıyla şekillenen yatay bir yayılım politikasıyla yürütülmüştür. Bu durum, halkın devlet politikalarını içselleştirmesini ve modernleşme sürecine gönüllü olarak dahil olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda kültürel seferberlik, yukarıdan aşağıya bir dayatma değil, halkın yaşam pratikleriyle uyumlu, onların ihtiyaç ve beklentilerine yanıt veren bir toplumsal dönüşüm projesi olarak şekillenmiştir (Arslan, 2008,s,1).

2.3. Halk Evlerinin Kuruluş Süreci (1932)

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, sadece siyasal bir rejim değişimini değil, aynı zamanda toplumsal yapının temelden dönüşümünü ifade eden tarihsel bir dönüm noktası olmuştur. Yeni kurulan

Cumhuriyet, geçmişin enkazı üzerinde inşa edilen bir gelecek vizyonuna sahipti ve bu vizyonun temel taşlarından biri de halkın bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve ulusal kimliğin inşa edilmesi idi. Cumhuriyet'in devrimci karakteri, sadece yasalarla ve kurumlarla değil, halkın gündelik yaşamına da sirayet edecek bir dönüşümü zorunlu kılıyordu. Bu bağlamda halkla doğrudan temas kurabilecek, devrimleri içselleştirebilecek sosyal ve kültürel yapılara ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacın somut bir tezahürü olarak 1932 yılında Halkevleri kurulmuştur (Ünüvar, 2002,s,259).

Halkevlerinin kuruluş süreci, doğrudan Cumhuriyet Halk Partisi'nin üçüncü kurultayında alınan kararlara dayanmaktadır. 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan bu kurultayda, daha önce faaliyet gösteren Türk Ocaklarının dönüştürülerek Halkevlerine evrilmesi kararı alınmış ve böylece halk eğitiminin kurumsal çerçevesi çizilmiştir. Bu yeni yapılar, resmi eğitimin dışında kalan halk kesimlerine ulaşarak, Cumhuriyet'in ideallerini toplumun en ücra köşelerine kadar taşıma hedefiyle oluşturulmuştur. Kurultayda alınan kararda açıkça belirtildiği üzere, "milliyetimizin özel niteliklerine uyacak yollardan yürüyerek, her derecedeki resmi öğretim dışında, onu bir halk eğitimiyle yükseltmek gereklidir." Bu anlayışla, toplumu hem modernleştirmek hem de Atatürk inkılaplarını tabana yaymak amacı güdülmüştür (Ünüvar, 2002,s,259,285).

1932 yılında resmen faaliyete geçen Halkevleri, ilk etapta 14 ilde açılmıştır: Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Afyon, Samsun, Eskişehir, Diyarbakır, Van, Aydın, Çanakkale, Denizli, Bursa ve bir kez daha Çanakkale olarak anılan bu şubeler, adeta bir aydınlanma merkezleri gibi çalışmıştır. Halkevlerinin kurulmasında ve işleyişinde dönemin önemli aydınları etkin roller üstlenmiştir. Maarif Vekili Reşat Galip'in öncülüğünde gerçekleşen ilk toplantıda Recep Peker, Şevket Süreyya Aydemir, Cevdet Nasuhi, Vildan Aşir Savaşır ve İsmail Hüsrev Tokin gibi isimler yer almış, bu aydınlar Halkevlerinin teşkilatlanma esaslarını belirlemişlerdir. Bu çerçevede hazırlanan "Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi" ile kurumun amaçları, işleyişi ve idari yapısı netleştirilmiştir (Erol, 2000,s,472).

Talimatnameye göre Halkevleri tüm halka açık olmalı, ancak idareci kadroların parti mensuplarından oluşmasına özen gösterilmeliydi. Böylece hem toplumun tüm kesimleriyle temas kurulabilecek hem de devletin modernleşme politikalarıyla çalışmeyecek bir yapı elde edilmesi hedeflenmiştir. Halkevlerinin açılması için en az üç faal şubenin bulunması ve gerekli mekân ile mali kaynakların sağlanması zorunlu tutulmuştur. Finansal açıdan Halkevleri, büyük oranda Cumhuriyet Halk Partisi tarafından desteklenmiş; yapılan bağışlar da bu süreci desteklemiştir. Parti prensiplerine

aykırı olmayan her türlü kültürel ve sosyal faaliyet, Halkevleri bünyesinde gerçekleştirilmiş; böylelikle hem toplumsal eğitim sağlanmış hem de kültürel kalkınma desteklenmiştir (Özdemir ve Aktaş, 2011,s,235).

Halkevlerinin açılması, halk tarafından büyük bir coşku ile karşılanmış, özellikle Ankara Halkevi'nin açılışında yapılan konuşmalar bu kurumların misyonunu açıkça ortaya koymuştur. Recep Peker'in ifade ettiği gibi, Halkevleri düzenli eğitim kurumlarının dışında halk eğitimi ve terbiyesi amacını taşımakta; milli birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirmeyi, milli şuuru yerleştirmeyi ve çalışma alışkanlıklarını kazandırmayı amaçlamaktaydı. Reşat Galip ise Halkevlerinin amacını daha çok ideolojik bir zemine oturtmuş; Atatürk ilke ve inkılaplarının yayılması, halkın eğitim düzeyinin artırılması ve halk ile devlet arasında bir köprü oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlayış, Halkevlerinin sadece birer kültürel merkez değil, aynı zamanda Cumhuriyet rejiminin toplumsal meşruiyetini güçlendiren birer ideolojik aygıt olarak konumlandırıldığını göstermektedir (Ünüvar, 2002,s,259-).

Halkevlerinin kuruluş süreci sadece yerli aydınları değil, yabancı düşünürleri de etkilemiştir. Örneğin William H. Jansen, Halkevlerini Atatürk ve Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan bir yetişkin eğitimi cemiyeti ve kültürel merkez olarak tanımlamış; onların şehirlerde, kasabalarda ve köylerde dahi yerleşmiş, hükümet destekli kurumlar olduğunu belirtmiştir. Bu tanım, Halkevlerinin geniş toplumsal tabana ulaşma çabasını ve bu çabanın uluslararası düzeyde nasıl algılandığını ortaya koymasından önemlidir. Benzer şekilde dönemin Başbakanı İsmet İnönü de Halkevlerinin siyasal bir kurum olmadığını, aksine sosyal ve kültürel bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu açıklamalar, Halkevlerinin parti politikalarıyla uyumlu olmakla birlikte, asıl işlevinin halkı eğitmek ve dönüştürmek olduğunu ortaya koymaktadır (Ünüvar, 2002,261).

Halkevleri, 1951 yılına kadar faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmüş, bu süreçte toplumun Cumhuriyet ilkelerine ve Atatürk devrimlerine bağlı kalmasını sağlamada büyük rol oynamıştır. Ancak 1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti, Halkevlerinin Cumhuriyet Halk Partisi ile olan yakın ilişkisini eleştirerek bu kurumların faaliyetlerine son vermiştir. Bu karar, ideolojik bir farklılık ve yeni iktidarın toplum üzerindeki CHP etkisini azaltma isteğiyle açıklanabilir. Ne var ki Halkevleri, yalnızca siyasi bir yapının aracı değil, aynı zamanda bir dönemin kültürel ve toplumsal modernleşme projesinin somut bir temsilcisi olmuştur. 1960 darbesi sonrasında Halkevleri tekrar açılmış olsa da Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki etkiyi ve yaygınlığı sürdürememiştir (Titiz, 2012,s,327).

Bugün dahi faaliyetlerine devam eden Halkevleri, geçmişteki kurumsal gücünü büyük oranda yitirmiş olmakla birlikte, Türkiye'nin modernleşme sürecinde üstlendiği rol ve tarihsel misyon bakımından hâlâ önemli bir referans noktasıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında halkla kurulan bu özgün temas, devletin modernleşme projelerini yalnızca merkezden değil, toplumun kendisinden de güç alarak gerçekleştirdiğini göstermektedir. Halkevlerinin kuruluş süreci, ideolojik bir yönlendirme olduğu kadar, aynı zamanda insani bir ihtiyaçtan, halkın eğitilme ve bilinçlendirilme arzusundan doğmuş bir girişimdir. Bu yönüyle Halkevleri, Türkiye'nin aydınlanma tarihinin en önemli ve en insani yüzlerinden birini temsil etmektedir.

2.4. Kurumsal Yapı ve Örgütlenme Modeli

Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki toplumsal dönüşüm ve modernleşme hedefleri, sadece ideolojik söylemlerle değil, bu söylemleri topluma taşıyacak kurumsal yapılarla desteklenmiştir. Halkevleri, bu bağlamda sadece birer kültürel merkez ya da halk eğitimi birimi olmaktan öte, Cumhuriyet ideolojisinin kurumsallaştırıldığı ve topluma sistematik bir şekilde yayıldığı yapılar olarak büyük bir öneme sahiptir. Halkevlerinin kurumsal yapısı ve örgütlenme modeli, hem merkeziyetçi devlet anlayışını yansıtan bir planlamayla hem de yerel dinamikleri gözetken esnek bir organizasyonla şekillenmiştir. Bu yapı, dönemin siyasi atmosferiyle uyumlu bir biçimde hem parti kontrolünde hem de halka açık bir görünümle faaliyete geçirilmiştir (Sürme, 2009,s,40).

1932 yılında kurulan Halkevleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin halkçılık ilkesinin somut bir uzantısı olarak, geniş bir örgütlenme modeline sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu yapılar, resmi eğitimin dışında kalan tüm halk kitlelerine ulaşmayı amaçladıkları için sadece şehir merkezlerinde değil, taşra ve kırsal alanlarda da yaygınlaştırılmıştır. Kuruluş kararının ardından ilk olarak 14 ilde açılan şubeler, kısa sürede ülke geneline yayılarak ciddi bir örgüt ağı kurmuş, böylelikle eğitim ve kültür politikalarının merkezden çevreye taşınması mümkün hale gelmiştir. Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlı birer kültürel kol olarak değerlendirilmiş; bu nedenle idari yapıları parti teşkilatlarıyla paralel biçimde örgütlenmiştir. Ancak bu yapı, sadece bir siyasi araca dönüşmemiş, aynı zamanda toplumsal kalkınmayı ve halkın doğrudan eğitilmesini amaçlayan bir kurum kimliği kazanmıştır (Erşan, 2010,s,101).

Kurumsal olarak Halkevlerinin idaresi, parti üyelerinden oluşan bir yönetim heyeti tarafından sağlanmıştır. Bu heyet, yerel yöneticilerle iş birliği içinde çalışmış, aynı

zamanda Maarif Vekaleti ile bağlantılı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Halkevlerinin teşkilatlanmasında en temel belge olarak kabul edilen “Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi”, bu kurumların nasıl işleyeceğini, kimler tarafından yönetileceğini ve hangi alanlarda faaliyet göstereceğini açıkça belirlemiştir. Talimatnamede, Halkevlerinin her kesimden halka açık olması gerektiği, fakat idareci kadroların partiye mensup kişiler arasından seçilmesinin önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu durum hem devlet ideolojisinin halkla buluşturulması hem de uygulayıcı kadroların rejimle uyumlu olmasını sağlamak açısından dikkatle planlanmıştır. Halkevlerinin örgütlenme modelinde faaliyet kolları büyük önem taşımaktadır. Bu kollar; dil, tarih ve edebiyat; güzel sanatlar, temsil; spor, sosyal yardım; halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve neşriyat, köycülük ve müze çalışmaları gibi başlıklar altında toplanmıştır. Her bir kol, toplumun farklı bir ihtiyacına yanıt vermek üzere planlanmış, böylece Halkevleri çok boyutlu bir kurumsal işlev üstlenmiştir (Tekinsoy, 2022,s,52). Örneğin halk dershaneleri aracılığıyla okuma-yazma bilmeyen bireylere eğitim verilmiş, kütüphanelerle bilgiye erişim kolaylaştırılmış, güzel sanatlar koluyla ise estetik duygunun gelişimine katkı sağlanmıştır. Bu çok yönlü yaklaşım, Halkevlerinin yalnızca bir eğitim kurumu değil, aynı zamanda bir kültürel dönüşüm merkezi olarak konumlandırılmasına olanak tanımıştır.

Halkevleri örgütlenme modeli bakımından merkeziyetçi bir karakter taşısa da, yerel ihtiyaçlara cevap verebilecek esnekliğe de sahipti. Merkezden gönderilen genel talimatlar, yerel yöneticiler tarafından bölgesel özelliklere göre uyarlanabiliyor; bu sayede Halkevleri hem yerel halkla bütünleşiyor hem de devletin modernleşme hedefleriyle paralel bir çizgide ilerliyordu. Halkevlerinin yereldeki başarısı büyük ölçüde bu örgütlenme modelinin başarısından kaynaklanmıştır. Nitekim 1940’lı yılların sonuna gelindiğinde, Halkevlerinin sayısı 478’e, halk odalarının sayısı ise 4322’ye ulaşmıştır. Bu sayısal artış, halkın bu kurumlara gösterdiği ilginin yanı sıra devletin bu projeye verdiği stratejik önemi de ortaya koymaktadır (Temizhan, 2006,s,48).

Halkevlerinin finansmanı ise büyük ölçüde Cumhuriyet Halk Partisi tarafından sağlanmış, bunun dışında gönüllü bağışlar ve yerel destekler de önemli rol oynamıştır. Bu kaynaklar, özellikle kırsal bölgelerde Halkevlerinin işlevselliğini artırmak adına kullanılmış; bu sayede maddi yetersizliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Mali kaynakların sürdürülebilirliği, Halkevlerinin devamlılığı açısından önemli bir unsur olmuş, yerel düzeyde yapılan küçük kampanyalarla halkın bu yapıya aidiyet duygusu geliştirmesi sağlanmıştır. Böylelikle Halkevleri sadece devlet destekli bir proje olmaktan çıkmış, halkla birlikte büyüyen ve gelişen bir yapıya dönüşmüştür (Oral, 2002,s,527).

Kurumsal yapı içerisinde dikkat çeken bir diğer unsur da Halkevlerinin kendi yayın organlarına sahip olmasıdır. “Ülkü” dergisi, bu bağlamda en dikkat çekici örnektir. Halkevlerinin düşünsel ve kültürel üretimlerini kamuoyuna duyuran bu yayınlar, hem toplumsal bilinçlenmenin bir parçası olmuş hem de Halkevleri ile toplum arasındaki bağı güçlendirmiştir. Yayınlar sayesinde farklı bölgelerdeki Halkevleri faaliyetleri duyurulmuş, iyi örneklerin paylaşılmasıyla kurumsal dayanışma sağlanmıştır. Ayrıca bu dergiler aracılığıyla dönemin aydınları da Halkevleri çatısı altında fikirlerini dile getirme fırsatı bulmuş, böylece bu kurumlar yalnızca halkla sınırlı kalmayıp entelektüel düzeyde de üretken bir mecra işlevi görmüştür (Sertel, 2019,s,227).

Halkevlerinin örgütlenme modelinin bir başka boyutu da kurumsal yapı içinde gönüllü emeğin önemidir. Gönüllülük ilkesi, halkın Halkevleriyle bütünleşmesinde belirleyici olmuş; öğretmenler, öğrenciler, memurlar ve sanatçılar gönüllü olarak bu yapılarda görev almıştır. Bu durum, Halkevlerinin yalnızca yukarıdan aşağıya inşa edilen bir yapı olmadığını, halkın da bu sürece aktif katılım gösterdiğini ortaya koymaktadır. Gönüllülerin katkısı sayesinde Halkevleri canlı, dinamik ve halkın ihtiyaçlarına yanıt verebilen merkezler haline gelmiştir (Pehlivanlı, 2008,s,70).

1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti, Halkevlerinin Cumhuriyet Halk Partisi ile olan organik bağı eleştirerek bu kurumların faaliyetlerine son vermiştir. Bu süreçte Halkevlerinin siyasi yönü ön plana çıkarılmış, kurumsal kimliği göz ardı edilmiştir. Oysa Halkevleri, bir partinin ötesinde, Cumhuriyet’in topluma açılan kapısı, halkın modernleşme sürecine dâhil edilmesini sağlayan bir araç olarak tarihsel misyon üstlenmiştir. Her ne kadar 1960 sonrası dönemde Halkevleri tekrar açılmış olsa da ilk yıllardaki dinamizmini ve yaygınlığını sürdürememiştir. Yine de bu kurumların örgütlenme modeli, bugün bile birçok sosyal ve kültürel yapıya ilham verecek nitelikte bir örneklik teşkil etmektedir (Altan, 2019,s,110).

2.5. Halk Evlerinin Şube Faaliyetleri

Cumhuriyet Halkp Partisi Türk milletini muasır medeniyet seviyesine ulaştırmayı temel prensip olarak görmüştür. Bu yönde parti çalışmalarında halkın eğitim, kültür seviyesini artıracak en önemli kurumun Halkevleri olduğunu belirtmiştir. Halk Evlerinde halkın kendi tercih edeceği şekilde faaliyet alanlarının oluşması için 9 farklı şube oluşturulmuştur. Bu şubeler şunlardır; (Atatürk Ansiklopedisi, 2025)

Güzel Sanatlar Şubesi

Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi

Köycülük Şubesi

Temsil Şubesi

Spor Şubesi

Sosyal Şubesi

Dershaneler ve Kurslar Şubesi

Müze ve Sergi Şubesi

Kütüphane ve Yayın Şubesi

Reşat Galip Halkevleri açılış konuşmasında, Türkler eski zamanlardan beri dokuz sayısını kutlu bilir.Bizim şubelerimizin sayısı tesadüfen dokuz oldu. Şeklinde ifadede bulunmuştur. Bu gelişmeye bir örnek daha verirse, Mustafa Kemal'in Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin 9 umde (ilke) yayınlanması ile Cumhuriyet Halk Partisine dönüşümü gerçekleşmesi, dokuz sayısının Türkler için kutlu olduğunun bir diğer göstergesi olmuştur. Halkevlerinin Dil, Tarih, Edebiyat şubeleri toplumun genel bilgisi artırılması için konferanslar düzenlenerek, Cumhuriyet ve devrimlerin kökleşmesi, vatan sevgisi ve toplumun sorumluluklarının yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmalar arasında Önemli Türk büyüklerini anmak, milli bayramları coşku çerçevesinde kutlamak, gelenekselleşmiş bayramları kutlamak, dergi ve eserlerin yayınlamak, konferanslar düzenlemek, tartışma ortamı oluşturup gelişimi artırmak, folklor alanında çalışmalar yapmak (Çavdar, 1983,s,880).

Türk kültürünün gelenek ve göreneklerini, atasözlerini, manileri, halk arasında yaşayan kelimeleri, milli masalların araştırılıp ananelerimiz ve adetlerimiz araştırılmıştır. Bu çalışmalar Türk tarihimiz içerisinde önemli olan gelişmelerin kaybolması engellemiş ve gelecek nesillere ulaştırma konusunda önemli yer tutmuştur.

Güzel Sanatlar alanında musiki, resim, heykeltıraşçılık, mimarlık alanlarındaki amatör sanatçıları bir araya getirerek gösteriler düzenlenme çalışmaları yapılmıştır. Toplum bir araya toplayıp düzenlenen şiir ve musiki dinletilerinde milli marşlar öğretilerek beraberlik içerisinde ortak duygunun oluşmasında önemli katkıları olmuştur.

Halkevleri Beden terbiyesi 14.kanunu çerçevesinde Gençlerin spora olan sevgisini artırmak için çalışmalara yürütmüştür. Bu çalışmalar çerçevesinde Güreş, Eskrim, atletizm, cirit oyunu, mevsimsel oyunlar, yüzme ve diğer spor alanlarında önemli kurslar açılmıştır. Yapılan yarışmalar sayesinde toplumun bedensel sporlara ilgisinin artması ve geniş kitleler tarafından benimsenmesine temel olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi spor

alanında önemli yet tutan ve tarihsel geçmişi olan Kırkpınar güreşlerini himaye altına alarak, tüm yurttaki güreşçilerin bir arada toplanmasına temel olmuştur. Cumhuriyet döneminin önemli bayramları olan 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik Bayramı, 23 Nisan Çocuk Bayramlarında yarışmaların düzenlenmesinde etkili olmuştur. Halkevleri bünyesinde açılan Dershaneler ve Kursların toplum içerisinde okuma yazma oranının artırılması, fen derslerinin öğrenilmesi ve beraberinde yabancı dil seviyesinin artırılmasında önemli çalışmaları olmuştur. Kütüphanecilik ve kaynak alanında evler bünyesinde kitap sayılarının çeşitlenmesi ile toplumun Türk aydın ve yazarlarının eserlerini inceleyip, tarihsel birimlerinin artırılmasına etki etmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2025).

Kurulan Müze ve sergiler ile Türk milletinin kültürel zenginliklerini ve tarihi birikimlerinin gezilip, incelenmesi araştırmalarında önemli bir etki olmuştur. Sanat çalışmalarının korunması ve gelecek nesillere ulaşmasında önemli dersler verilmiştir.

Halkevlerinin Köycülük şube sayısının artırması ile köylerde milli değerler ve milli tarih açısından önemli olan, gelen ve göreneklerin gün yüzüne çıkmasında önemli çalışmalar yapılmıştır. Köycülük şubeleri Dil-Tarih-Edebiyat, Spor-Kütüphane ve diğer şubeler sayesinde köylerde bulunan halkın kültürel ve eğitim seviyesinin artırılması ile şehirler arasındaki gelişmiş bağı artırılmıştır.

2.6. Halk Evlerinin Temel Faaliyet Alanları

2.6.1. Yayıncılık ve dil faaliyetleri

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte hayata geçirilen sosyal, kültürel ve eğitimsel dönüşüm projelerinin en önemlilerinden biri olan Halkevleri, halkın aydınlanmasını hedefleyen çok yönlü faaliyetler yürütmüştür. Bu faaliyetler içinde dilin sadeleşmesi ve yayıncılık çalışmaları ayrı bir öneme sahiptir. Yeni rejimin hedefi, yalnızca siyasi yapıyı değil, düşünce biçimlerini, kültürel kodları ve toplumsal iletişim araçlarını da dönüştürmektir. Bu bağlamda Halkevleri hem Türk dilinin özleştirilmesi hem de halkla devlet arasındaki iletişimin güçlendirilmesi doğrultusunda önemli bir işlev üstlenmiştir. Çünkü yeni bir toplumu inşa ederken, bu toplumun kullandığı dili dönüştürmek, düşünce yapısını ve toplumsal algısını da dönüştürmek anlamına geliyordu (Sürme, 2009,s,40). Halkevleri yayıncılık ve dil faaliyetleri ile yalnızca elit kesimi değil, her düzeyde vatandaşı hedef almıştır. Bu doğrultuda, Osmanlı döneminde Arapça ve Farsça

kelimelerle yüklü olan ve halkın büyük bir kısmı için anlaşılabilir hale gelmiş olan Türkçenin sadeleştirilmesi yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Dil devriminin temel ilkeleri doğrultusunda Halkevleri, sade bir Türkçeyle halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaçlayan yayınlar üretmiştir. Bu yayınlar aracılığıyla halk hem gündelik yaşam konularında bilgi sahibi olmuş hem de Cumhuriyet rejiminin ilke ve hedefleri konusunda bilinçlendirilmiştir. Bu süreç, dilin bir iletişim aracı olmasının ötesine geçerek, kültürel bir dönüşümün aracı haline gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Halkevleri bünyesinde çıkarılan dergiler ve broşürler, dönemin ideolojik ve pedagojik anlayışını yansıtan özgün metinlerle doludur. Özellikle “Ülkü” dergisi, Halkevlerinin en önemli yayın organı olarak, sadece dilin sadeleştirilmesine değil, aynı zamanda halkın kültürel, sanatsal ve düşünsel gelişimine de büyük katkı sunmuştur. “Ülkü”, Halkevlerinin dilde halkçılığı benimseyen yayın çizgisinin bir simgesi olmuştur. Dergide yayımlanan yazılar, sadeleştirilmiş ve halkın anlayabileceği bir dille kaleme alınmış, böylece Cumhuriyet’in esas hedeflerinden biri olan halkla bütünleşme hedefine katkı sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, edebi metinler, makaleler, denemeler ve tarih yazıları ile halkın kültürel birikimi genişletilmeye çalışılmıştır (Keseroğlu, 2022,s,495).

Halkevlerinin dil faaliyetleri, yalnızca yazılı yayınlarla sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda dil kursları düzenlenerek halkın okuma-yazma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlanmıştır. Bu kurslar, dilin sadece yazılı bir araç olarak değil, aynı zamanda konuşma ve anlama becerileriyle bir bütün olarak gelişmesini hedeflemiştir. Cumhuriyet rejimi için dil, halkla doğrudan bir iletişim kanalı olmanın ötesinde, bir ulusal kimlik ve aidiyet inşa etme aracıdır. Bu nedenle Halkevlerinde yürütülen dil faaliyetleri, bireyin yalnızca okuryazar olmasını değil, aynı zamanda Cumhuriyetin bireyi haline gelmesini sağlayacak bir donanımı hedeflemiştir. Yayıncılık alanında Halkevleri, yerel düzeyde de oldukça aktif olmuştur. Türkiye’nin birçok il ve ilçesinde kurulan Halkevleri, kendi bölgesel dergilerini, gazetelerini ya da bültenlerini yayımlayarak yerel kültürel üretimi desteklemiş, bu üretimi sadeleştirilmiş Türkçe ile halka ulaştırmıştır. Yerel edebiyatçıların ve yazarların bu yayınlarda yer alması hem yerel kültürün yaşatılmasına hem de ulusal kültürle bütünleşmesine zemin hazırlamıştır. Yerel yayınlar sayesinde Halkevlerinin sadece merkezi değil, çevresel etkileri de artmış; bu durum kültürel homojenleşmeye değil, çok sesli bir ulusal kültürün oluşmasına katkı sağlamıştır (Güneş, 2012,s,141).

Dil faaliyetleri bağlamında bir diğer önemli husus da halkın konuştuğu dili dikkate alarak yazı dili ile konuşma dili arasındaki uçurumun kapatılmaya çalışılmasıdır. Bu amaçla Halkevleri, çeşitli edebiyat kulüpleri, tartışma panelleri, münazaralar ve açık hava

konusmaları düzenlemiştir. Bu etkinlikler, dilin sadece yazılı değil sözlü bir deneyim olduğunu da ortaya koymuş; halkın Cumhuriyet değerlerini yalnızca okumakla kalmayıp, onları tartışarak, konuşarak ve paylaşarak içselleştirmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, halkın pasif bir alıcıdan çok, aktif bir özne olarak eğitim sürecine katılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda bu faaliyetler, dilin demokratikleşmesine, yani her bireyin düşüncesini ifade edebileceği bir araç haline gelmesine katkı sunmuştur (Ceylan, 2011,s,62).

Halkevlerinin dil faaliyetleri, yalnızca Türkçeyi sadeleştirme ve halkla iletişim kurma amaçlı olmamış, aynı zamanda ulus inşası sürecinin de ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan çok dilli yapının ardından, Halkevleri, tek ve ortak bir ulusal dilin geliştirilmesine hizmet etmiş; böylece yurttaşlık bilincinin dil üzerinden inşa edilmesine olanak tanımıştır. Bu bağlamda, Halkevleri bünyesinde yürütülen yayıncılık çalışmaları, bir yandan Cumhuriyetin ideolojik temellerini halka anlatırken, öte yandan halkın bu ideolojiyi benimseyebileceği bir iletişim ortamı sunmuştur. Özellikle Atatürk'ün "Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir" sözü, bu faaliyetlerin felsefi arka planını açıkça ifade eder niteliktedir. Yayıncılık ve dil faaliyetleri, Halkevlerinin birer eğitim ve kültür kurumu olma niteliğini pekiştirmiştir. Yazılı metinlerin yanı sıra tiyatro oyunları, radyo yayınları ve görsel materyaller de bu faaliyetlerin içine dâhil edilerek, dilin çok boyutlu bir öğrenme alanı olduğu kabul edilmiştir. Bu çeşitlilik, hem farklı öğrenme biçimlerine hitap etmesi hem de halkın ilgisini canlı tutması açısından önemlidir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan bireyler için bu tür etkinlikler, formal eğitim sisteminin dışında kalan ama bir o kadar da etkili olan alternatif öğrenme yollarını sunmuştur (Kumaş, 2003,s,188).

2.6.2. Tiyatro, sinema ve müzik etkinlikleri

Halkevleri çatısı altında gerçekleştirilen tiyatro etkinlikleri, özellikle sözlü anlatımın gücünü kullanarak hem eğitici hem de düşündürücü içerikler sunmayı başarmıştır. Geleneksel Türk tiyatrosunun köylü ve kentli halk üzerindeki etkisinden yararlanılarak geliştirilen bu etkinlikler, Cumhuriyet değerlerinin halka doğrudan aktarılması bakımından büyük önem taşımıştır. Köy seyirlik oyunlarından Batı tarzı dramatik eserlere kadar uzanan geniş bir yelpazede sahnelenen oyunlar sayesinde, halk hem sanatsal bir deneyim yaşamış hem de yeni rejimin toplumsal mesajlarıyla karşılaşma fırsatı bulmuştur. Aynı zamanda bu etkinlikler, toplumsal cinsiyet rolleri, cehaletle mücadele, eğitim ve toplumsal ilerleme gibi temaları işleyerek sosyal farkındalık

yaratmıştır. Sinema ise Halkevlerinin kullandığı en etkili görsel-işitsel araçlardan biri olmuştur. Görselliğin anlatım gücünden faydalanılarak halkın ilgisini çekecek nitelikte belgeseller, eğitici filmler ve yerli-yabancı uzun metrajlı filmler Halkevi salonlarında halka sunulmuştur. Özellikle köylerde ve küçük kasabalarda düzenlenen film gösterimleri, halkın modern yaşamla tanışmasını sağlamakla kalmamış; aynı zamanda yeni bir dünya görüşünün kapılarını aralamıştır. Sinemanın sunmuş olduğu hareketli görüntüler aracılığıyla anlatılan hikâyeler, bireyleri yalnızca eğlendirmekle kalmamış, onları yeni düşünsel dünyalarla da tanıştırmıştır. Bu süreçte, halkın sinema ile kurduğu bağ, Halkevlerinin hedeflediği bilinçlendirme ve eğitme amacına doğrudan katkı sağlamıştır. Gösterimlerin ardından yapılan tartışmalar, izleyicilerin eleştirel düşünce geliştirmesine olanak tanımıştır (Titiz, 2012,s,327).

Müzik etkinlikleri ise Halkevlerinin en kapsayıcı ve birleştirici faaliyet alanlarından biri olarak dikkat çeker. Müzik, halkla iletişim kurmanın en doğrudan yollarından biri olarak görülmüş; özellikle halk müziği ve Batı müziğinin sentezlenmesi yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Bu süreçte halkın geleneksel ezgileri derlenmiş, notaya alınmış ve düzenlenerek konserlerde icra edilmiştir. Böylece hem geleneksel kültürün yaşatılması sağlanmış hem de bu kültür yeni bir çehreyle yeniden üretilmiştir. Aynı zamanda Batı klasik müziğine yönelik eğitimler ve dinletiler de Halkevleri bünyesinde gerçekleştirilmiş, böylece toplumun müzik zevkinin çok yönlü gelişimine katkıda bulunulmuştur. Müzik aracılığıyla yaratılan ortak duygusal deneyim, toplumsal birliktelik duygusunu pekiştirmiştir (İnan, 2000,s,25).

Halkevlerinin sanat alanındaki bu faaliyetleri, toplumun sanata katılım düzeyini artırmayı ve bireylerin estetik dünyalarını zenginleştirmeyi hedeflemiştir. Ancak bu faaliyetler aynı zamanda Cumhuriyet ideolojisinin halka benimsetilmesi açısından da stratejik bir öneme sahiptir. Sanatın dönüştürücü gücünden yararlanılarak halk, kendi yaşamına farklı açılardan bakmaya teşvik edilmiş, geleneksel kalıpların dışına çıkması sağlanmıştır. Bu bağlamda tiyatro sahnesi, yalnızca oyuncuların değil, aynı zamanda toplumun da kendini ifade ettiği bir platforma dönüşmüştür (Akın, 2022,s,1072-1086).

Tiyatro, sinema ve müzik gibi etkinliklerin Halkevleri çatısı altında düzenli hale gelmesi, halkın bu sanat dallarıyla tanışıklığını artırmış ve onları sadece tüketici değil, aynı zamanda üretici konuma da taşımıştır. Özellikle yerel tiyatro topluluklarının kurulması ve müzik korolarının oluşturulması, halkın doğrudan etkinliklerde yer almasına olanak sağlamış; bu da sanatın halkın yaşamıyla iç içe bir unsur haline gelmesini beraberinde getirmiştir. Bu çabalar sayesinde sanat, belirli bir sınıfa ait seçkin bir uğraş

olmaktan çıkarılmış ve halkın gündelik yaşamının bir parçası haline getirilmiştir. Bu faaliyetlerin yürütülmesinde görev alan sanatçılar, öğretmenler ve gönüllü Halkevi üyeleri, toplumsal değişimin öncüsü olma misyonunu üstlenmişlerdir. Onların özverili çabaları sayesinde, sanat ve kültür yalnızca merkezde değil, taşrada da hayat bulmuştur. Cumhuriyet rejiminin kültürel kalkınma vizyonu doğrultusunda Halkevleri, sanat yoluyla eğiten, düşündüren ve birleştiren bir kurum olarak konumlandırılmıştır. Böylece halk ile devlet arasında kurulan köprü, sanatsal üretim aracılığıyla daha da güçlenmiştir.

2.6.3. Sergiler, konferanslar ve kurslar

Sergi faaliyetleri, halkın görsel algısını güçlendirmeyi ve sanata olan ilgisini artırmayı hedefleyen etkinlikler olarak işlev görmüştür. Bu sergilerde, el sanatlarından resim ve fotoğraf sergilerine kadar uzanan geniş bir yelpazede ürünler halka sunulmuştur. Sergiler, sanatın yalnızca belli bir kesime ait olmadığını, halkın da üretkenliğiyle bu sürece katılabileceğini gösteren etkinlikler olmuştur. Aynı zamanda bu faaliyetler, yerel sanatçıların ve zanaatkarların eserlerini sergileyebilecekleri alanlar oluşturarak hem üretimi teşvik etmiş hem de halkın estetik değerlerle daha içli dışlı olmasına zemin hazırlamıştır. Yine bu sergiler vesilesiyle halkın kendi kültürel mirasına yönelik farkındalığı artırılmış, yerel ve ulusal değerlerin korunmasına katkı sağlanmıştır (Taşdemir, 2017,s,215-238).

Konferanslar ise Halkevlerinin en işlevsel araçlarından biri olarak toplumsal bilincin inşasında önemli rol oynamıştır. Bu konferanslar; bilim, tarih, coğrafya, sağlık, tarım, ekonomi, edebiyat ve ahlak gibi çok çeşitli konularda düzenlenmiş; uzman kişiler, öğretmenler, akademisyenler ve kimi zaman devlet adamları tarafından verilmiştir. Böylece halk, gündelik yaşamının dışına çıkarak evrensel bilgiye ve çağdaş düşünceye ulaşma fırsatı bulmuştur. Konferanslar yalnızca bilgi aktarmakla kalmamış, aynı zamanda halkın düşünsel gelişimine katkı sağlayarak eleştirel bir bakış açısı kazandırmayı da amaçlamıştır. Bu süreçte anlatılan konuların halkın anlayabileceği sadelikte sunulması ise Halkevlerinin kapsayıcı yapısını desteklemiş, eğitimin elit bir çevreyle sınırlı kalmamasını sağlamıştır (İğdemir, 1974,s,119).

Halkevleri bünyesinde açılan kurslar ise doğrudan bireyin bilgi ve beceri kazanmasına odaklanmış uygulamalı faaliyetler olarak öne çıkmıştır. Bu kurslar arasında okuma-yazma kursları, yabancı dil kursları, dikiş-nakış, biçki-dikiş, marangozluk, tarım ve hayvancılık kursları, musiki, daktilografi ve muhasebe gibi çeşitli alanlara yönelik

eğitimler verilmiştir. Kurslar, bir yandan bireysel yeteneklerin gelişmesini teşvik ederken, öte yandan üretime ve meslek edinmeye dayalı bilgi birikimini artırarak halkın ekonomik yaşama daha güçlü katılmasına olanak tanımıştır. Bu yönüyle Halkevleri, yalnızca bir kültür ve sanat merkezi değil, aynı zamanda halkın yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bir kalkınma aracı olarak da hizmet etmiştir. Kurslar sayesinde kadınların sosyal hayata katılımı artmış, gençlerin yeteneklerini geliştirme imkânı bulması sağlanmıştır (Tepeköylü, 2018,s,368).

Sergi, konferans ve kurs etkinlikleri arasında kurulan denge, Halkevlerinin bütüncül eğitim anlayışını yansıtır nitelikte olmuştur. Sergiler halkın estetik yönünü geliştirirken, konferanslar zihinsel gelişime katkı sağlamış, kurslar ise bireysel yetkinliklerin artırılmasına hizmet etmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2025,s,1-7).

Bu üçlü yapı hem kültürel üretimi teşvik etmiş hem de toplumun bilgiyle ilişkisini derinleştirmiştir. Her biri, bireyi yalnızca kendi çevresine değil, aynı zamanda ulusal kimliğe ve evrensel değerlere bağlayan birer bağ işlevi görmüştür. Böylelikle Halkevleri, çağdaş bireyin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiş, Cumhuriyet ideolojisinin toplumsal düzeyde karşılık bulmasına yardımcı olmuştur. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde Halkevlerinin örgütsel yapısının yanı sıra yerel idarelerin, öğretmenlerin, sanatçıların ve gönüllü yurttaşların katkıları da önemli bir yer tutmuştur. Halkevleri, toplumun kendi içinden çıkan dinamiklerle hayat bulmuş; halkın doğrudan katılımı sayesinde canlı ve üretken bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle kurslara olan ilgi, halkın kendini geliştirme arzusunun ve geleceğe dair umudunun bir göstergesi olmuş; bu çaba devletin yönlendirmesiyle kurumsallaşmış bir öğrenme ortamına dönüşmüştür. Konferanslardaki tartışmalar ve sergilere olan ilgi, halkın düşünsel ve duygusal dünyasında Cumhuriyetin çağdaşlaşma projesine dair bir sahiplenme duygusu oluşturmuştur.

2.7. Toplumsal Katılım ve Eğitim Hedefleri

Toplumsal katılım, Halkevlerinin kuruluş felsefesinde yalnızca fiziki varlık gösteren bir halk kütlesinin değil, bilinçli, eleştirel düşünebilen ve cumhuriyet değerlerini içselleştirmiş bir yurttaş topluluğunun oluşturulması hedefiyle şekillendirilmiştir. Cumhuriyet'in halkçılık ilkesi doğrultusunda toplumun her bireyinin ortak iyiye katkıda bulunması öngörülmüş; eğitim, bu katkının en önemli aracı olarak konumlandırılmıştır. Halkevleri bu noktada halkın devlet ile temas noktası olmuş, bireylerin hem bilgi edinme

hem de karar alma mekanizmalarına katılma süreçlerinde daha etkin bir rol üstlenmesini sağlamıştır. Bu süreçte özellikle kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin toplumsal hayata entegrasyonunda Halkevlerinin oynadığı rol yadsınamaz niteliktedir. Halkevlerinin eğitim hedefleri, yalnızca bireysel gelişimi hedeflemekten ziyade toplumun genel refahını artırmayı amaçlayan bir misyonla şekillenmiştir. Okuma-yazma bilmeyen bireylere yönelik açılan kurslardan başlayarak, mesleki eğitimlere kadar uzanan geniş bir yelpazede faaliyet gösteren Halkevleri, bireyin yalnızca bilgi düzeyini değil, aynı zamanda üretkenliğini, sosyal sorumluluk bilincini ve yurttaşlık görevlerini de geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu yönüyle Halkevleri, toplumu pasif bir öğrenen kitle olarak görmek yerine, kendini sürekli geliştiren ve topluma katkı sunan aktif bireyler olarak değerlendirmiştir. Özellikle kadınların eğitim sürecine dâhil edilmesi ve sosyal yaşama katılımlarının teşvik edilmesi, Cumhuriyet'in eşitlikçi ve ilerlemeci vizyonunun pratiğe dönüşmesini sağlamıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2025,1).

Eğitimin hedefleri yalnızca bireysel öğrenme süreçleri ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal hafızanın yeniden inşası ve milli bilincin oluşumu açısından da kritik bir işlev yüklenmiştir. Cumhuriyet ideolojisi, geçmişin monarşik ve teokratik yapılarından sıyrılarak, yeni bir toplumsal kimliğin inşasına yönelmiş; bu kimliğin oluşmasında eğitim temel bir araç olmuştur. Halkevleri aracılığıyla yürütülen faaliyetlerde tarih, edebiyat, sanat, fen bilimleri gibi alanlarda verilen ders ve seminerlerle halkın entelektüel birikimi artırılmış, milli değerler etrafında şekillenen bir toplum yapısının temelleri atılmıştır. Aynı zamanda bu eğitim faaliyetleriyle halkın siyasal bilinci geliştirilmiş, yurttaşlık hak ve sorumlulukları konusunda farkındalık yaratılmıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2025,s,2).

Toplumsal katılımın artırılması açısından Halkevleri yalnızca bir öğretim kurumu değil, aynı zamanda bireyin kendini ifade edebileceği, fikir alışverişinde bulunabileceği, dayanışma geliştirebileceği birer sosyal merkez olarak da yapılandırılmıştır. Konferanslar, tartışma toplantıları, forumlar ve çeşitli sanatsal etkinliklerle halkın yalnızca bilgi alıcısı değil, aynı zamanda bilgi üreticisi ve paylaşımcısı olması sağlanmıştır. Bu bağlamda Halkevlerinin işlevi, devletin halkla kurduğu iletişim kanallarını güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda halkın kendi aralarında kurduğu toplumsal bağları da pekiştirmiştir. Böylece bireylerin yalnızlaşması önlenmiş, kolektif bilinç gelişmiş ve dayanışmacı toplum yapısı desteklenmiştir. Bu süreçte özellikle gençlerin Halkevleri faaliyetlerine yönlendirilmesi, uzun vadeli bir eğitim stratejisinin göstergesi olmuştur. Gençlerin erken yaşta eğitim süreçlerine katılması, onların ileride

toplumsal sorumluluklarını bilen, demokratik değerlere sahip çıkan, çağdaş düşünebilen bireyler haline gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda gençlerin aktif katılımı, Halkevlerinin dinamizmini artırmış, faaliyetlerin sürekliliği açısından kurumsal yapıyı güçlendirmiştir. Gençlerin olduğu kadar kadınların da eğitim süreçlerine dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplumun inşasında önemli bir adım olmuştur. Bu yönüyle Halkevleri, sadece bilgi aktaran değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm yaratan kurumlar olmuştur (Çavdar, 1983,s,880).

2.8. Halk Evlerinin Basın Yayın Faaliyetleri ve Dergileri

Halkevlerinin yayın organları, dönemin kültürel hayatında hem nitelik hem de yaygınlık açısından dikkat çekici bir yer edinmiştir. Bu bağlamda, yayımlanan dergiler, broşürler, kitapçıklar ve bültenler hem yerel hem ulusal düzeyde etkili olmuş, halkın bilgiye erişimini kolaylaştırmıştır. Halkevlerinin basın-yayın faaliyetlerinin temelinde, halkla doğrudan iletişim kurmak, onu çağdaş bilgilerle donatmak ve Atatürk ilke ve inkılaplarının yaygınlaşmasını sağlamak amacı yer almaktadır. Bu doğrultuda hem merkezden yönetilen hem de yerel Halkevleri şubelerince çıkarılan çok sayıda yayın hayata geçirilmiştir. Bu yayınlar arasında ön plana çıkanlardan biri, 1932 yılında Ankara Halkevi tarafından çıkarılmaya başlanan Ülkü Dergisi olmuştur. Ülkü, yalnızca bir dergi değil, aynı zamanda Cumhuriyet ideolojisinin bir taşıyıcısı olarak değerlendirilmiştir. Dergide yer alan yazılar genellikle edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe ve halk bilimi gibi alanlarda yoğunlaşırken, yazar kadrosu dönemin önemli aydınlarından oluşmuştur. Şevket Süreyya Aydemir, Ahmet Kutsi Tecer, Pertev Naili Boratav ve Behçet Kemal Çağlar gibi isimler, bu derginin hem fikri yönünü şekillendirmiş hem de Halkevlerinin düşünsel altyapısını beslemiştir. Ülkü Dergisi'nin yanı sıra, her Halkevi kendi yerel özelliklerine uygun olarak çeşitli yayınlar üretmiştir. Bu yayınların amacı, halkın yaşadığı coğrafi bölgeye göre kültürel mirasın korunması, halk dilinin geliştirilmesi ve eğitim faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması olmuştur. Örneğin, İstanbul Halkevi tarafından çıkarılan İstanbul dergisi, şehrin tarihsel ve kültürel mirasını tanıtmaya görevini üstlenirken, Erzurum Halkevi'nin yayınladığı Doğu dergisi, bölgesel halk kültürünü ve folklor öğelerini belgeleyen yazılara yer vermiştir. Bu yerel yayınlar, sadece kültürel hafızanın canlı tutulmasına katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Halkevlerinin bölgelerdeki entelektüel ve eğitim düzeyini de yükseltmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2025).

Yayınların yalnızca akademik veya kültürel içerikli olmasıyla sınırlı kalmayıp, halkın gündelik hayatına temas eden, onu bilgilendiren ve yönlendiren içeriklerle de desteklenmesi, Halkevlerinin kitlesel etkisini artırmıştır. Örneğin sağlık, tarım, temizlik ve aile yaşamı gibi konularda hazırlanan broşürler, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halkın modern yaşam tarzına geçişinde eğitici materyaller olarak kullanılmıştır. Bu yayınlarda kullanılan dilin sade ve anlaşılır olması, okuryazarlık seviyesi düşük kitlelerin bile bu içeriklerden faydalanmasını sağlamış, Cumhuriyet'in halkçılık ilkesi doğrultusunda halk ile devlet arasındaki bağları daha sağlam bir zemine oturtmuştur (Erol, 2000,s,472).

Halkevlerinin basın-yayın alanındaki faaliyetleri aynı zamanda genç kalemlerin yetişmesi için birer okul niteliği taşımıştır. Dönemin genç yazar ve şairleri, Halkevleri yayınlarda kendilerine yer bularak edebiyat dünyasına ilk adımlarını atmışlardır. Bu sayede yalnızca halkın aydınlatılması değil, aynı zamanda ülkenin entelektüel sermayesinin zenginleşmesi sağlanmıştır. Halkevlerinin bu işlevi, dönemin Milli Eğitim politikalarıyla da paralel yürütülmüş, kültürel kalkınma ile bireysel gelişim arasında bağ kurulmuştur. Bu noktada, basın-yayın faaliyetlerinin sadece bir bilgi aktarımı süreci değil, aynı zamanda yeni nesillerin kimlik inşasında ve toplumsal rol almalarında da yönlendirici olduğu görülmektedir. Halkevleri tarafından yayımlanan içeriklerin tümü, sıkı bir editoryal denetimden geçirilmiş, bilimsel doğruluğa ve ideolojik uyuma dikkat edilmiştir. Yayınlar yalnızca Halkevlerinde değil, okullarda, kahvehanelerde, köy odalarında da dağıtılmış ve halkın geniş kesimlerine ulaşması hedeflenmiştir. Böylelikle yazılı kültür, sözlü gelenekten gelen bir topluma adım adım kazandırılmış, halkın kitap, dergi ve gazeteyle olan ilişkisi kuvvetlendirilmiştir. Bu süreçte matbaanın daha etkin kullanılması, dağıtım ağlarının genişletilmesi ve yerel yazarların teşvik edilmesi gibi faktörler Halkevlerinin yayın politikalarının sürdürülebilirliğini desteklemiştir (Karadağ, 1988,s,1063).

Halkevlerinin yayın politikası, aynı zamanda dil politikaları ile de bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Türk Dil Kurumu ile iş birliği içinde yürütülen çalışmalarla, yayınlarda sade Türkçe kullanılması teşvik edilmiş, Osmanlıca kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu sayede yalnızca okuma alışkanlıkları değil, aynı zamanda toplumun dil bilinci de gelişmiş, Türkçenin millî bir kimlik taşıyıcısı olması hedeflenmiştir. Bu çabanın sonucunda halkın yazılı dile olan yaklaşımı değişmiş, kendi ana dilinde yazılmış eserlerle kurduğu bağ güçlenmiştir.

2.9. 1951 Kapatılma Süreci ve Gerekçeleri

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, toplumsal dönüşüm ve kültürel seferberliğin önemli kurumlarından biri olarak kurulan Halkevleri, 1951 yılında kapatılma kararıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu kapatılma süreci, sadece bir kurumun sona ermesi değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in erken dönem kültürel ve siyasi yapısında yaşanan değişimlerin de bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Halkevlerinin kapatılması, Türkiye'de demokratikleşme sürecinin farklı siyasi ve ideolojik yaklaşımlarla şekillendiği bir dönemin parçası olarak ortaya çıkmış ve pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Halkevlerinin kapatılma sürecinin temel gerekçeleri, siyasi iktidar değişikliği ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan ideolojik farklılıklarda aranabilir. 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'nin siyasi atmosferi önemli ölçüde değişmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin uzun süreli egemenliği son bulmuş ve yeni iktidar partisi, kendine özgü politikalarla toplumu yönlendirme hedefiyle hareket etmiştir. Demokrat Parti, Halkevlerini özellikle CHP'nin bir kültürel ve siyasi aracı olarak görmüş, bu kurumun muhalefet partisi üzerindeki etkisini azaltmak istemiştir. Bu nedenle Halkevlerinin faaliyetlerinin kısıtlanması ve sonunda kapatılması, yeni iktidarın politik tercihleri ve rekabet stratejisiyle yakından ilişkilidir. Bunun yanında Halkevlerinin kurumsal yapısının CHP ile sıkı bağları, kapatılma kararının meşruiyet kazanmasında önemli bir unsur olmuştur. Halkevleri, kuruluşundan itibaren CHP ideolojisi doğrultusunda faaliyet göstermiş ve parti politikalarının yaygınlaştırılmasında etkin bir araç olmuştur. Demokrat Parti açısından bu durum, Halkevlerinin çok partili siyasi hayatta bağımsız bir kültürel kurum olarak algılanmasını engellemiş, onu partizan bir yapıya dönüştürmüştür. Böylece kapatılma sürecinde, Halkevlerinin tarafsızlık ve çoğulculuk ilkesine aykırı olduğu gerekçesi sıkça dile getirilmiştir. Bu yaklaşım, yeni siyasi aktörlerin muhalif kurumları etkisizleştirme çabasının da bir yansımasıdır (Güneş, 2012,s,141).

Ekonomik faktörler ve devletin kaynaklarının yönetimi de kapatılma sürecinde göz önünde bulundurulmuş nedenler arasında yer almıştır. Halkevleri, faaliyetlerini sürdürebilmek için önemli miktarda devlet bütçesinden destek almış, maddi kaynakların büyük kısmı kamu maliyesinden sağlanmıştır. Demokrat Parti iktidarı, devlet kaynaklarının daha verimli ve farklı alanlara yönlendirilmesi gerektiği görüşünü savunmuş, kamu harcamalarında tasarrufa gidilmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda, Halkevlerinin kapatılması hem ideolojik hem de ekonomik gerekçelerle ilişkilendirilmiş,

böylece kurumun maliyetinin azaltılması sağlanmıştır. Ancak bu ekonomik gerekçeler, daha çok siyasi tercihlerle örtüşen bir araç olarak kullanılmıştır. Halkevlerinin kapatılmasına yönelik resmî açıklamalarda, kurumun faaliyetlerinin toplumsal ihtiyaçlara tam olarak cevap vermediği ve modernleşme sürecinde işlevini yitirdiği de dile getirilmiştir. Bu görüş, dönemin siyasi elitleri arasında yaygın bir kanaat halini almış ve yeni toplum projelerinde farklı araçların kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Kapatılma kararı, halkın eğitiminde, kültürel gelişiminde ve toplumsal katılımı daha farklı, çoğulcu ve siyasi etkiden bağımsız kurumların oluşturulması ihtiyacına dayandırılmıştır. Ancak bu gerekçeler, daha çok kapatmanın ideolojik boyutlarını örtmek amacıyla öne sürülmüştür. Siyasi iktidarın değişimi, devletin kültür politikalarındaki dönüşüm ve Halkevlerinin CHP'ye yakın yapısı, 1951'de kurumun kapatılmasının ana itici güçleri olmuştur. Bu süreç, Cumhuriyet'in erken dönem kültürel politikalarındaki değişimin yanı sıra Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde yaşanan ideolojik gerilimlerin de yansımasıdır. Halkevlerinin kapatılması, sadece bir kurumun sona ermesi değil, Türkiye'de kültürel ve siyasal alanda yaşanan geniş kapsamlı bir dönüşümün somut göstergesidir (Güneş, 2012,s,142). Ancak bu kapatılma, Halkevlerinin toplumsal hafızada bıraktığı derin etkiyi yok edememiştir. Kurumun sağladığı kültürel birikim, eğitim faaliyeti ve halkın aydınlanması yolundaki katkılar, sonraki dönemlerde de birçok farklı yapı tarafından referans alınmış, Cumhuriyet'in kültürel ve toplumsal kalkınma vizyonunun temel taşları olarak kalmaya devam etmiştir. Kapatılma sürecinin ardından bile Halkevlerinin mirası, Türkiye'nin kültürel ve toplumsal gelişiminde etkisini sürdüren bir kaynak olarak değerlendirilmiştir.

2.10. Halk Odaları

2.10.1. Halk odalarının doğuşu ve amacı

Halk Odalarının kuruluş süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken döneminde devletin kültür ve eğitim politikaları bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır. 1930'lu yılların başlarında Halkevlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle şehirlerde yaşayan halkın eğitim ve kültürel gelişim talepleri karşılanmaya başlanmıştır. Ancak kırsal kesimde yaşayan geniş nüfusun bu gelişim sürecine entegre edilmesi ve onların da Cumhuriyet'in aydınlanma ideallerinden faydalanması için yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereklilik, Halk Odalarının kurulmasını gündeme getirmiştir. Halk

Odaları, kırsal toplumun sosyo-kültürel yaşamını zenginleştirmek, yerel değerleri koruyarak ulusal birliğe katkıda bulunmak ve halkın yaşam kalitesini artırmak üzere tasarlanmıştır. Bu yapılar, toplumun kültürel sermayesini artırmaya odaklanırken aynı zamanda halkın katılımını teşvik ederek demokratik toplum bilincinin yerleşmesini amaçlamıştır. Halk Odalarının doğuşunda yer alan temel amaçlardan biri, halkın kendi yaşam alanlarında eğitim ve kültürel etkinliklere erişimini kolaylaştırmak, sosyal dayanışmayı güçlendirmek ve bireylerin kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktır. Bu anlamda, Halk Odaları sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bireylerin ve toplulukların sosyal hayatını organize eden, kültürel ve eğitsel altyapı sunan çok yönlü merkezler olarak görev yapmıştır (Kumaş, 2003,s,188-199).

Halk Odalarının amacına ulaşabilmesi için farklı alanlarda faaliyet göstermesi beklenmiş, bu kapsamda eğitim, kültür, sanat, sosyal dayanışma gibi pek çok alanda programlar düzenlenmiştir. Yerel halkın katılımını temel alan bu kurumlar, halkın kendine özgü sorunlarını çözme, kendi değerlerini koruma ve geliştirme imkanını tanımıştır. Böylece Halk Odaları, milli kültürün köy ve kasabalarda da yaşatılmasını sağlayan bir köprü görevi görmüştür. Özellikle yazı ve okuma yazma kursları, yerel el sanatları, halk oyunları ve müzik gibi alanlarda yürütülen çalışmalar, Halk Odalarının toplumsal gelişime katkısını somutlaştırmıştır (Karadağ, 1988,s,1063).

Halk Odalarının doğuşu, Cumhuriyet'in halkçılık anlayışının pratiğe dökülmesi açısından kritik bir aşama olmuştur. Bu kurumlar, devletin merkezîyetçi politikaları ile halkın katılımcı sosyal yapısını birleştirmeye çalışarak, toplumun tabanından yukarıya doğru bir aydınlanma ve kültür yayılımını hedeflemiştir. Böylece hem devletin modernleşme idealleri hem de halkın günlük yaşamına dokunan sosyal gerçeklikler bir araya getirilmiş, Türkiye'nin kültürel entegrasyonunda önemli bir rol üstlenilmiştir. Halk Odalarının bu işlevi, Türkiye'nin çok katmanlı sosyal dokusunda yerel dinamiklerle uyumlu ve kalıcı bir kültürel yapının oluşmasına öncülük etmiştir.

2.10.2. Halk odalarının halk evlerinden farkları

Halk Evleri ve Halk Odaları, benzer ideallerle ortaya çıkmış olmalarına rağmen yapısal, işlevsel ve toplumsal bağlamda birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu iki kurum, Cumhuriyet'in halkçılık anlayışını topluma yayma çabasında merkezi roller üstlenmiş, fakat hedef kitleleri, faaliyet alanları ve örgütlenme biçimleri bakımından

birbirlerinden ayrılmıştır. Halk Evleri ve Halk Odaları arasındaki temel farklar, dönemin sosyo-politik dinamikleri ve kültürel politikalarla doğrudan ilişkilidir.

Halk Evleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1930'larda gerçekleştirdiği kültürel ve sosyal seferberliğin en önemli araçlarından biri olarak görülür. Özellikle şehir merkezlerinde, kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde açılan Halk Evleri, halka eğitim, kültür ve sanat alanlarında doğrudan erişim imkânı sunmayı amaçlamıştır. Halkevleri, parti ideolojisiyle uyumlu olarak şekillenen bir yapı olarak siyasi yönelimler taşımış ve Cumhuriyet'in laik, modernleşme hedeflerinin yaygınlaştırılması için önemli bir araç olmuştur. Bu kurumlar, geniş çaplı yayıncılık faaliyetleri, tiyatro, konferans, kurs ve sosyal etkinliklerle kentsel halkın kültürel düzeyini yükseltmeyi hedeflemiştir. Ayrıca Halkevleri, devlet desteğiyle örgütlenen ve geniş bir teşkilat ağına sahip kurumlardır; bu durum onların merkeziyetçi yapısını ve ideolojik yönelimini pekiştirmiştir. Buna karşın Halk Odaları, daha çok kırsal alanlarda, küçük kasaba ve köylerde yaygınlaşan bir yapı olarak ortaya çıkmıştır (Oral, 2002,s,499). Halk Odaları, yerel halkın kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere, daha esnek ve halktan gelen taleplere açık biçimde organize edilmiştir. Kırsal yaşamın somut koşullarını göz önünde bulundurarak halkın kendi değerleri ve yaşam biçimleriyle uyumlu programlar geliştirmiştir. Bu yönüyle Halk Odaları, yerel kültürün korunması ve yaşatılması adına önemli bir misyon üstlenmiş, halkın kendi potansiyelini ortaya çıkarmasını desteklemiştir. Ayrıca Halk Odaları, merkezi ideolojik dayatmalardan daha uzak, sosyal dayanışma ve eğitim odaklı bir yapıda örgütlenmiş; bireylerin ve toplulukların kendi kendini geliştirmesine olanak sağlamıştır (Keseroğlu, 2022,s,498).

Örgütsel yapıları bakımından da iki kurum arasında belirgin farklar mevcuttur. Halk Evleri, merkezi parti teşkilatının doğrudan denetimi altında faaliyet gösterirken, Halk Odaları daha yerel özerkliklere sahipti. Bu durum, Halk Odalarının işleyişinde yerel aktörlerin karar alma süreçlerine daha fazla katılımını mümkün kılmıştır. Böylece Halk Odaları, halkın sosyal yaşamına daha doğrudan dokunan, demokratik katılımı teşvik eden platformlar olarak şekillenmiştir. Öte yandan Halkevleri, daha merkezi ve hiyerarşik bir yapı içinde hareket ederek, ulusal politikaların sahadaki uygulayıcıları konumunda olmuştur (Taşdemir, 2017,s,215).

Faaliyet alanları açısından da farklılıklar öne çıkar. Halkevleri, geniş kapsamlı kültürel üretim ve yaygın eğitim programlarıyla öne çıkarken, Halk Odaları daha çok pratik eğitim, el sanatları, tarımsal bilgiler, halk oyunları ve yerel kültürel etkinliklere yoğunlaşmıştır. Bu, iki kurumun hedef kitlesinin sosyal ve ekonomik yapısıyla yakından

ilişkilidir. Halkevleri kentsel nüfusa hitap ederken, Halk Odaları kırsal kesimlerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmıştır. Böylece, Cumhuriyet'in halkçılık anlayışı hem kent hem de kırdaki farklı araçlar ve yöntemlerle yaygınlaştırılmıştır (İğdemir, 1974s.,119).

Halk Evleri ve Halk Odaları arasındaki bu farklar, Cumhuriyet'in farklı toplumsal katmanlarda eşit ve kapsayıcı bir modernleşme hedefini yansıtır. Halkevleri daha resmi, kurumsal ve ideolojik olarak yönlendirilmiş bir yapıyken, Halk Odaları yerel toplulukların ihtiyaçlarına duyarlı, sosyal ve kültürel hayatın tabana yayıldığı alanlar olmuştur. Bu iki yapı, Cumhuriyet'in halk eğitimi ve kültür politikalarında tamamlayıcı roller üstlenmiş, farklı toplumsal dinamiklere uyulanarak halkın yaşamına dokunmuştur.

2.10.3. Köylerde ve kasabalarda kültürel merkez olarak rolü

Köyler ve kasabalarda kültürel merkez işlevi gören Halk Odaları, Cumhuriyet'in halkçılık ve toplumsal aydınlanma ilkelerinin somut uygulamalarından biri olmuştur. Halk Odalarının bu coğrafi alanlarda üstlendiği rol, toplumsal hayatın çeşitli yönlerinde birleştirici ve geliştirici bir etkide bulunmak olmuştur. Kırsal toplumda bilgiye erişim ve kültürel etkinliklere katılımın sınırlı olduğu bir dönemde, Halk Odaları yerel halkın bir araya gelerek kültürel faaliyetlere katılabileceği, eğitim alabileceği ve sosyal dayanışmayı artırabileceği merkezler olarak işlev görmüştür (İğdemir, 1974s.,120). Bu yönüyle Halk Odaları, sadece bir mekân olmanın ötesinde, köy ve kasaba halkının kendini ifade edebildiği, ortak değerler oluşturduğu ve toplumsal bağların güçlendiği bir alan haline gelmiştir.

Köylerde ve kasabalarda yaşayan bireyler için Halk Odaları, eğitim ve kültür hizmetlerinin ilk ve en ulaşılabilir noktası olarak kabul edilmiştir. Okuma-yazma kursları, el sanatları atölyeleri, halk oyunları, müzik çalışmaları ve çeşitli pratik eğitim programları Halk Odalarının düzenli olarak gerçekleştirdiği etkinlikler arasında yer almıştır. Bu faaliyetler, halkın günlük yaşamına doğrudan katkı sağlamış, bilgi ve beceri düzeyini artırmış, böylece ekonomik ve sosyal kalkınmaya da olumlu yansımıştır. Halk Odalarının sağladığı bu pratik eğitimler, özellikle kırsal kesimde kadınların ve gençlerin sosyal hayata katılımını destekleyerek toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da önemli bir gelişme yaratmıştır (Tepeköylü, 2018). Bununla birlikte Halk Odalarının köy ve kasabalarda üstlendiği kültürel rol, yerel geleneklerin ve kültürel mirasın korunup yaşatılmasını da kapsar. Halk Odaları, yerel halkın kendi kültürel değerlerini tanıması, sergilemesi ve gelecek kuşaklara aktarması için zemin hazırlamıştır. Halk oyunları, yöresel müzik ve el

sanatları gibi unsurlar, bu merkezler aracılığıyla hem yaygınlaşmış hem de sistematik biçimde organize edilmiştir (Erol, 2000,s,474). Böylece Halk Odaları, Cumhuriyet'in modernleşme politikalarıyla birlikte yerel kültürün yok olmaması için bir denge unsuru olarak işlev görmüştür. Toplumsal hayatın merkezinde yer alan bu kurumlar, aynı zamanda halkın kamusal yaşama katılımını artıran demokratik alanlar olmuştur. Halk Odalarında gerçekleştirilen toplantılar, konferanslar ve sosyal etkinlikler, bireylerin bilgi edinmesi ve düşüncelerini paylaşması için ortam sağlamıştır. Bu süreç, kırsal halkın devletle olan ilişkisini güçlendirmiş, toplumsal dayanışmayı teşvik etmiş ve ortak hedefler doğrultusunda hareket etmeyi mümkün kılmıştır. Ayrıca, köylerde ve kasabalarda Halk Odalarının varlığı, devletin toplumsal hayata doğrudan müdahalesinin sembolü olarak algılanmış ve Cumhuriyet'in halkı kucaklayan vizyonunu yerelde somutlaştırmıştır.

2.10.4. Eğitim, okuma yazma ve mesleki kurslar

Halk Odalarının kuruluşundan itibaren en temel amaçlarından biri, toplumun eğitim düzeyini yükseltmek ve özellikle kırsal kesimlerde yaygın olarak görülen cehaletle mücadele etmek olmuştur. Cumhuriyet'in temel ilkelerinden biri olan halkçılık anlayışı doğrultusunda, halkın bilgiye erişimini artırmak ve bireylerin sosyal hayata aktif katılımını sağlamak için Halk Odalarında eğitim faaliyetlerine büyük önem verilmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen okuma yazma kursları, mesleki eğitim programları ve genel kültür artırıcı etkinlikler, köy ve kasabalarda yaşayan vatandaşların hayatını dönüştürmede kritik bir rol oynamıştır (Karadağ, 1988,s,1063).

Okuma yazma kursları, Halk Odalarının en yaygın ve sistematik olarak yürüttüğü faaliyetlerden biridir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında okuryazarlık oranının oldukça düşük olduğu göz önüne alındığında, bu kursların önemi daha da belirginleşir. Kırsal alanlarda yaşayan bireylerin temel eğitimden mahrum kalması, sosyal eşitsizliklerin devam etmesine neden olmaktaydı. Halk Odaları, devletin eğitim politikalarını yerelde hayata geçirerek, yetişkinlere yönelik okuma yazma kursları organize etmiş ve halkın eğitim düzeyini artırmayı hedeflemiştir. Bu kurslar sayesinde binlerce insan, günlük hayatlarında ve iş yaşamlarında ihtiyaç duydukları temel okuma yazma becerilerini kazanmıştır. Böylece bireyler, devletle olan iletişimlerinde daha aktif rol almış, hak ve sorumluluklarını daha iyi kavramışlardır (Pehlivanlı, 2008,s,130).

Mesleki kurslar ise Halk Odalarının sunduğu bir diğer önemli eğitim alanını oluşturmuştur. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde halkın ekonomik hayata uyum sağlaması için gerekli becerilerin kazandırılması zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda Halk Odaları, özellikle gençlere ve kadınlara yönelik olarak çeşitli mesleki kurslar düzenlemiştir. El sanatları, dikiş-nakış, tarım teknikleri, hayvancılık ve küçük ölçekli üretim becerileri gibi alanlarda verilen eğitimler, hem bireysel gelir kaynaklarının artırılmasına katkı sağlamış hem de yerel ekonominin canlanmasına destek olmuştur. Bu mesleki eğitimler, toplumsal kalkınmanın ve bireysel refahın artırılmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir (Zeyrek, 2006,s,48).

Halk Odalarında gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri sadece bilgi ve beceri kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal bilinç ve dayanışma ruhunu da beslemiştir. Kurslarda öğrenilen bilgiler, bireylerin günlük yaşamlarını iyileştirmelerine yardımcı olurken, bir yandan da toplumsal sorumluluk ve ortak yaşam değerlerinin pekişmesine zemin hazırlamıştır. Bu anlamda Halk Odaları, eğitim aracılığıyla halkı güçlendiren, sosyal yapıyı dönüştüren ve demokratik katılımı artıran kurumlar olarak işlev görmüştür. Öte yandan, Halk Odalarının eğitim alanındaki faaliyetleri, devletin modernleşme ve halkın bilinçlendirilmesi hedefleriyle doğrudan uyum içindeydi. Atatürk'ün "Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır ya da milleti esaret ve sefaletle terk eder" sözü, Halk Odalarının misyonunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bilinçle hareket eden Halk Odaları, eğitim programlarını sürekli yenilemiş ve halkın ihtiyaçlarına uygun biçimde geliştirmiştir. Böylece Cumhuriyet'in aydınlanma süreci yerel düzeyde somutlaşmış, eğitim yoluyla toplumsal dönüşüm desteklenmiştir (Arslan, 2008,s,1).

2.10.5. Yerel el sanatları, tarım vez etkinlikleri

Halk Odalarının köy ve kasabalarda üstlendiği en önemli rollerden biri, yerel kültürün ve ekonomik yaşamın ayrılmaz bir parçası olan el sanatları, tarım ve ziraat faaliyetlerinin desteklenmesi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda, kırsal alanlarda halkın ekonomik durumunu iyileştirmek ve kültürel mirası korumak amacıyla tasarlanan Halk Odaları, bu bağlamda hem kültürel hem de ekonomik işlevler üstlenmiştir. Yerel el sanatlarının yaşatılması ve geliştirilmesi ile tarım ve ziraat alanındaki yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması, Halk Odalarının görev alanının temel taşlarını oluşturmuştur (Erşan, 2010,s,103).

Köy ve kasabalarda yaşayan halkın çoğunluğunu tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesim oluşturduğundan, Halk Odalarının ziraat ve tarıma yönelik faaliyetleri, halkın doğrudan yaşam kalitesine dokunmuştur. Cumhuriyet'in kuruluş döneminde, geleneksel tarım yöntemlerinin verimliliğinin düşük olması, üretim kapasitesinin sınırlı kalması gibi sorunlar yaygındı. Halk Odaları, tarım tekniklerinin iyileştirilmesi, modern sulama yöntemlerinin tanıtılması ve ürün çeşitliliğinin artırılması gibi konularda eğitimler düzenleyerek köylülerin bilgilenmesini sağlamıştır. Bu faaliyetler, yalnızca ekonomik anlamda kalkınmaya katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kırsal alanlarda yaşam standartlarının yükselmesine olanak tanımıştır. Halk Odaları, teknik bilgi ile geleneksel deneyimleri harmanlayarak, köylülerin tarımsal üretimde daha etkin ve bilinçli olmasına destek olmuştur. Bunun yanı sıra yerel el sanatları da Halk Odalarının koruma ve geliştirme çabalarının merkezinde yer almıştır. El sanatları, kültürel kimliğin ve yöresel zenginliğin somut ifadelerinden biri olarak kabul edilmiştir (Sertel, 2019,s,227). Halk Odaları, bu sanatsal üretimlerin kaybolmasını önlemek amacıyla kurslar ve sergiler düzenleyerek, ustaların deneyimlerini yeni nesillere aktarmasını sağlamıştır. Dokumacılık, halıcılık, bakırcılık gibi geleneksel el sanatları, Halk Odalarının aracılığıyla hem ekonomik değer kazanmış hem de kültürel mirasın yaşatılması mümkün olmuştur. Kadınların özellikle bu alanlarda aktif katılımı, toplumsal cinsiyet rolleri açısından da önemli bir dönüşümün habercisi olmuştur (Erol, 2000,s,473).

Yerel el sanatları ile tarım ve ziraat faaliyetlerinin Halk Odalarında bir arada ele alınması, kültürel ve ekonomik kalkınmanın bütünleşmiş bir biçimde ilerlemesini mümkün kılmıştır. Bu kurumlar hem halkın yaşam koşullarını iyileştirmeyi hem de toplumun kültürel değerlerini koruyup geliştirmeyi amaçlamıştır. Eğitimler, atölye çalışmaları ve organizasyonlar aracılığıyla halkın bilinçlenmesi, ekonomik üretim ve kültürel üretimin paralel gelişmesini sağlamıştır. Böylece Halk Odaları, köy ve kasabaların ekonomik sürdürülebilirliğine katkıda bulunurken, aynı zamanda sosyal dayanışmayı da artıran bir platform haline gelmiştir (Oral, 2002,s,505).

2.10.6. Demokrat parti döneminde halk odalarının dönüşümü ve kapanışı

Demokrat Parti'nin 1950 yılında tek partili döneme son vererek iktidara gelmesi, Türkiye'nin kültür ve eğitim politikalarında köklü bir yeniden yapılanmaya zemin hazırladı. Bu değişimin en somut yansımalarından biri, Cumhuriyet'in erken dönem kurumları arasında yer alan Halk Odalarının statüsünde ve işlevinde meydana gelen

dönüşümlerdi. Halk Odaları, kuruluş felsefesinde yer alan “halkı eğitme, birleştirme ve toplumsal kalkınmayı sağlama” hedefinin yanı sıra, Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) ideolojik ekseninde şekillenmiş yapılardı. Dolayısıyla Demokrat Parti’nin siyasal ve toplumsal anlayışı doğrultusunda bu kurumlar hem amaç hem işleyiş bakımından yeniden tanımlanmaya tabi tutuldu. 1951 yılı itibarıyla, Halk Odalarının kapanış süreci de kısmen Halkevleri kapanışıyla paralel bir çizgide ilerledi. Bu bölümde, Demokrat Parti döneminde Halk Odalarının nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve neden kapatıldığı adım adım ele alınmaktadır (Kumaş, 2003,s,199).

Demokrat Parti (DP), iktidara geldikten kısa bir süre sonra CHP’nin devlet-kültür işleyişini eleştiren yeni bir söylem geliştirdi. DP, çok partili sistemin gereği olarak toplumu siyasi tekелci yapıların etkisinden kurtarmayı amaçlarken, CHP’nin kültürel kurum olarak gördüğü Halk Odalarını “partizan örgütler” olarak tanımlamayı tercih etti. Bu tanımlama, Halk Odaları’nın CHP ideolojisiyle sıkı ilişkisini ve toplumsal zeminindeki CHP mensuplarının ağırlığını vurguluyordu. DP liderleri, bu kurumların “bir siyasi partinin kültürel ayağı” gibi işlev gördüğünü savunarak, çok partili düzen içinde serbest ve tarafsız bir kültür hayatı inşa etme söylemiyle Halk Odalarının yeniden yapılandırılmasını gündeme getirdiler. DP için, Halk Odaları’nın siyasi etkiden arındırılması ve halkın çok sesli bir kültürel atmosferde buluşması önemli bir hedefti. Bu yeni politik zeminin ilk adımlarından biri, Halkevlerinin 1951’de resmen kapatılmasını izleyen aylarda Halk Odaları’nın statüsünün tartışılmaya başlanması oldu. DP hükümetinin Maarif Vekâleti yetkilileri, Halk Odaları’nın örgütlenme modelini ve faaliyet programlarını gözden geçirerek onlara “tarafsız birer kültür ve eğitim merkezi” kimliği kazandırma ihtiyacı üzerinde durdular. Ancak bu talep, dönemsel olarak Halk Odaları’nda görev yapan yerel yöneticilerin çoğunun CHP kökenli olması ve DP iktidarının merkezden denetim gücünü artırma arzusuyla çelişti. Bu nedenle, Halk Odaları’nın Demokrat Parti döneminde fiili olarak “yeniden konumlandırma” çalışmalarına başlanırken, aynı zamanda kapatılma planları da gündemde yer aldı (İğdemir, 1974,s,120).

Halk Odaları’nın dönüştürülmesi amacıyla başlayan süreçte, DP hükümeti yerel temsilcilere “parti ayrımı gözetmeksizin” üye kabul etme ve yerel yöneticilerin seçimini halka dayandırma önerilerini getirdi. Teorik olarak bu öneri, halkın örgütlenmeye katılımını arttırmayı ve kültürel faaliyetlerin kişisellikten sıyrılarak çoğulcu bir zemine oturtulmasını amaçlıyordu. Ancak sahanın gerçekliğiyle bu ideal çok çabuk aşıldı. Kırsal bölgelerde Halk Odaları’nın zaten sınırlı altyapısı, DP’nin isteğiyle anlık değişikliklere

kapalı bir yapı sergiledi. Yerel nüfusun büyük bölümü, Halk Odası faaliyetlerini daha çok “halet-i ruhiyelerini güçlendiren” birer sosyal birliktelik alanı olarak görüyordu; DP’nin “partisizleşme” çağrısı ise onlara yabancı kaldı. Yöneticilerin bir kısmı Demokrat Parti’ye kayıtsız kalıp “devletin yeni kültür politikasını” savunmaya çalışırken, büyük çoğunluğu CHP geçmişine duydukları sadakat nedeniyle direnci sürdürdü. Öte yandan DP iktidarı, Halk Odaları’na ayrılan kaynakları kısıtlayarak maddi denetimi kesinleştirdi. Önce merkezden tahsis edilen bütçelerde kısma yoluna gidildi, ardından yerel bağış toplama metodları yeniden düzenlendi. Maddi kaynak daralması, hemen her ilçedeki Halk Odası’nda faaliyetlerin zayıflamasına neden oldu. Zira eğitim materyallerinin bastırılması, gezici öğretmen hizmetlerinin durması ve kültürel etkinliklere ayrılan ödeneklerin azalması, kurumun yaşam enerjisini tüketti. Halk Odaları’nın “Merkezi Hazine’den aldıkları pay yardımıyla faaliyet göstereceklerdir” ibaresi, DP’nin bu yapılara yönelik yeni bütçe politikalarının en çarpıcı göstergesiydi. Böylece Halk Odaları, kentsel merkezlerdeki kültürel etkinlik mekânları hâline gelmiş olsalar bile kırsalda varlık gösteremez hale geldi (Tepeköylü, 2018,s,375).

Halk Odaları’nın tüm bu dönüşüm çabalarına rağmen işlevini sürdüremeyeceği noktasında hem DP çevrelerinde hem de kamuoyunda giderek bir kanaat oluştu. 1951’in ikinci yarısından itibaren, Halk Odaları’nın “şeffaf değil, siyasal bir yapı olduğu ve bütçesinin denetimi zorlaştırdığı” şeklindeki eleştiriler yoğunlaştı. Bu eleştirilerin perde arkasında, DP’nin muhalif bir cemiyet olarak CHP’nin sivil toplum sahasındaki etkisini kırma stratejisi yatıyordu. İktidar çevrelerinde, “Halk Odaları’nın kapatılmasıyla yereldeki CHP etkisi de sonlandırılacaktır” değerlendirmesi yaygındı. Böylece 1952 yılı başlarında resmi olarak hazırlanan bir genelgeyle Halk Odaları’nın “sosyal ve kültürel faaliyetlerini bağımsız bir sivil toplum kuruluşu’na dönüştürülmesi gündeme alındı. Ancak bu dönüştürme önerisi, pratiğe aktarılmadan önce siyasal iklim hızla “kapatma” noktasına evrildi. 1952’nin bahar aylarında DP yönetimi, Meclis’e sunduğu bir tasarıyla Halk Odaları’nın tüzel kişiliğinin kaldırılmasını ve taşınmaz varlıklarının Millî Eğitim Bakanlığı bünyesine devredilmesini teklif etti. Tasarı gerekçesinde, Halk Odaları’nın “iki parti arasındaki kutuplaşmayı körüklediği ve kırsal halkın gerçek sorunlarını gölgede bıraktığı” savunuldu. Bu gerekçenin altında yatan en temel motivasyon, DP’nin toplumsal meşruiyet alanını genişletirken muhalefeti zayıflatma arzusuydu. Sonuç olarak tasarı, kısa süre sonra yasalaştı ve 1952 yazı itibarıyla Halk Odaları resmen kapatıldı ya da varlıkları zorla başka kurumlara devredildi (Atatürk Ansiklopedisi, 2025).

Halk Odaları'nın kapatılması, kırsal yaşamın kültürel dokusunda belirgin bir boşluk yarattı. Kapanış kararından sonra pek çok taşra kasabasında, Halk Odaları'nın mekanları ya kurulan yeni okullara ya da belediye hizmet birimlerine dönüştürüldü. Bazı yörelerde halk, Halk Odası binasını kütüphane veya tarımsal kooperatif olarak kullanmaya çalışsa da örgütsel desteğin kesilmesi nedeniyle bu çabalar uzun soluklu olamadı. Halk Odaları'nın kapanması, köy ve kasaba halkını bir araya getiren, eğitim ve dayanışma imkânı sunan sosyal bir merkez modelinin sona ermesi anlamına geldi; yerini, belediyeler ve köy dernekleri gibi daha sınırlı kapsamlı, yerelde inisiyatifi etkin bir sivil toplum yapısına bıraktı. Bununla birlikte Halk Odaları'nın mirası tamamen yok olmadı. Kırsal kesimde bu yapılar, kısa süreliğine de olsa insanları bir araya getiren, el sanatları kursları, okuma yazma programları ve tarımsal seminerlerle toplumu güçlendiren bir “halk okulu” işlevi gördü. Kapanış kararının ardından bazı bölgelerde, eski Halk Odası yöneticileri ellerindeki eğitim malzemelerini gizlice gizleyerek köylere dağıttı; böylece cemiyetin sağladığı aydınlanma misyonu küçük gruplar halinde de olsa sürdürülmeye çalışıldı. Dolayısıyla Halk Odaları'nın deneyimi, Türkiye'nin sonraki yıllardaki kırsal kalkınma ve kültür politikalarına ilişkin dersler barındırdı. Özellikle köy enstitülerinin kapatılması ve daha sonra kurulan köy öğretmen okulları, Halk Odaları'nın kapatılmasıyla birlikte ortaya çıkan “kırsal eğitim merkezi” ihtiyacını dolaylı yoldan da olsa gidermeye yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir (Keseroğlu, 2022,s,497).

DP döneminde Halk Odaları'nın kapanması, Türkiye'nin kültür ve eğitim vizyonunda yaşanan kırılmanın simgesi haline geldi. Bu kırılma, politik iktidarın “devlet-denetimli” sivil toplum yapıları yaklaşımını “yerel-insiyatifi” önde tutan bir modele tercih ettiğini gösterdi. Halk Odaları, kapanmadan önce yerel kültürü koruyan, eğitimi tabana yaymaya çalışan, toplumsal dayanışmayı besleyen bir mekanizma olarak önemli roller üstlenmişti. Kapatılmaları, ülkenin toplumsal dokusunda bir boşluk yaratarak “enformelleşmiş” kültür faaliyetlerinin önünü açtı. DP sonrası dönemde açılan kurslar, meslek odaları ve kooperatifler, kısmen Halk Odaları'nın işlevlerini üstlenmeye gayret etti; ancak hiçbir kurum, Halk Odaları kadar hem kültürel hem de eğitim açısından bütüncül bir yapı sunamadı (Atatürk Ansiklopedisi, 2025).

3. HALK EVLERİ VE HALK ODALARININ TOPLUMSAL ETKİSİ

3.1. Toplumsal Dönüşüm ve Kitlelerin Eğitimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren halkın eğitimi ve toplumsal dönüşüm, devlet politikalarının temel hedefleri arasında yer almıştır. Halk Evleri ve Halk Odaları, bu hedeflerin pratik ayağını oluşturmuş; kitleleri modernleşme sürecine dâhil ederek Cumhuriyet'in aydınlanmacı vizyonunu tabana kadar yaymayı denemiştir. Bu kurumların toplumsal dönüşüm açısından önemi, yalnızca okuryazarlık oranını yükseltmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda geleneksel yaşam biçimlerinin yeniden tanımlanmasına, köy-kent kültürlerinin kaynaştırılmasına ve ulusal bilinç düzeyinin artırılmasına yönelik bir eğitim seferberliğine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Toplumsal Dönüşüm ve Kitlelerin Eğitimi başlığı altında değerlendirdiğimizde, Halk Evleri ve Halk Odaları; birer toplumsal laboratuvar işlevi görerek, farklı sosyo-kültürel katmanları bir araya getirmiş, halkı hem bilgiyle hem de yeni sosyal pratiklerle buluşturmuştur (Erşan, 2010,s,124).

Cumhuriyet'in ilanından önce Osmanlı'nın son dönemlerinde toplumun eğitim düzeyi oldukça düşüktü. Özellikle kırsal alanlarda okuma-yazma oranının tek haneli yüzde değerlerde olması, toplumun yönetim kademelerine ve modern hukuka yabancı kalmasına yol açıyordu. Halk Evleri ve Halk Odalarının kuruluşu, bu tarihsel bağlamda salt fiziksel mekân temini anlamına gelmemiş, aynı zamanda yeni Türkiye'nin vatandaşlarını “eğitilmiş, bilinçli ve katılımcı” bireyler olarak konumlandırmayı amaçlayan bir strateji olarak hayata geçirilmiştir. Kuruluş felsefesinin merkezinde “halkı kendi sorunlarını tanımaya ve çözmeye teşvik etme” felsefesi bulunmuştur. Bu anlayış, tek yönlü bir “kitle öğretimi” modelinden ziyade, çift yönlü bir “iletişim ve etkileşim” modelini işaret etmiştir. Halk Evleri ve Halk Odaları'nda düzenlenen konferanslar, paneller, kurslar ve yerel sorunların tartışıldığı toplantılar, halkla devlet arasında karşılıklı güvene dayalı bir ilişki kurma çabası olarak değerlendirilmelidir (Tunç, 2018,s,36-51).

Halk Evleri, özellikle şehir merkezlerinde, üniversite hocaları, öğretmenler ve aydınların katılımıyla zenginleştirilen bir program çerçevesinde halka yönelik eğitim verirken, Halk Odaları bu organizasyonun taşraya yansımaları olarak kırsal nüfusa ulaşmıştır. Bu iki yapı, eğitim ve kültürel etkinlikler yoluyla, kitlelerin zihniyet dönüşümünü mümkün kılacak bir “toplumsal okuryazarlık” inşa etmeye gayret etmiştir.

Kitlelerin eğitimi demek, yalnızca beş temel dersin verilmesi anlamına gelmez; aynı zamanda halkın sosyo-ekonomik sorunları gündemine alındığında çözüm yöntemleri geliştirmesine, köyden kente göç eden bireylerin sosyalleşmesine, yerel yönetimlerin halka yönelik sorumluluklar üstlenmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede toplumsal etkinliği ifade eder. Bu noktada Halk Evleri ve Halk Odalarının düzenlediği tiyatro gösterimleri, şiir dinletileri, sanat kursları, söyleşi günleri ve yerel kültür etkinlikleri, halkın kendisini hem bireysel hem de toplumsal açıdan yeniden tanıma olanağı bulduğu alanlar olarak öne çıkmıştır (Sertel, 2019,s,248).

Halk Evleri ve Halk Odalarının toplumsal dönüşüm süreçlerindeki etkisini somutlaştıran en temel unsur, “okuryazarlık seferberliği” olmuştur. Halkevleri bünyesinde açılan halk dershaneleri ve okuma-yazma kursları, 1932–1940 arasında okuryazarlık oranını önemli ölçüde yükseltmiştir. Bununla birlikte, Halk Odaları da özellikle köylerde açtıkları mobil kurslarla halkın basit alfabe bilgisi kazanmasını sağlamış, günlük ihtiyaçları açısından önemli olan resmî belgelere ulaşabilme becerisini kazandırmıştır. Bu kursların etkisi, sadece “okuyup yazan” bireyler yetiştirmekten öte, “düşünen, sorgulayan ve hak talep eden” yurttaşlar oluşturma yönünde ilerleyebilmiştir. Çünkü okuryazarlığın ötesinde katılımcı bir vatandaşlık bilinci inşa edilmesi hedeflenmiş, kitlelerin kendi hak arama yöntemlerini tanıması ve kendilerini yönetimle eşit düzeyde görmeleri gerektiği fikri vurgulanmıştır (Pehlivanlı, 2008,s,127).

Toplumsal dönüşüm açısından kitlelerin eğitimi dendiğinde, yalnızca metinsel öğrenme süreçleri akla gelmemelidir. Halk Evleri ve Halk Odaları, aynı zamanda halkın sağlık, hijyen, beslenme, tarım teknikleri, kadın-çocuk sağlığı, aile planlaması gibi gündelik yaşam pratiğine dokunan konularda da seminerler düzenlemiş; halkın hem beden hem zihin sağlığını koruyup geliştirmesine katkı sağlamıştır. Bu etkinliklerin, kırsal ve kentsel yoksulluk sınırında yaşayan kitlelerin yaşam kalitesini artırdığı, sosyal dayanışmayı güçlendirdiği ve dolayısıyla toplumsal dönüşümün temel bileşenlerinden birini oluşturduğu söylenebilir. Aynı zamanda hükümetin “Toprak Reformu” söylemlerini yerelde anlatan eğiticiler, halkın toprak sahipliği ve tarımda verimlilik konularında bilinçlenmesine yardımcı olmuş, bu da kitlelerin ekonomik olanaklarını iyileştiren bir iklim yaratmıştır (Oral, 2002,s,499).

Halk Evleri ve Halk Odaları’nın kitle eğitimine yönelik faaliyetlerinin bir diğer ayağı da kültürel açılmıdır. Geleneksel kan davalarından göç olgusuna, aile içi şiddetten kadının kamu alanına dâhil edilmesine kadar uzanan toplumsal konular, buralarda tartışılmış; halkın kendi sorunlarını gündeme getirebilmesi için “resmi söylem” ile

“gündelik hayat” arasındaki bariyerler yıkılmıştır. Böylelikle ortaya çıkan “katılımcı forum” yapısı, halkın sorun üretme, çözüm önerme ve toplumsal eleştiri biçimini şekillendirmiştir. Kitlelerin eğitimi, salt bilgi aktarımı değil, aynı zamanda “düşünme, fikir üretme ve toplumsal konuları birlikte tartışma” yeteneğini de geliştirerek toplumun zihinsel haritasını yeniden çizilmesine yardımcı olmuştur. Kısacası, Halk Evleri ve Halk Odaları, kitlelerin eğitimi ile toplumsal dönüşümü bütünleştiren bir model sunmuş; halkın kendine güvenen ve kendi geleceğini tasarlayan bir “özne” haline gelmesini hedeflemiştir.

3.2. Kadınların Kültürel ve Eğitimsel Sürece Dahil Edilmesi

Cumhuriyet öncesi dönemde Türkiye toplumu, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği sınırlar içinde şekillenmiş; kadınların kamusal alana katılımı büyük ölçüde sınırlı kalmıştı. Eğitim, iş gücüne katılım ve toplumsal kararlara dâhil olma konusunda kadınlar ikincil bir pozisyon edinmiş, ev içi rollerle sınırlandırılmıştır. Bu geriye dönük düzenlemeler, kadınların hem ekonomik hem de kültürel açıdan toplumsal dönüşüm sürecine dâhil olmalarını engellemiş, kadın eğitiminin düşük seviyelerde kalmasına yol açmıştır. Halk Evleri ve Halk Odaları, Kadınların Kültürel ve Eğitimsel Sürece Dahil Edilmesi hedefini programlarında hedefe koyarak bu dengesizliği kırma çabası içine girmiştir. Bu bağlamda kadınlara yönelik kurslar, seminerler, sosyal etkinlikler ve mesleki eğitim programları, kadının sadece aile içindeki rolüyle sınırlı kalmayıp kamusal alanda da bilgi üretme ve paylaşma konusunda sorumluluk almasını sağlamayı amaçlamıştır (Sürme, 2009,s,5).

Halk Evleri, kadınları doğrudan hedef alan kurs ve etkinliklerin merkezi olarak, ev ekonomisini destekleyen el sanatları kurslarını yaygınlaştırmıştır. Dikiş-nakış, dokuma, halıcılık, mutfak kültürü, gıda muhafaza teknikleri gibi pratik eğitimler, kadınların evde gelir üretmesine olanak tanımış; bu da aile ekonomisinin güçlenmesine ve kadının ekonomik bağımsızlık yolunda adım atmasına fırsat vermiştir. Daha da önemlisi, bu kurslar kadınları bir araya getiren ve aralarındaki sosyal dayanışmayı güçlendiren kamusal alanlar sunarak, onların toplumsal ağlarını geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Halk Evleri, kadın katılımının sağlanması için gündelik yaşam akışına uygun saatlerde kurslar düzenleyerek, çocuk bakım sorumluluklarıyla mücadele eden annelerin de bu faaliyetlere katılabilesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla, kadınların kadın açısından dahi “kolay erişilebilir” bir kamusal alan deneyimi yaşamaları, toplumsal

cinsiyet eşitliğinin eğitim yoluyla güçlendirilmesini gündeme getirmiştir. Halk Odaları da benzer şekilde kırsal kesimde yaşayan kadınların kamusal hayatla buluşmasını sağlayan birer “kültürel ve eğitim noktası” olarak işlev görmüştür. Kırsal kesimde kadınların toplumsal dışlanmaya karşı en savunmasız gruplar olduğu düşünülürse, Halk Odaları’nda açılan kadın okuma-yazma kursları, halk oyunları toplulukları, yöresel el sanatları dersleri ve sağlık seminerleri, kadının hem bilgiye hem de kültüre ulaşmasını sağlamış, onları görünür kılan kamusal bir zemin yaratmıştır. Örneğin Diyarbakır, Van ve Eskişehir Halk Odalarında yıl boyunca düzenlenen “Kadın ve Sağlık” seminerleri, kadınların kendi bedenleri, çocuk sağlığı ve aile planlaması konularında farkındalık kazanmasını sağlamış, toplumsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kadın sağlığının önemine işaret etmiştir. Aynı şekilde, yöresel el sanatları kursları, kadının kültürel mirası yaşatma sorumluluğunu üstlenmesini mümkün kılmış, bu mirasın geleceğe taşınmasını kadınların liderliğine teslim etmiştir (Kardaş, 2014,s,7).

Kadınların kültürel ve eğitimsel sürece dâhil edilmesinde bir diğer kritik bileşen de Halk Evleri ve Halk Odalarının düzenlediği muhafazakâr aile yapısıyla bütünleşik programlardan uzak, daha modern, laik bir bakış açısı geliştirmeye yönelik çalışmalar olmuştur. Konferans salonlarında düzenlenen “Kadın Hakları ve Yurttaşlık” başlıklı etkinlikler, kadınların toplumsal rollerini çağdaş cumhuriyet değerleri çerçevesinde yeniden tanımasını sağlamıştır. Bu konferanslarda kadın aydınlar, öğretmenler ve zaman zaman erkek katılımcılar bir araya gelerek kadının eğitim ve çalışmadaki rolünü tartışmış, kadınlara seçme ve seçilme hakkının önemi vurgulanmıştır (Karadağ, 1988). Bu etkinliklerin kadınlara verdiği en temel mesaj, onların kamusal hayatın pasif nesneleri olmadığı, aksine toplumsal dönüşümün aktif öznesi olduğuydu. Böylelikle kadının toplum içindeki görünürlüğü ve kendi öznel değerini fark etmesi mümkün kılınmıştır.

Halk Evleri ve Halk Odalarında kadınlara yönelik bu açık çağrılar, kadınların eğitim ve kültürel faaliyetlere katılım oranında gözle görülür bir artış yaratmıştır. Özellikle 1930’ların ikinci yarısından başlayarak, Halk Evleri’ne kayıtlı kadın üye sayısında önemli bir yükseliş gözlenmiş, kadınların aktif rol alabileceği tiyatro toplulukları ve edebiyat sınıfları oluşturulmuştur. Kırsal kesimde ise Halk Odalarında düzenlenen “kadın meclisleri” ve “aile toplantıları”, kadınların sosyal meseleleri tartıştığı, çözüm yolları aradığı kamusal forumlar halini almıştır. Kadınların eğitsel süreçlere bu denli entegre edilmesi, uzun vadede köy ve kasabalardaki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin esnekleşmesine, kadının karar alma süreçlerine katılımının artmasına ve çocuk eğitiminde kadın-erkek birlikteliğinin yaygınlaşmasına katkı

sağlamıştır. Bu sürecin bir diğer önemli çıktısı da Halk Evleri ve Halk Odalarında yetişen kadınların ilerleyen yıllarda köy öğretmeni, sağlık memuru ve muhtar yardımcısı gibi yerel lider rollerine gelmelerinin önünü açmasıdır. Köy enstitülerinden mezun olan pek çok kadın, Halk Odaları'nda edindiği deneyim ve ilişkiler ağı sayesinde fakülte öğrenimlerine yönelmiş, daha sonra kendi köylerindeki eğitim faaliyetlerini yürütme sorumluluğunu üstlenmiştir. Böylece, Halk Evleri ve Halk Odalarının kadınları kültürel ve eğitimsel süreçlere dâhil ederek yarattığı “kadın lider profili”, Türkiye'nin kırsal kalkınma stratejilerine de yeni bir boyut kazandırmıştır. Kadınlar, aile bütçesine katkı sağlama, çocuk eğitimi ve yöresel üretimlerde söz sahibi olma gibi alanlarda giderek daha etkin rol oynamaya başlamış; bu durum, toplumun genelinde kadının algı ve statüsünün dönüşmesine katkıda bulunmuştur (Arslan, 2008,s,3).

3.3. Modernleşme ve Batılılaşma Sürecindeki Rolü

20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecinde başlayan yeniden yapılanma arayışları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte sistematik bir “modernleşme ve Batılılaşma” projesine dönüşmüştür. Bu projenin ideolojik temelleri, Batı normlarına uygun “çağdaş bir toplum” inşa etme fikri üzerine otururken, uygulama boyutu, halkı bürokratik ve kültürel olarak dönüştürmeyi zorunlu kılmıştır. Halk Evleri ve Halk Odaları, bu bağlamda hem modernleşme paradigmasının hedef kitlelerini oluşturan kitleleri eğitmek hem de Batılılaşmanın “soft power” araçları olarak işlev görmek üzere devletin kültür politikasına dâhil edilmiştir. Modernleşme ve Batılılaşma Sürecindeki Rolü, bu iki kurumun, toplumun Batı'yla uyumlu değer, yaşam biçimi ve örgütlenme anlayışını içselleştirmesine nasıl aracılık ettiğini ortaya koyar.

Modernleşme projesinin en görünür boyutu, dil devrimi ve eğitim kurumlarının radikal dönüşümü olmuştur. Bu kapsamda Halkevleri, Türk Dil Kurumu'nun önderliğinde yürütülen “dil sadeleştirme” çabalarını halka taşıyan ilk merkezler arasında yer almıştır. Yayıncılık faaliyetleri, sadeleştirilmiş Türkçe'nin ulusal kimlik inşasına hizmet etmesini sağlamış; kitap, dergi, broşür gibi materyallerde Osmanlıca terimlerin yerine Türkçe karşılıklar kullanılması teşvik edilmiştir. Bu yaklaşımla halkın hem Batılı bilimsel düşünceyle hem de ulusal kültürle bağ kurması amaçlanmıştır. Benzer şekilde Halk Odaları da kırsal alanlarda Türkçe'nin yaygın kullanılmasını desteklemiş, halkın günlük iletişimde Batı kökenli kavramları içselleştirmesine imkân tanımıştır. Bu bağlam, modernleşmenin parlamenter sistem, hukuk düzeni ve eğitim sistemindeki dönüşümlerin

ötesine geçip “zihniyet reformu” olarak tanımlanabilecek bir derinliği işaret eder (Erşan, 2010).

Batılılaşma sürecinin toplumsal pratikler bakımından en çarpıcı yönlerinden biri, bireyin kamusal alana katılımının teşvik edilmesi ve sivil toplum yapılarının geliştirilmesidir. Bu amaçla Halkevleri, tiyatro, sinema, resim, müzik gibi alanlarda Batı merkezli sanatsal üretimin hem tanıtıldığı hem de yerel nüfus tarafından üretilmesine ortam hazırlamıştır. Örneğin, Ankara Halkevlerinin Batı oyunlarından örnekler sahnelemesi, halkın Batı dramasıyla tanışmasını sağlamış; bu etkinlikler, modern tiyatronun yerel toplumda “düşünsel bir deney” haline gelmesine katkı sunmuştur. Halk Odaları ise kırsal halkın Batı kökenli tarım tekniklerini, işletme yönetimi pratiklerini ve teknik becerileri öğrenmesini kolaylaştırmış; bu sayede köylüler, modern tarım aletlerini ve sulama yöntemlerini tanıyarak “eski usul tarım” anlayışından uzaklaşmışlardır. Bu süreç, Batı’dan gelen teknolojik ve kültürel yeniliklerin halk tarafından içselleştirilmesine yardımcı olarak, kırsalın da modernleşme kavramının bir parçası olduğunu göstermiştir (Güneş, 2012,s,148).

Modernleşmenin bir diğer unsuru, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması olmuştur. 1920’lerin sonunda başlayan kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması süreci, bu kurumların faaliyetleriyle paralel yürümüştür. Halk Evleri’nde kadınların kamusal hayata dâhil edilmesi çabası, Batılı demokratik normları kırsal ve kentsel halkın algısına yerleştirmiş; kadınların toplumsal ve siyasi hayatta varlık göstermeleri için ihtiyaç duydukları bilgi ve cesareti sağlamıştır. Bu durum, Batılı modernleşme söylemiyle bütünleşen “eşit yurttaşlık” anlayışının pratiğe nasıl dönüştürüldüğünün en somut örneklerinden biridir. “Kadın evin direğidir” söylemini aşan bakış açısı, modern Türkiye’nin kuruluş evresinde Halk Evleri ve Halk Odaları’nın gerçekleştirdiği kültürel faaliyetlerle pekiştirilmiştir (İnan, 2000,s,225).

Batılılaşma, ekonomik alanda da kendini hissettirmiştir. Cumhuriyet’in sanayileşme ve ihracata dayalı büyüme stratejisi, köylüyü üretime dâhil ederek sanayiye hammadde sağlayacak bir altyapı inşa etmeyi öngörmüştür. Halk Odaları, köylülerin batı tip tarım makineleri, modern sulama sistemleri, kooperatifçilik modelini öğrenmesi için teknik seminerler düzenlemiş; köylüler, modern ekonomi okuryazarlığı kazanmış, piyasa mekanizmalarını ve kooperatif örgütlenmesini tanımıştır (Titiz, 2012,s,65). Bu bağlamda, Batılı iktisat modellerinin yerel toplum tarafından anlaşılması ve benimsenmesi, modernleşme sürecinde kritik bir adım olarak görülmüştür. Halk Odaları’nda verilen bu eğitimlerin, kırsalda “pazar ekonomisi” kavramının tabana yayılmasını hızlandırdığı,

kooperatifleşmeyle birlikte köylünün yeniden örgütlenmesine ve ekonomik güç kazanmasına katkı sunduğu gözlemlenmiştir (Tepeköylü, 2018,s,368).

Halk Evleri'nin ve Halk Odaları'nın Batılı kültürel etkinlikleri, yalnızca sahnedeki tiyatro oyunları ya da sergilenen sanat eserleriyle sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda dünyadaki gelişmelere dair bilgi akışını sağlayacak konferanslar, film gösterimleri ve yayınlar aracılığıyla halkın uluslararası gündemi takip etmesi teşvik edilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, dünya siyasetinin ve kültürünün yeniden şekillendiği bir dönemde Halk Evleri, çeşitli yabancı tüccar, diplomat, akademisyen konuşmacılar aracılığıyla “uluslararası bakış açısını” kırsala ve kente taşıma misyonunu üstlenmiştir. Bu doğrultuda düzenlenen “Dünya Barışı ve Türkiye” temalı paneller, halkın chiir çapında değil, küresel ölçekte de neler olduğuna dair farkındalık kazanmasına yardım etmiştir. Bu faaliyetler, Türkiye'nin Batı ile bütünleşme yönündeki adımlarını yalnızca teknik veya siyasal bir boyutla sınırlamayıp, kültürel ve entelektüel bir hamle haline getirmiştir (Çavdar, 1983,s,885).

Halk Evleri ve Halk Odaları'nın Batılılaşma sürecindeki rolü, toplumsal hayatın her katmanında kendini göstermiştir. Cemiyet anlayışıyla dayanışmayı güçlendiren “halk dersaneleri,” Batılı kütüphane ve okuma salonu kavramını Türkiye'ye taşımış, halkın eğitim ve kültür dünyasını milletvekili seçimleriyle sınırlı bir siyasi katılıma değil, kitlesel bir entelektüel faaliyete dönüştürmüştür. Böylelikle, Batılı “sivil toplumu” örnek alan bu kurumlar, toplumsal örgütlenmeyi salt siyasetin dışında da tanımlamış; halkın bir araya gelip gönüllü olarak bilgi üretmesi, paylaşması ve tartışması fikrini yaygınlaştırmıştır. Bu demokratik katılım modeli, Türkiye'nin Batılı demokratik normları benimsemesinin bir parçası olarak okumaya açıktır.

3.4. Halkçılık, Laiklik ve Ulus-Devlet İnşası ile Bağlantısı

Halk Evleri ve Halk Odaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna eşlik eden ideolojik çerçevenin en somut uygulama alanlarından biri olarak, halkçılık ilkesini pratiğe dönüştürmeyi hedeflemiştir. Cumhuriyet'in altı temel ilkesinden biri olarak formüle edilen halkçılık, toplumsal yapıyı yeniden kurgularken eski imtiyaz sistemlerine dayalı sınıf ayrımlarını reddetmiş ve herkesi eşit yurttaş olarak konumlandırmayı esas almıştır. Halk Evleri, başlangıcından itibaren bu eşitlikçi perspektifi benimsedi ve kitlelerle doğrudan ilişki kurarak devletle bireyler arasında kopan iletişim köprüsünü yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır. Halk Odaları ise bu modeli kırdan başlayarak benimsedi; kırsal

kesimde yaşıyan kesimlerin de Cumhuriyet'in normlarına eşit şartlarda ulaşmasını sağlayarak ulus-devlet inşasının toplumsal tabana yayılmasına katkıda bulunmuştur (İnan, 2000,s,25).

Halkçılık ilkesinin bir diğer ayağını oluşturan laiklik, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve bireyin inanç özgürlüğünün güvence altına alınması esasını taşır. Halkevlerinde yürütülen seküler eğitim programları ve kültürel etkinlikler, dinî referanslardan bağımsız bir kamusal alan inşa etme çabasıyla örtüşmüştür. Dershanelerde okutulan müfredat, bilimsel düşünceyi ve eleştirel aklı ön plana çıkarmış; halkın birer yurttaş olarak akıl ve bilime dayalı bir vatandaşlık anlayışı geliştirmesi hedeflenmiştir. Bu çaba, dinî duyarlılıkları rencide etmekten ziyade, devletin dinî meselelerle doğrudan müdahil olamayacağı mesajını topluma yaymayı amaçlamıştır. Halk Odaları ise kırsal bölgede yaşıyan halkın geleneksel inanç algısını dönüştürmekten ziyade, dinî ritüeller ve gelenekler tercih edilse bile vatandaşlığın tanımını laik perspektifle yeniden açıklayan seminerler düzenlemiştir (İğdemir, 1974,s,119). Böylece, laikliğin toplumsal tabandaki kavramlaştırılması sağlanırken, her düzeyden yurttaşın eşit hak ve sorumluluklara sahip bir ulus inşasında bütünsel katılımı teşvik edilmiştir.

Ulus-devlet inşası, yeni sınırlar, yeni yurttaşlık tanımları ve yeni kültürel kodlarla birlikte şekillenir. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın çok uluslu yapısından ayrışarak, tek bir ulusal kimlik etrafında toplumsal aidiyeti inşa etmek zorundaydı. Bu perspektiften baktığımızda Halk Evleri, şehir merkezlerinde yürüttüğü dil faaliyetleri, yayıncılık ve eğitim programlarıyla vatandaşları “Türk kimliği” ekseninde birleştirmeyi hedeflemiştir. Ortak tarih anlayışını pekiştiren konferanslar, tefrika edilen yerli roman ve hikâyeler üzerinden “ortalama bir yurttaş”ın kendini tarif etmesine zemin hazırlamış, farklı etnik ve bölgesel kökenlere mensup bireylerin ortak bir ulusal hikâyeye dâhil edilmesi için bir imkân tanımıştır. Halk Odaları ise yereldeki çok küçük toplulukları, el sanatlarından halk oyunlarına, yöresel atasözlerinden ağıtlara kadar her türlü kültürel unsuru “ulusal külliyyat” içinde konumlandırarak, farklı coğrafyalardaki değerlerin “Türk ulusunun ayrılmaz parçaları” olduğunu vurgulamıştır. Örneğin Karadeniz bölgesinde düzenlenen kemençe kursları veya Doğu Anadolu'daki halk oyunları gösterileri, kendi içinde birer yerel ritüel olarak varlığını sürdürürken, ulus-devlet söyleminin sınırları içinde “bu halkın ortak mirası” olarak sunulmuştur (Oral, 2002,s,502).

Cumhuriyet rejiminin ulus-devlet inşasında esas aldığı “tek dil, tek din, tek kültür” söyleminin kent merkezlerinde oluşturulan Halkevleri ve kır yerlerinde faaliyet gösteren Halk Odaları vasıtasıyla tabana yansıyan boyutu, toplumsal dönüşümün en yakından

izlenebildiği sahalardan birini oluşturmuştur. Halkçılık ilkesi, bu dönüşümü sadece ideolojik düzeyde formüle etmekle kalmayıp, halkın her kesimine ulaşan bir “eğitim politikası” olarak kurgulandı; laiklik ilkesi ise bu politikanın içsel normunu teşkil ederek kamuoyunda dinî ifadelerin kamu kurumlarını şekillendirmesine engel oluşturdu. Nitekim Halkevleri, dinî görünümlü metinleri, tasavvufi şiirleri veya Hurâfata dayalı yerel mitleri, “ulusal değere” dönüştürmek yerine, eleştirel ve bilimsel bakışla ele alıp halkın siyasal ve kültürel bilincini aydınlatmayı öncelik haline getirdi. Halk Odaları ise mahalli geleneksel inançları bütünüyle göz ardı etmek yerine, bu ritüellerin “kökenleri” hakkında dersler vererek, inancı bir aidiyet veya folklor unsuruyla ilişkilendirmeye özen gösterdi. Böylece laiklik, yalnızca din karşıtlığı veya bastırılması olarak değil, yurttaşın hem inancını sürdürebileceği hem de devletle ilişkisini “akıl ve hukuk temelli” yürütmesini sağlayan bir ortam haline dönüştü (Erşan, 2010,s,101).

Halkçılık, laiklik ve ulus-devlet inşasının kesişim noktasında Halkevlerinin ve Halk Odaları’nın pratikleri, Cumhuriyet’in “alt kültürlerle” karşı nasıl bir tavır takınması gerektiğine yönelik bir model sundu. Bu modelde, halkın kendi geleneksel bilgi birikimi ile modern, laik ve ulusal değerler arasında sentez oluşturması sağlanırken, kitleler devletin “üstten aşağı dayattığı” değil, “halka dair ürettiği” bir ulus inşasına dâhil edilmiş oldu. Dolayısıyla ordunun veya bürokrasinin dışında inşa edilmeye çalışılan bu “yerel merkezler”, halkça algılanan eski-devlet algısının yerini “yeni-devlet algısı”na bırakması için kritik bir rol oynadı. Bu rol, sadece zihinlerde değil; okuma yazma, dil kullanımı, eğitim, kültürel üretim ve toplumsal katılım düzeyleri üzerinde maddi biçimler kazandı. Halkçılık ilkesi kentteki entelektüellerle, kırdaki faktörler arasında ortak akılda buluşmaya imkân tanıyor; laiklik ise bu ortak akdî havuzun dinden bağımsız bir düzlemde yürütülmesini garantiliyordu. Sonuç olarak, ulus-devlet inşası hem ideolojik perspektifte hem de kurumsal organizasyon boyutunda Halkevleri ve Halk Odaları üzerinden temellendirildi; halkın, ulusal kimliği hem içselleştirmesi hem de bu kimliği yaşatıcı bir pratik düzeyde koruması için gönüllü bir zemin oluşturuldu (Tekinsoy, 2022,s,49).

3.5. Eleştiriler ve Karşıt Görüşler

Halk Evleri ve Halk Odaları, kuruluş amacına uygun şekilde Cumhuriyet’in modernleşme, halkçılık ve ulus-devlet politikalarını yaygınlaştırmayı hedeflemiş; ancak bu yapıların işlevleri ve ideolojik temelleri, zaman içinde çeşitli kesimler tarafından eleştiri ve karşıt görüşlere konu olmuştur. Eleştirilerin odak noktaları genel olarak üç ana

eksende şekillenmiştir: birincisi, “devletin toplum hayatına müdahale etme sınırı”; ikincisi, “CHP’ye yönelik ideolojik bağlar ve tek parti yönetiminin uzantısı olarak algılanmaları”; üçüncüsü ise “yerel dinamiklerin göz ardı edildiği veya tek tipçi bir modernleşme anlayışının dayatıldığı” eleştirileridir. Bu üç eksen üzerinde yoğunlaşan karşıt görüşler, zaman içinde Halk Evleri ve Halk Odaları’nın varlık gerekçesine, örgütsel yapısına ve faaliyet programlarına yönelik sorgulayıcı bir zeminin oluşmasına neden olmuştur (Özdemir ve Aktaş, 2011,s,235).

Devletin toplum hayatına müdahalesi bağlamında dile getirilen en temel eleştiri, Halkevleri ve Halk Odaları’nın “kamusal alanı zorla işgal eden kurumlar” olarak algılanmasıdır. Bu eleştiriye göre, “her yerde Halkevi olmasının” sebebi, iktidarın “hukuktan üstün kılınan ideolojik hedeflerini halka dayatması”dır. Çünkü bir kuruma “halkevi” veya “halk odası” statüsü verildiğinde, o kurum hem maddi kaynaklara hem de manevi otoriteye sahip oluyordu. Dolayısıyla “kamusal mekanlar” üzerinde çift yönlü bir nüfuz sahası yaratılması, yeni kurulan ulus-devlet ile halk arasında kurulan “mesafeyi tamir etme” niyetinden çok “devletin içe dönük kontrolünü sağlama” biçiminde eleştirildi. Bazı aydınlar ve muhalif partiler, Halkevleri’nin “bireyin özel alanını ihlal eden, bir merkez grunt (gri alan) yaratan kurumlar” olduğunu savunmuş; “halkı tek merkezden şekillendirmeye çalışan bir tekleştirme cihazı” olarak tanımlamıştır. Halk Odaları ise bu eleştiriden nispeten az etkilenmiş olsa da, “kırsal kesimde nasıl kurulduğu” ve “yerel dinamiklere hangi oranda müdahale ettiği” noktasında benzer kaygılarla karşılaşmıştır. Bu eleştiriler, “neden devlet kurumunun günlük hayatın her köşesine sızması gerekiyor?” sorusunu gündeme taşımıştır. Elbette çağdaş bir devletin kamusal alanı düzenlemesi kaçınılmazdır; ancak Halkevleri örneğinde bu müdahale, algıda “tek merkezli dayatma” olarak biçimlenmiştir (Kardaş, 2014,s,7). İkinci olarak, Halk Evleri ve Halk Odaları’na yönelik en güçlü eleştiriler, bu kurumların Cumhuriyet Halk Partisi’ne (CHP) yakınlığı ve siyasi birer propaganda aracı olarak konumlandırılması ekseninde yoğunlaşmıştır. Tek parti döneminin baskın siyasi kültürü içinde CHP, bu yapıların hem maddi hem de manevi sponsoru konumundaydı. Bu durum, muhaliflerin “Halkevleri’nin CHP ideolojisinin uzantısı olduğu” savını güçlendirmiştir. Eleştirmenlere göre, Halkevleri ve Halk Odaları’nın kaynakları, eğitim materyalleri, yayın politikaları ve yöneticileri CHP mensubu veya yakın çevreden seçilmiş; bu da kurumların tarafsız bir eğitim ve kültür anlayışından ziyade parti politikalarını tabana taşımaya hizmet ettiği izlenimi yaratmıştır. Özellikle 1950’li yılların ortalarına doğru Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte “CHP’nin bu kurumlar üzerindeki ileri derecede denetimi ve

uzantı işlevi” en yüksek düzeyde tartışılmıştır. Bu siyasi eleştiri, “tek parti döneminde Halkevleri, halkın gerçek sorunlarını gündeme getirmekten çok CHP’nin resmî ideolojisini yaymaya çalıştı; muhalefetin fikri rekabetine izin verilmedi, yerel aktörler devre dışı bırakıldı” iddiasına dayanmıştır. Aynı dönemde kırsalda faaliyet gösteren Halk Odaları ise muhaliflerin eleştirilerine nispeten daha korunaklı görünse de, “CHP’nin şube yöneticileri doğrultusunda programlara kaynak ayırması” veya “yerel hiyerarşileri CHP menfaatine göre tasarlaması” suçlamalarına maruz kalmıştır. Bu itirazlar, Kurumların siyasi tarafsız olduğunu söylemesinin ne oranda geçerli olduğu sorusunu gündeme getirmiştir (Sürme,2009,s,5). Üçüncü bir ekseninde ise “yerel dinamiklerin önemsizleştirildiği, yerel kültür yerine tek tipçi bir ulus kültürün dayatıldığı” eleştirileri yer almıştır. Bu eleştiriye göre, Halk Odaları ve Halkevleri, ulus-devlet inşasının “homojen bir kültür” yaratma çabasına hizmet etmiş, “çeşitliliği asimile ederek yerel kimlikleri maskeleye çalışmıştır.” Özellikle farklı etnik grupların yoğun olduğu Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde, halkın geleneksel dil ve adetlerinin “Millî kültür” adı altında yeniden biçimlendirilmesi, eleştirmenler tarafından “yerel otonominin zayıflatılması” ve “yerel kültürel dokunun gölgelendirilmesi” olarak tanımlanmıştır. Buna karşın savunucular, bu yaklaşımın “ulus-devlet inşasında kaçınılmaz bir süreç” olduğunu ve “yerel farklılıkların gönüllü bir “ulusal aidiyete dâhil edilmesi” olarak görülmesi gerektiğini” savunmuştur. Bu tartışmalar, Halk Odaları’nın “kültürel hiyerarşi” içinde nerede durması gerektiğine yönelik köklü bir sorgulama başlatmıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2025).

Elbette bu eleştiri ve karşıt görüşler, Halkevleri ve Halk Odaları’nın kuruluş mantığından tamamen soyutlanamaz. Çünkü Cumhuriyet’in ilk on yıllarında, devlet elitleri arasında genel kabul gören ortak akıl, “halkın eğitimi ancak merkezi mekanizmalar aracılığıyla sağlanabilir” şeklindeydi. Bu bakış açısı, bir taraftan toplumsal dönüşümün ivme kazanmasını sağladıysa bir taraftan da “yerel dinamiklere yaslanmayan, yerelde inisiyatifi geri planda tutan” bir modernleşme anlayışını güçlendirdi. Eleştirmenlerin de işaret ettiği gibi, bu uygulama tek bir ideolojik çizgiye dâhil olmayan kesimlerin “savunma olanaklarını” daralttı ve “yerel özerklik” yerine “merkezî otorite” tercihini öne çıkardı. Dolayısıyla, Halkevleri ve Halk Odaları’nın toplumsal alanda yarattığı etki, yalnızca “eğitimsel kazanımlar”la ölçülemez; aynı zamanda “merkeziyetçilik” ve “top-down uygulama” eleştirileri ekseninde de değerlendirilmelidir.

3.6. Halk Evleri ve Halk Odalarının Kültürel Miras Olarak Değerlendirilmesi

Geçmişten bugüne uzanan dönemde Halkevleri ve Halk Odaları, Türkiye'nin kültürel dönüşüm sürecinin hem birer kurumsal tanığı hem de taşıyıcısı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu kurumlar, Cumhuriyet'in inşa ettiği modern Türkiye'nin hem zihinlerde hem de somut mekânlarda iz bırakan kurumsal temsilleri olarak, günümüzde kültürel miras kapsamında ele alınmaya başlamıştır. Kültürel miras, yalnızca maddî kalıntılarla ölçülen birikimleri değil, aynı zamanda toplumsal belleğe yerleşen değer, gelenek ve pratikleri de kapsar. Bu anlamda Halkevleri'nin eski binaları, yayın arşivleri, program metinleri ve Halk Odaları'nın taşra yapılanmaları, Türkiye'nin modernleşme hikâyesini somutlaştıran önemli birer belge niteliği taşır (Taşdemir, 2017,s,215).

Mekânsal boyutta Halkevleri binaları, genellikle siyah-beyaz fotoğraflarla hatıralarda kalmış olsa da bugün hâlâ bazı şehirlerde restore edilen yapılar kültürel mirasın bir parçası olarak korunmaktadır. Özellikle Ankara Ulus semtindeki tarihi Halkevi binası, koruma altına alınarak hem müze hem kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilmiş ve bu sayede “cumhuriyetin ilk kültürel mekânlarının yeniden canlandırılması” hedeflenmiştir. Aynı şekilde İstanbul, İzmir, Eskişehir gibi şehirlerdeki eski Halkevi binaları, mimari özellikleri, giriş kapılarındaki Selçuklu motifleriyle modern mimarinin sentezini yansıtan özgün cepheleriyle bugüne miras bırakılan değerlerdir. Bu binaların korunması, yalnızca estetik ve mimari bir çabanın ötesinde, Halkevleri'nin toplumsal etki alanını somut bir varlık olarak geleceğe taşımayı amaçlayan bir stratejinin parçası olmuştur (Tunç, 2018,s,36).

Şekil 3.1. Elazığ Harput Halkevi Binası (Anonim, Elazığ Harput Halkevi, 2023, s. 1)

Halk Odaları'nın birçok binası ise kırsal alanlarda kamusal alan ihtiyacını karşılamaya yönelik işlevsel yapı olarak inşa edilmiş; ahşap veya kerpiçten örülmüş temel yapıları, bölgenin mimari geleneğini yansıtan çatı örtüleri ve iç mekân düzenlemeleriyle birer yerel örnek olarak varlıklarını korumuştur. Bugün, Elâzığ, Van, Diyarbakır ve Afyonkarahisar gibi illerde rehabilite edilen bazı Halk Odası binaları, bu ihtişamlı mirası ayakta tutma çabasının bir sembolü olarak değerlendirilmektedir. Temelinde bir “halk evi” işlevi görmüş olsa da bu yapılar kentin veya köyün ortak kullanımına açılan “kamusal salonlar” niteliği taşımış; bilhassa konferans salonu, kütüphane köşesi ve oditoryum bölümleriyle birer “yerel kültür laboratuvarı” olmuştur. Dolayısıyla, mimari bakımdan Halkevleri ve Halk Odaları'nın miras değerinin vurgulanması, Türkiye’de devlet-toplum ilişkilerinin kamusal mekân üzerinden nasıl örgütlendiğini de gözler önüne sermektedir (Tunç, 2018,s,37).

Şekil 3.2. Diyarbakır Halkevi Binası (Anonim, Diyarbakır, 2023, s. 1)

Tarihî belgeler ve yayın arşivleri de Halkevleri ve Halk Odaları'nın kültürel miras bakımından önemini ortaya koymaktadır. Ülkü, İstanbul, Doğu, Folklor ve diğer pek çok dergiyi içeren Halkevi yayın arşivleri, dönemin entelektüel atmosferine ışık tutması açısından paha biçilmez kaynaklar niteliğindedir. Bu dergilerde yayımlanan makaleler, şiirler, kitleleri eğitmeye dönük pedagojik metinler günümüzde de araştırmacıların inceleme alanına girmiş; “Cumhuriyet dönemi toplumsal zihin dönüşümü” çalışmaları için birincil veri kaynağı olmuştur. Halk Odaları'na ait arşivler ise genellikle kayıtlardaki telif haklarının netleşmemesi ve taşra birimlerinin kendi dernek statüsündeki küçük ölçekleri sebebiyle parçalı kalmıştır; ancak Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde folklor çalışmaları, yerel sözlü tarih derlemeleri ve ziraat-bilim seminerlerine dair notlar hâlâ kayıtlarda mevcuttur (Pehlivanlı, 2008,s,130). Bu belgeler, Türkiye'nin modernleşme yolculuğunun kırsal coğrafyalardaki izdüşümlerini izlemek açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Şekil 3.3. Afyonkarahisar Halkevi Binası (Anonim, Afyon Halkevi Binası, 2023, s. 1)

Kültürel miras perspektifiyle sadece Halkevleri ve Halk Odaları'nın maddi kalıntıları değil; onlara dair zihinlerde ve bellekte kalan pratikler de değerlendirmeye alınmalıdır. Örneğin, Anadolu'da yaşayan yaşlı kuşak temsilcileri hâlâ “Halk Odası'nda kemeçe kursuna gidiyorduk,” veya “Halkevi'nden yayımlanan Ülkü dergisini mahalle kahvesinde okurduk” gibi ifadelerle bu yapıların toplumsal hafızadaki yerini canlı tutmaktadır. Bu sözlü anılar, şehirleşme ve göç süreçlerinin hızlanmasıyla birer nostaljik öğeye dönüşmüş olsa da kültürel mirasın “somut olmayan” boyutunu temsil eder. Dolayısıyla modern müzecilik anlayışı çerçevesinde Halkevleri ve Halk Odaları'nın hem “maddi kalıntıları” hem de bu “somut olmayan kültürel miras” değerleri, UNESCO'nun koruma kriterleri ışığında ele alınmalıdır (Tekinsoy, 2022,s,65).

Kültürel miras olarak Halkevleri ve Halk Odaları'nın korunması, yalnızca bugünün Türkiye'sine değil, gelecek nesillere de “Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında toplumsal dönüşümün nasıl tesis edildiğine” dair birer referans sunar. Bu miras, aynı zamanda “kültürel süreklilik” perspektifiyle değerlendirilmektedir; çünkü halkın eğitim ve kültür yoluyla güçlenmesi fikrinin hâlâ değerli olduğu bir dönemde, Halkevleri ve Halk Odaları'ndan miras kalan mekân ve belgesel varlık, toplumsal dayanışmayı güçlendiren birer simgesel objeye dönüşmüştür. Ayrıca bu yapıların “yerel kalkınma politikalarına” dâhil edilerek kültür turizminde kullanılma imkânı hem yerel ekonomilerin desteklenmesine hem de kültürel mirasın finansal anlamda sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkıda bulunabilir (Temizhan, 2006,s,20).

4. GAZİANTEP HALKEVİ VE HALK ODALARI

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 18 Mayıs 1931 tarihli üçüncü büyük kurultayında Halkevlerinin kuruluşunun ilan edilmesiyle birlikte Türkiye'nin pek çok şehrinde toplumsal aydınlanma merkezleri oluşturma süreci başlatılmıştır. Başlangıçta 14 şube ile faaliyetlerine başlayan bu yapılar arasında Gaziantep Halkevi, ilk etapta yer almasa da yakın zamanda düzenlenen ikinci aşama açılışları kapsamında şehre davet edilmiştir. Gaziantep Halkevi'nin resmî açılışı; dönemin parti binasında, aralarında Cumhuriyet'in önde gelen isimlerinin de katıldığı yaklaşık 700 kişinin huzurunda, duygu yüklü ve heyecanlı bir törenle gerçekleştirilmiştir. O törende Ankara'dan iletilen Recep Peker'in açılış nutku, salonda yankı bulmuş, Parti İl Başkanı Ömer Asım Aksoy'un yerel tarihî dokuyu da içine alacak biçimde hazırladığı hitabet ve Behçet Kemal Çağlar'ın okuduğu şiirler, Gaziantep halkını hem coşkuya hem de düşünsel derinliğe taşımıştır. Gaziantep Halkevi, Halkevleri tüzüğüne uygun olarak başlangıçta 9 şube ile teşkilatlanmış; her bir şubede üçer kişiden oluşan sekiz ayrı kurul aracılığıyla toplam 27 kişi göreve başlamıştır. Üye kaydı sürecinde ilk dönemde 455 kişiye ulaşılması, Gaziantep'in bu yeni toplumsal ve kültürel yapıya gösterdiği ilginin somut bir göstergesi olmuştur. Kayıtlar içinde en geniş katılımın 131 kişiyle Temsil Şubesi'nde yaşanması, kentte halkın hem kültürel hem de sanatsal faaliyetlere duyduğu merakı ortaya koyarken, en az kayıtlı üyenin yalnızca 13 kişiyle Kütüphane Şubesi'nde olması, okuma-yazma düzeyinin yaygınlaşması için önümüzde hâlâ aşılması gereken farkındalık sorunlarının var olduğunu göstermiştir. Başlangıçtaki bu 455 üyelik sayısı, ilerleyen yıllarda Gaziantep halkının Halkevi'ne verdiği önemi doğrularcasına artmış; 1945 yılına gelindiğinde toplam üye sayısı 1.420'ye, kadın üye sayısı ise 207'ye yükselmiştir. Kadın üyelerin başlangıçta salt sayısal anlamda küçük bir grubun parçası olmasına rağmen sonraki dönemlerde artan katılımları, Halkevi'nin toplumsal dönüşüm hedefine kadınları da dâhil etme konusunda izlediği politikaların ne kadar isabetli olduğunu göstermiştir (Çeçen, 2000,s,14-230).

Tablo 4.1. Gaziantep Halkevi Yayınları

Sıra No	Kitabın İsmi	Sayfa	Basım Tarihi	Yazarın Adı
1	Gaziantep dilinin tetkiki	215	1933	Ömer Asım Aksoy
2	Hasip Dürrî	81	1933	Ömer Asım Aksoy
3	Gaziantep'te Eti eserleri	14	1934	Ömer Asım Aksoy
4	Gaziantep büyükleri	191	1934	Sakir Sabri Yener
5	Yeni ve eski yazı dili	17	1934	Yılmaz Dokuzoğuz
6	Halkevi broşürü	469	1935	Komisyon
7	Diş bakımı	36	1935	Oguz Alici
8	Öz Türkçe dersleri	125	1935	Ömer Asım Aksoy
9	26 Eylül	34	1935	Said Gökçe, Nurettin Can
10	Yunus Emre	92	1936	Said Gökçe, Nurettin Can
11	Gözlerimizi trahomdan koruyalım	10	1936	Dr. İzzet Bilger
12	Tedavili terbiye ve körler	22	1936	Mithat Enç
13	Pamuk ziraati	19	1936	Fazlı Danışman
14	Sentaks araştırmaları	37	1936	Ömer Asım Aksoy
15	Bir dili öğrenmek için en lüzumlu kelimeler	161	1936	Ömer Asım Aksoy
16	Güneş dili teorisi ve 3.dil kurultayı	47	1937	Ömer Asım Aksoy
17	16. asırda Antep	69	1937	H. Turhan Dağlıoğlu
18	Köylü ile konuşmak	10	1937	Refet Arseven
19	Halbin en eski tarihi	28	1937	H. Turhan Dağlıoğlu
20	Aydi divanı	195	1937	Ömer Asım Aksoy
21	Herkes karşısında söz söylemek araçları	79	1937	Ahmet Muhtar Göğüş

Gaziantep Halkevi'nin kurulduğu ilk dönemlerdeki örgütlenme modeli, merkezdeki Parti İl Yönetimi ile el ele yürütülen bir gönüllülük esasına dayalı sistemle şekillenmiştir. Şubelerin her birinde üçer kişiden oluşan sekiz kurulla birlikte faaliyetlere başlayan Halkevi, her şubenin kendi çalışma programını bağımsız biçimde geliştirmesine

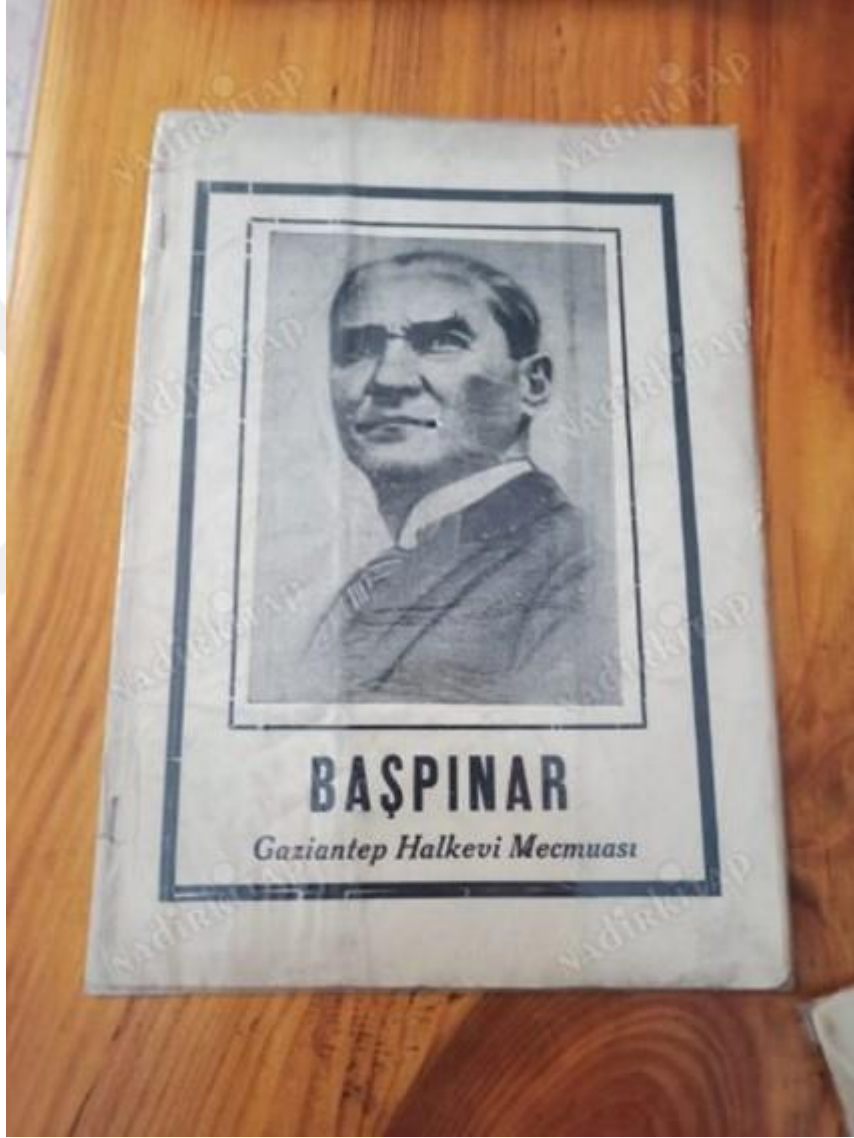
izin verirken aynı zamanda genel Politikalar Kurulu aracılığıyla tüm şubeler arası koordinasyonu sağlamıştır. Üyelik süreci, kent merkezinde açılan ücretsiz kayıt masaları aracılığıyla yürütülmüş, halk oylarıyla seçilen temsilciler, pek çok mahalleden gelerek bir arada bilgi üretme ve paylaşma birlikteliğini başlatmıştır. İlk dönemde 455 olan kayıtlı üye sayısı, takip eden yıllarda artan eğitim ve sanat fırsatları sayesinde 1945'te 1.420'ye çıkmış, bu süre içinde kadın üyelerin oranı özellikle 1940'ların başından itibaren hızla yükselerek 207 sayısına ulaşmıştır. Gaziantep Halkevi'nin üyelik dinamiklerinde öne çıkan unsur, katılımcı yönetim anlayışıdır. Şubelere kaydolun üyeler, düzenli aralıklarla gerçekleştirilen aylık genel kurullarda, şube programlarının şekillenmesinde söz sahibi olmuş, öğretmenler, zanaatkârlar, memurlar ve öğrenciler bir araya gelerek ilgilendikleri alana ilişkin şubelerde görev üstlenmişlerdir. Bu süreçte, Temsil Şubesi'ne 131 kişi kaydolurken, Kütüphane Şubesi yalnızca 13 kişiyle başladığı için özellikle kütüphane ve yayıncılık alanında gönüllülerin aktif çabaları gerekli olmuştur. Gaziantep gibi kozmopolit bir şehirde, halkın kendi aralarındaki etkileşimi kolaylaştırmak üzere oluşturulan bu kurul yapısı hem demokratik işleyişi deneyimleme hem de bireylerin liderlik becerilerini geliştirme imkânı vermiştir. Üyelik sürecinde karşılaşılan en önemli meselelerden biri, kırsal kökenli üye adaylarının okuma-yazma seviyesi ve şehir merkezindeki dille kurdukları mesafenin kapanmasının gerekmesiydi. Bu nedenle Halkevi, ilk yıllarında okuma-yazma kurslarına özellikle öncelik vermiş; üye olmak isteyen ancak temel dil becerisi eksik olan vatandaşların, kısa dönemli halk dershanelerinden geçerek kayıt işlemlerini tamamlamasına yardımcı olmuştur. Kuruluşun üçüncü yılında, üye kayıt rakamlarının 800'lü sayılara kadar ulaşması, bu kursların ve halka açık eğitim etkinliklerinin Gaziantep halkının gündelik yaşamına hızla nüfuz ettiğini göstermiştir (Temiz, 2006,s,198).

Gaziantep Halkevi, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren dil, şive ve folklor araştırmalarının yanı sıra destan ve türkü alanlarında özgün eserler üretmeye yoğunlaşmıştır. Özellikle Gaziantep'in zengin kültürel mirasını ve Kurtuluş Savaşı'nın unutulmaz kahramanlık öykülerini derinleştirmek üzere düzenlenen konferanslarda, yerel tarihçilerin yanı sıra üniversitelerden gelen öğretim üyeleri de sahne almıştır. Bu sayede kentliler, kendi tarihlerini akademik bir perspektifte dinleme imkânı bulmuştur. Aynı dönemde düzenlenen anma törenleri, özellikle Gazi unvanı verilen Gaziantep'in kurtuluş mücadelesinde öne çıkan isimlerini hatırlatmak adına toplumsal hafızayı canlı tutan etkinlikler gerçekleştirmiştir. Eğitim faaliyetleri de Halkevi'nin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardandır. Halkevi bünyesinde açılan yabancı dil kursları (özellikle Fransızca

ve İngilizce), Gaziantep halkının uluslararası alanda kendini ifade edebilmesine, ticaret ve kültürel etkileşim ağlarını genişletebilmesine olanak sağlamıştır. Dikiş-nakiş kursları, salt el sanatları becerisi kazandırmakla kalmamış, kadınların ev ekonomisine katkıda bulunmalarına, el emeklerinin ticari bir ürün haline gelmesine, dolayısıyla aile bütçesine ek gelir kaynağı yaratılmasına aracılık etmiştir. Okuma-yazma kurslarıyla ise kentte okur-yazar olmayan bireylerin temel dil becerisi kazanması, kamu hizmetlerinden yararlanma eşitliğinin sağlanmasını mümkün kılmıştır. Kırsal kesime yönelik destek programları, Gaziantep Halkevi'ni hem kentte hem de köylerde aktif kılmıştır. Maddi durumu yetersiz olan vatandaş ve öğrencilere yönelik burs programları, özellikle halk dershanelerine katılan çocukların eğitim hayatlarının sürdürülebilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır. Köylerdeki Halkevi temsilcileri, maddi sıkıntı içindeki ailelere kırtasiye ve kıyafet yardımı yaparken aynı zamanda sağlık taramaları ve hijyen seminerleri düzenlemiş; bu sayede hem kırsal halkın eğitimsel hem de fiziksel ihtiyaçlarını karşıladıkları bir karşılık bulmuştur. Ayrıca düzenlenen yarışmalar (örneğin şiir, resim, spor branşlarındaki turnuvalar) kitleleri bir araya getirerek toplumsal dayanışmayı beslemiş, Anadolu coğrafyasının farklı renklerini Gaziantep merkezine taşımıştır (Temiz, 2006,s,199).

Gaziantep Halkevi, Dil-Tarih-Edebiyat Kursu'nun 19 Şubat 1939'daki kuruluş yıldönümünde "Başpınar Dergisi"ni yayın hayatına kazandırarak kültürel bir dönüm noktasına imza atmıştır. Halkevi bünyesinde çıkartılan Başpınar, Şanlıurfa'dan Adana'ya, Maraş'tan Kilis'e kadar uzanan bölgenin sosyal, ekonomik ve tarihî süreçlerini ayrıntılı biçimde ele almış; Antep'in tarımsal üretimi, ünlü şahsiyetleri, arkeolojik buluntuları, köycülük ve zanaat alanındaki mirasını belgelerle destekleyerek okuyuculara sunmuştur. Başpınar Dergisi, coğrafi açıdan bu kritik bölgenin "en uzun soluklu" ve "en geniş kapsamlı" yayın organı olarak kısa sürede dikkat çekmiştir. Derginin içerik yelpazesi, köylerin kalkınma modelleri, tarımsal verimlilik stratejileri, Antep mutfağının gastronomik zenginlikleri, ünlü Gaziantepli aydın ve sanatçı portreleri, kentin Kurtuluş Savaşı'ndaki rolü gibi hem yerelin hem ulusun bilmesi gereken konuları etraflıca ele almıştır. Başpınar, 1939'dan 1949'a kadar toplam 108 sayı yayımlanmış; her sayısında hem fotoğraf hem de akademik makale niteliği taşıyan metinlere yer vererek Gaziantep halkının entelektüel birikimine olağanüstü katkıda bulunmuştur. Dergide yayımlanan arkeolojik araştırma raporları, Zeugma Antik Kenti kazı çalışmalarına referans teşkil etmiş ve Gaziantep'in tarihî kökleri konusunda devlet kurumlarına yol gösterici olmuştur. Yayıncılık faaliyetlerinin bir başka boyutu, Halkevi kütüphanesine eklenen kitapların yerel halka ulaştırılması olmuştur. Başpınar Dergisi'nin yanı sıra Türkiye'nin her

yerinden getirilerek kütüphanede biriktirilen ansiklopediler, uygarlık tarihine dair çalışma kitapları, felsefe eserleri, edebiyat klasikleri Gaziantep halkının kültürel ufkunu genişletmiştir. Halkevi'ne üye olan okurlar, buralarda oluşturulan okuma köşelerinde hem oturup kitap okuyabilmiş hem de zaman içinde oluşan kütüphane envanterinden diledikleri kitapları ödünç alabilmişlerdir. Bu erişim kolaylığı, Gaziantep'te bir "kitap okuma kültürü"nün doğmasına önemli katkı sağlamıştır (Çeçen, 2000,s,140).

Şekil 4.1. Başpınar Gaziantep Halkevi Mecmuası (On İkinditeşrin 1940, Yıl: 2, Sayı: 20)

Halkevi'nin kent merkezindeki etkinliklerinin yanı sıra, Gaziantep Halk Odaları aracılığıyla kırsal alanda sürdürülen çalışmalar, hem sosyo-ekonomik hem de kültürel açıdan derin etkiler bırakmıştır. Gaziantep merkeze bağlı Oğuzeli, Nizip, Islahiye gibi köylerde açılan Halk Odaları, maddi durumu elverişli olmayan vatandaş ve öğrencilerin

ihtiyaçlarını karşılamak üzere yardım programları düzenlemiş, böylece kırsaldaki yoksulların g etmeye zorlanmadan yaşama tutunmalarına yardımcı olmuşlardır. Köydeki maddi imknsızlıklar dolayısıyla eēitimden uzak kalan ocuklar, Halk Odaları'nın okuma-yazma kurslarıyla hayata yeniden baēlanmış, tarımsal seminerlerle de modern ziraat tekniklerine ilişkin bilgi sahibi olmuşlardır. Gaziantep Halk Odaları'nın bir diēer önemli işlevi, ky merkeze baēlayan kültürel bir köprü olarak çalışmaktır. Islahiye Halk Odası'nda kurulan kilim atölyeleri, kadın kursiyerlerin sadece üretim yapmasını saēlamakla kalmamış, el sanatlarının yařatıldıēı bir alan oluşturmuştur. Nizip Halk Odası'nın bakırcılık kooperatifi, ustaları üretime teşvik etmiş, kooperatifleşmeyle birlikte bakır ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırarak bölgesel bir “marka oluşturma” dinamizmini canlandırmıştır. Bu alışmalar, köylülerin evlerinden çıkıp Halk Odaları'nda bir araya gelmelerini, bilgi paylaşımı ve ekonomik dayanışmanın günlük pratiēe dönüşmesini desteklemiştir (Temiz, 2006). Böylece köy halkı, devletten uzak kalmayıp, modernleşme ve kalkınma süreçlerinin içine entegre olmuştur. Spor faaliyetleri de Halkevi ve Halk Odaları'nın toplumsal dayanışma ekseninde srdrdēē bir başka etkinlik alanıdır. Köylerde düzenlenen atletizm, güreş, halk koşuları gibi şenlikler, köylü gençlerin sosyalleşmesine ve fiziksel dayanıklılık geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Gaziantep Halkevi'nin dzenlediēē şehir içi turnuvalarda, ky takımlarıyla kent takımları bir araya gelerek, yerel ve ulusal dayanışmanın ruhunu spor üzerinden pekiştirmiştir. Bu etkinlikler, hem köylülerin kentlilerle kurduēu baēı kuvvetlendirmiş hem de köyün retkenliēini artıran bir moral kaynaēı yaratmıştır.

Gaziantep Halk Odaları, köylerden kente uzanan bir etki alanı yaratırken aynı zamanda “yerel kültürel mirasın” korunmasını da saēlamıřtır. Yerel halk oyunlarının düzenli biçimde icra edildiēē festivaller, köyün Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan kültürel srekliliēini genç kuşaklara aktarmıştır. Halk Odaları'nda korunan nar macunu tarifleri, Antep fıstıēından baklava yapım teknikleri ve yöresel kıyafet motifleri, akademisyenlerin ilgisini çekerken aynı zamanda turizm potansiyelinin de tabana yayılmasına imkân tanımıştır. Bu simgesel deēerler, Gaziantep'in sonraki yıllarda “Gastronomi ve Kültür Başkenti” unvanını almasına aracı olan temel parçalardan biri olmuştur. Toplumsal dayanışmanın ve kültürel srekliliēin merkezi haline gelen Halk Odaları, 1950 sonrasında Demokrat Parti dönemindeki yapısal dönüşümlere maruz kalsa da varlıēını kent ve kırsalda hissettirmiştir. Kapanma süreçlerinde binalar birer “köy evi” ya da “muhtarlık binası” işlevi görmüş, içerisindeki kitap ve kayıtlar farklı kurumlara devredilmiş olsa da Halk Odaları'nın toplumsal hafızadaki izleri silinmemiştir. Bugün

Gaziantep'in çeşitli ilçelerinde restore edilen Halk Odası yapılarına bakıldığında, anıt mezar gibi korunan cephesi, özgün taş işçiliği ve iç mekân düzenlemesi, o kurumların birer "kültürel miras anıtı" olarak değerlendirildiğinin kanıtıdır (Çeçen, 2000,s,165).

Gaziantep Halkevi ve Halk Odaları'nın toplumsal etkisi, sadece kuruldukları döneme ait bir fenomen olmaktan çıkmış; sonraki kuşaklara önemli dersler vererek, "yerelin toplumsal dönüşümde oynadığı rol" konusunda model teşkil etmiştir. Gaziantep'liler hâlâ eski Halk Odası binalarında çocukluk anılarını anlatırken, o yapılar birer nostalji mekânı olmanın ötesinde, "yeniden üretilebilecek bir toplumsal dayanışma" fikrinin de kaynağı olarak değerlendirilir. Halkevi'nin yayınladığı Başpınar Dergisi ise bugünün araştırmacıları için birincil veri niteliğinde olup, Gaziantep'in cumhuriyet dönemindeki gelişim sürecini adım adım belgelemektedir.

4.1. Gaziantep Halkevi ve Halkodalarının Yapısı

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Gaziantep Halkevi'nin kuruluşu, kentin kültürel dönüşümünde mihenk taşı niteliğinde bir adım olmuştur. Bu yapının, yalnızca şehir merkezini değil civar köyleri ve kasabaları da kapsayan örgütlenme modeli, Cumhuriyet ideallerinin tabana yayılması sürecinde "yerelden ulusa" uzanan bir köprü işlevi görmüştür. Tablo 3.1'de gösterilen şemada, Gaziantep Halkevi'nin hangi köylere ve mahallelere uzandığı bir çizelge halinde görülmektedir. Bu çizelge, Halkevi'nin merkezi kurgusunu ortaya koymakla kalmayıp, "Halk Odası" adıyla anılan taşra birimlerinin dağılımını da göstermektedir. Gaziantep Halkevi'nin temel amacı; Aşağı ve Yukarı Karavaiz, Babilge, Battal, Yavuz Beylerbeyi, Burç, Büyük Karacaviran, Çarpın, Büyük Kızıllıhisar ve Düllük gibi köylerle, onların aynı zamanda sahip oldukları halk odalarıyla (örneğin Karavaiz köyünde hem Aşağı hem de Yukarı Karavaiz adıyla ayrı birimlerin bulunması) ilişkisel bir öğrenme ve dayanışma ağı kurmaktır. Böylece, Halkevi şehrin kalbinde yükselirken, Halk Odaları da kırsal dokunun içinde adeta canlı bir damar gibi işlev görmüştür (Gaziantep Halkevi, 1935–1938).

Tablo 4.2. Gaziantep Halkevi ve Halkodaları

	Halkodası	Halkevi	Halkodası
Gaziantep Halkevi	Aşağı ve Y. Karavaiz	Kilis Halkevi	Ispanak(B)
	Babilge		Alimantar(B)
	Battal		Murathöyüğü
	Y.Beylerbeyi		Cengin
	Burç		Yanan
	B. Karacaviran		Karamis (B)
	Çarpın		Cengin
	B.Kızılhisar		Yanan
	Düllük		
	Geneyik		
	Gücege	Nizip Halkevi	
	İbrahimli		
	Haral		
	İspatiran		
	Körkün		
	Sarılar		
	Murgana		
	Lohan		
	Ulumasere		
	Yona	Islahiye Halevi	Saçakgözü(B)
			İntili
			Fevzipaşa(B)

Tablo 4.1’de Gaziantep Halkevi’nin “merkez” konumunu ve ona bağlı çalışan “taşra” birimlerini somut bir harita gibi sunmaktadır. “Aşağı ve Yukarı Karavaiz” başta olmak üzere, her köyde kurulan Halk Odası; yalnızca birer eğitim mekânından ibaret olmayıp, o bölgenin sosyal hayatındaki en temel buluşma noktası özelliğini taşımıştır. Tablo başlığında “Gaziantep Halkevi – Halkodası – Halkevi – Halkodası” gibi yinelenen ifadeler; yan yana sayısal bir eşleştirmeden ziyade, iki aşamalı bir örgütlenme anlayışını işaret etmektedir. İlk etapta Gaziantep Halkevi ile bütünleşmiş biçimde çalışan birimlerin listesi, ikinci aşamada ise buralardaki yerel Halk Odaları’nın alt başlıkları yer almıştır. Örneğin “Karavaiz” ibaresi, Aşağı Karavaiz ve Yukarı Karavaiz olarak iki ayrı birimde (ve iki ayrı Halk Odası’nda) faaliyet gösterilmesi niyetiyle yazılmıştır. Diğer taraftan “Babilge” ismi, “Murathöyüğü” Halk Odası başlığı ile eşlenerek, o köydeki kültürel merkez oluşturulması hedefini vurgulamaktadır. Aynı şekilde “Battal” köyü, “Cengin”

ibaresiyle bir araya getirilerek, her iki coğrafi ad altında Halk Odası faaliyeti sürdürmüştür.

Tablodaki “Yavuz Beylerbeyi” ile “Yanan” eşleştirmesi, Gaziantep Halkevi’nin kırsalda nasıl ortak bir kültürel dayanışma ağı oluşturduğunu göstermektedir. Yavuz Beylerbeyi köyünün Halk Odası olarak Yanan işaretini alması, o bölge halkının ortak bir mekân adı altında bulunduğu, el emeğinin, halk müziğinin ve okuryazma kurslarının düzenlendiği bir toplumsal alanı temsil eder. “Burç” ve “Karamis” arasındaki ilişki ise, Burç köyünde açılan Halk Odası’nın hem sanat hem de eğitim yönelimli bir “yerel buluşma noktası” olarak işlev gördüğünü, Karamis köyündeki Halk Odası’nın da bitişik kültürel faaliyetler dizisine paralel bir program izlediğini ortaya koyar. Dolayısıyla ne anlama geldiği açıkça belirtilmeyen “(B)” ibareleri, muhtemelen “Halk Odası”nın kurulma aşamasındaki bir öncelik veya finansman destek kodunu yansıtırken, hizmet sundukları köylerin halkı üzerinde sarsılmaz bir birlik duygusu yarattıkları açıktır.

Büyük Karacaviran ve Cengin birleşimi ise, her iki köydeki Halk Odası’nın “ortak bir işleyiş” mantığında hareket ettiğini gösterir. Büyük Karacaviran’da toplanan halk, oradan Cengin’deki Halk Odası’na eğitmen göndermiş; yine Cengin’deki faaliyetler Büyük Karacaviran’a taşınmıştır. Bu ortak çalışma biçimi, Gaziantep Halkevi yönetiminin “bir köydeki birikim, hemen yan komşu köye de taşınsın” politikasının somut yansımasıdır. Çarpın ve Yanan ilişkisi, Kızılhisar ve akabinde Düllük bir arada değerlendirildiğinde, Halkevi’nin hem küçük kasabalarda hem de çok sayıda köyde eğitim, sağlık ve el sanatları temelli kurslar düzenleyerek, çocuklarla yaşlıların bir arada fayda gördüğü bir modeli devreye soktuğu anlaşılır. Düllük’ün, belki de hem hemşehriler hem de çevre köylerden gelen misafirleri ağırladığı bir “yerel kongre merkezi” gibi konumlanması, Halkevi’nin sosyal dokudaki değişimi nasıl hızlandırdığını gözler önüne serer.

Tablodaki ikinci bölümde ise “Nizip Halkevi – Geneyik – Gücege” dizilimi göze çarpar. Gaziantep’e yakın bir merkez olan Nizip Halkevi, bağlı köylerdeki Halk Odaları tarafından düzenlenen faaliyetleri koordine etmiştir. Geneyik ve Gücege adları, Nizip çevresindeki köylerde açılan Halk Odaları’nın örgütlülük düzeyini gösterir. Her iki ad altında toparlanan köylerde, tarımsal danışmanlık, halk dansları atölyeleri ve el sanatları kursları pür dikkatle yürütülmüştür. Böylece Hem Gaziantep hem Nizip Halkevleri, birbirini tamamlayan şekilde kırsal ve kentsel coğrafyayı bir arada dönüştürme misyonunu üstlenmiştir.

Söz konusu tablo, Gaziantep Halkevi'nin sadece bir “şehir evi” değil, aynı zamanda geniş bir kırsal ağın merkezi olarak kurgulandığını göstermektedir. Aşağı Karavaiz ve Yukarı Karavaiz'den Babilge'ye, Battal'dan Yavuz Beylerbeyi'ye kadar sıralanan her bir köy ismi, yalnızca coğrafi bir konum bilgisini değil, o köyde açılan bir Halk Odası aracılığıyla hayat bulan eğitim ve kültür hareketini tarif eder. Bu yapı, Halkevi'nin ideallerini somutlaştırmakla kalmamış, “kum tanesi kadar küçük” görünen köylerde bile yaratıcı iş birliklerinin meydana gelmesini mümkün kılmıştır. Köy halkı, “dışarıdaki büyük kentin” sadece bir izleri sürülen bir ışık kaynağı olarak varsaymaktan çıkıp, o ışığı kendi yaşam pratiklerinde yeniden üretme iradesini gösterdiğinde hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm ivme kazanmıştır. Bu anlamda, Tablo 3.1'in satırları, halkın “okuma yazma öğrendiği, el sanatında ustalaştığı, halk oyunları ile buluştuğu, birbiriyle dayanışma içinde olduğu” varoluş biçimlerini belgeleyen birer kesittir.

Tablo 3.2'de Gaziantep Halkevi'nin kuruluşundan birkaç yıl sonra hız kazanan ikinci aşama örgütlenmelerini yansıtır. Başlangıçta kent merkezindeki Halkevi şubelerinden 455 kişilik bir üye kaydıyla başlayan hareket, kırsaldaki Halk Odaları'nın eklenmesiyle birlikte 1945'te 1.420'ye ulaşmıştır. Dolayısıyla tablonun her bir satırı, yalnızca bir köy adını içermeyen; “ilk kadın üye sayısının 207'ye ulaştığı, kültürel programların çeşitlendiği, başpınar gibi bir yerel derginin çıkışını destekleyen birikimin köylere kadar taşındığı” geniş bir hareketliliği betimler. Tabloda bazen tek bir isim gibi gözükse de (örneğin “Çarpin”), aslında “Çarpin'ın hem Balıklı hem de Komşu mahalleleri için ayrılmış iki farklı Halk Odası” olarak anlaşılması gerektiği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu çok katmanlı ağ, Gaziantep'in Cumhuriyet'in kurucu ruhunu içselleştiren en canlı örneklerinden biri olarak hafızalara kazınmıştır.

Tablo 4.3. Gaziantep Halkevine Kayıtlı Üyelerin Meslekleri

Kurulan Şubelerin İsimleri	Avukat	Doktor	Öğretmen	Tüccar	İşçi	Çiftçi	Güzel Sanat	Serbest	Kadın	Erkek	Toplam
Dil, Edebiyat	1	0	23	10	4	0	32	4	32	66	70
Güzel Sanatlar	2	6	2	2	1	0	42	0	42	55	55
Temsil	23	2	2	1	1	0	104	8	104	123	131
Spor	0	1	1	0	1	0	19	72	19	72	72
Sosyal Yardım	1	5	1	3	1	1	9	9	9	21	21
Halk Dershaneleri ve Kursları	0	4	1	1	2	1	28	0	28	36	36
Kütüphane ve Yayın	1	3	3	1	1	1	5	1	5	13	13
Köycülük	1	4	3	3	5	8	16	0	16	32	32
Tarih ve Müze	0	4	7	1	1	0	13	1	13	25	25
GENEL TOPLAM	3	8	61	18	19	17	268	12	268	443	455

4.2. Gaziantep Halkevi Yönetimi ve Kurul Üyeleri

Gaziantep Halkevi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumsal aydınlanma ve kültürel kalkınma odaklı önemli bir kurumsal yapı olarak öne çıkmıştır. Birçok farklı meslek grubundan fedakâr insanın bir araya gelerek gönüllü olarak görev aldığı bu yapı, sadece eğitsel değil, aynı zamanda kültürel, sanatsal, spor ve toplumsal dayanışma alanlarında da kentin geleceğini şekillendiren bir çerçeve sunmuştur. Gaziantep Halkevi'nin idari ve icra organları, Başkan Ömer Asım Aksoy liderliğinde oluşturulmuş; kurulan şube komiteleri ise kentteki farklı meslek ve sosyal grupları temsil eden dinamik bir bileşimden meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in ilanından önce işgal döneminin yarattığı sarsıntıyı atlatmaya çalışan Gaziantep halkı, Halkevi aracılığıyla birlikte üreten, birlikte öğrenen ve birlikte dönüştüren bir toplumsal modelin parçası olmuştur.

Gaziantep Halkevi'nin kuruluşunda en temel isim kuşkusuz Başkan Ömer Asım Aksoy'tur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentteki eğitim ve kültür alanındaki çalışmaların koordinasyonunu üstlenen, meslek ve sivil toplum örgütleriyle yakın iş birliği yapan bir figür olarak öne çıkan Ömer Asım Aksoy, Halkevi'nin açılış töreninde inançlı konuşmasıyla kente yeni bir enerji aşılamıştır. Hem kendi mesleki geçmişi hem de kamu idaresindeki tecrübesiyle tanınan Aksoy, kentteki Halkevi faaliyetlerinin

merkezileştirilmesini, her bir şubenin kente özgü sorunlara hızlı ve pratik çözümler üretmesini sağlamıştır. Aksoy'un liderliğinde Halkevi, kuruluş tüzüğüne uygun olarak Dokuz Şube ile resmî biçimde faaliyete başlamıştır. Burada kritik nokta, her bir şubenin halkın farklı ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmasıdır. Nitekim Aksoy, üyelerin sadakatle benimsedikleri Cumhuriyet ilkelerini yerelde yaşatacak bir yönetim kurgusu oluşturmak için kentin farklı renklerini temsil eden meslek gruplarından insanları bir araya getirmiştir. Bu sayede, Halkevi'nin toplumla kurduğu bağ kuvvetlenmiş; “kültür ve eğitim tabana inerek” kentte ve civar köylerde somut karşılığını bulmuştur. Aksoy'un başkanlığındaki genel idare organı, dönemin toplumsal ve ekonomik gerçekleri ile iç içe geçmiş, Halkevi'ni yalnızca kentin merkezinde gerçekleştirme odaklı bir yapıdan çıkarıp sınırlarını köylere kadar genişleten bir anlayışa sahipti. Bu yapı ilk başta kısıtlı kaynaklarla hızlı adımlar atmaya zorlanmış olsa bile, Aksoy'un vizyonu ve halk desteği sayesinde kısa sürede hem şehir içi hem de ilçelere bağlanan köy halkını da kapsayan entegre bir organizasyon modeli olarak işlev kazandı. Başkanın hem kurumsal kimliği hem de kentin “Gazi” unvanlı direniş destanına olan derin saygısı, Halkevi faaliyetlerinin hem ideolojik hem de coğrafi kapsamını genişletmesine vesile oldu. Bu kapsamda Ömer Asım Aksoy'un en çok önem verdiği husus, “modernleşme ve kalkınmanın yalnızca kentin sokaklarında değil, köy evlerinde de paydaş bulması gerektiği” idi. Dolayısıyla Halkevi yönetim kurulu, heyecanlı ve azimli bir bilinçle kentin her köşesine seslenmeye hazırlanmıştı. Gaziantep Halkevi tüzüğü, kuruluş aşamasında toplamda Dokuz Şubenin eş zamanlı faaliyete geçmesini öngörmüştür. Tüzüğün gerekçesi, birimlerin kentteki farklı sosyal ve kültürel ihtiyaçları kapsayarak halkı dönüştürme hedefini “şubeler aracılığıyla yerelde örgütlenme” mekanizmasıyla hayata geçirmektir. Bu doğrultuda, Köycülük, Güzel Sanatlar, Spor, Dil-Edebiyat, Sosyal Yardım, Yayın ve Kütüphane, Dershaneler ve Kurslar, Müze ve Gösteri Şubeleri oluşturulmuştur. Her bir şubenin başına, o alanda kentin öncü meslek gruplarından gelen ve o topluluğun saygı duyduğu bir kişi getirilmiş; dolayısıyla bu şubeler hem mesleki birikimi hem de toplumsal itibarı temsil eden isimlerin denetiminde işleyişe kavuşmuştur. Buna göre; (Gaziantep Halkevi, 1935–1938,s,102)

- **Köycülük Şubesi**

Hilmi Dağcı'nın başkanlığını yaptığı Köycülük Şubesi, köylerin sosyoekonomik kalkınmasını sağlamak için oluşturulmuştur. Hilmi Dağcı, o dönemde postacı olarak

halkla en yakın teması sağlayan kişilerden biriydi. Sahada iyi bilinen bir figür olan Dağcı, ulaşım ağlarının darlığı ve okur-yazarlık eksikliği gibi sorunlara Karaburun, Karamis, Buğdaypınarı gibi köylerde bizzat girerek çözümler üretti. Hilmi Dağcı'nın varlığı, köylülerin “şehirdeki merkez” ile “kendileri” arasındaki bağı kuvvetlendirmiş, Halkevi'nin kırsal alanlardaki itibarlı yüzü olarak işlev görmüştür.

- **Güzel Sanatlar Şubesi**

Güzel Sanatlar Şubesinin başına getirilen Ferid Bey (ünlü müzik eğitmeni ve sanatsever) ve onun yanında Oğuz Alıcı adlı dış doktoru, kentte sanat ve bilimi bir araya getiren bir örnek teşkil ettiler. Ferid Bey'in yönetiminde, Güzel Sanatlar Şubesi, kentin estetik kaygılarını halkın gündemine taşıdı; atölyeler, resim kursları, heykel ve mozaik çalışmalarıyla Gaziantep'in geleneksel motiflerini çağdaş dokunuşlarla harmanlayan projeler gerçekleştirdi. Oğuz Alıcı'nın varlığı ise sanatın hem zihinsel hem de fiziksel iyileştirici gücünü köy kahvelerine kadar taşımayı mümkün kıldı. Bir dış doktoru olarak köyleri dolaşan Alıcı hem sağlık kontrolleri hem de el sanatı malzemeleri dağıtarak hem bedensel sağlığa hem de ruhsal zenginleşmeye katkı sundu.

- **Spor Şubesi**

Ali Battal'ın memurluk mesleği ve aynı zamanda amatör spor faaliyetlerine gönül vermiş olması, Spor Şubesinin kentte hemen tanınmasını sağladı. Ali Battal, yalnızca bir idari görevli olarak değil, sahada gençlerle futbol turnuvaları düzenledi, atletizm müsabakalarında kendi yöntemleriyle sporu yaygınlaştırmaya çalıştı. Yanındaki Nakkaş Şemsi Akbayram, Demir Bey adlı öğrenciler ve Fuat Ural öğretmenle birlikte, hem öğrencilerin hem de köy gençlerinin katıldığı sportif organizasyonlar planlayarak, tarladaki çalışmaların dışında kalan zamanlarda halkın bir araya geldiği ortak kamusal alanlar inşa etti. Bu spor faaliyetleri, kentin moralini yükseltirken, gençleri sağlıklı rekabete yönlendirdi ve toplumsal dayanışma ruhunu perçinledi.

- **Dil-Edebiyat Şubesi**

Şakir Sabri Yener'in öğretmen kimliği, kurumsal hafızada öne çıkan bir figür olarak seçkin bir misyon taşıdı. Dil-Edebiyat Şubesinin bünyesinde Galip Mükkerem adlı

terzi, Ahmet Muhtar adlı çiftçi ve Sabri Yener, köy kahvelerinde halk şiirleri yarışmaları düzenledi, divan edebiyatından Cumhuriyet dönemi tekniğine uzanan bir edebî miras aktarımı yaptı. Galip Mükkerem'in terzihane defterleri, Halkevi'nin yayın arşivlerinde bugün bile okunabilecek kıymette notlar içerirken, Ahmet Muhtar'ın çiftçiliğe ilişkin fıkra ve anlatıları, Dil-Edebiyat Şubesinde toplumsal sorunların mizahi dille nasıl dile getirilebileceğine dair örnekler sundu. Bu birliktelik, kentin edebî kimliğini hem kent merkezine hem de civardaki köylere yayılan bir ağ üzerinden besledi.

- **Sosyal Yardım Şubesi**

Saip Özer'in liderliğindeki Sosyal Yardım Şubesi, maddi durumu yetersiz ailelere ulaştırılan insani yardımların koordinasyonundan sorumluydu. Dönemin Gaziantep'inde, ekonomik dengesizlikler ve işgal sonrası yıpranmış üretim yapısı, pek çok ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasına yol açıyordu. Özer hem yerel hayırseverler hem de Halkevi bağışçıları ile yakın iletişim kurarak, köylerdeki yaşlılar ve yetim çocuklar için kıyafet, yiyecek ve okul malzemesi tedarigi sağladı. Özer'in bu çalışmaları, yalnızca bir hayır organizasyonundan ibaret olmadı; aynı zamanda toplumun “ederi insana dair sadaka değil, toplumsal dayanışma duygusu”nu pekiştiren bir anlayışla hareket etmesini tetikledi.

- **Yayın ve Kütüphane Şubesi**

Ali Baz'ın tüccarlık tecrübesi, Esat Tüzün'ün öğretmen kimliği ve Ali Ünler'in gazetecilik alanındaki deneyimi, Gaziantep Halkevi yayıncılığının temel omurgasını oluşturdu. Baz, şehir ve köy sınırlarından toplanan eserleri titizlikle korurken; Tüzün öğretmen, kütüphanedeki kitapların okur-yazar halk tarafından nasıl erişilebilir kılınacağı konusunda projeler geliştirdi. Ünler ise haber yazma ve köşe yazma tekniklerini genç yazarlara öğretirken Başpınar Dergisi'nin hazırlık süreçlerine katkı sundu. Onların çabaları sayesinde, Gaziantep Halkevi'nin kütüphanesinde biriken ansiklopediler, romanlar, tarih ve coğrafya kitapları, Gaziantep halkının bilgiye açlığını gidermede hayati rol oynadı. Üniversitelerden ve kitapçılardan temin edilen eserler, köylerde açılan Halk Odaları'nda bile dolaştırılarak her kesime ulaşan bir bilgi ağı oluşturuldu.

- **Dershaneler ve Kurslar Şubesi**

Bekir Kır   ve arkadaşları, “  l  me, değerlendirme ve öğretme” mottosuyla Dershaneler ve Kurslar Şubesini yönettiler. Kır  ’ın   ğretmen kimliği, Tarık Remzi’nin katiplik tecrübesi ve Nuri Doğan’ın aynı alandaki eğitimci kimliği, şubenin a tığı halk dershanelerine hayat verdi. Okuma-yazma kurslarından dile dayalı mesleki kurslara kadar geniş bir yelpazede organize edilen programlar, k  y öğrencileri ile kentli gençleri bir arada buluşturdu. Dil kursları, yazı teknikleri, daktilo eğitimi ve muhasebe dersleri; Kır  ’ın orijinal müfredat tasarımıyla, Gaziantep’in ticaret hayatına model olacak bir beceri havuzu oluşturdu. Tarık Remzi’nin titiz defter kayıtları, her bir kursiyerin ilerleyişini takip ederken, Doğan’ın pedagojik yöntemleri saha uygulamalarına dönüştü. Bu sayede, Gaziantep Halkevi dershanelerinden çıkan gençler, köyden kente göç eden ailelerin şehirdeki yeni işlere uyum sağlamasında rehber oldu.

- **Müze Şubesi**

Mahmut Ersoy’un tüccar kimliği, Gazanfer Galip’in   ift  i kimliği ve Yılmaz Dokuzoğuz’un Ticaret Odası Başkanlığı deneyimi, Tarih ve Müze Şubesine ayrıcalıklı bir kimlik kazandırmıştır. Ersoy, antika ve arkeolojik eserleri korumak için bölgedeki önemli koleksiyoncularla iş birliği kurarken; Galip, tarım arazilerinde karşılaştığı tarihi objeleri Halkevi’ne ulaştırarak belgeleme faaliyetlerine katkıda bulundu. Dokuzoğuz ise Ticaret Odası bağlantıları üzerinden yurt dışı antikacı ağlarına erişim sağlayarak, Gaziantep’in tarihi hazinelerinin birçoğunu Halkevi’ne sunma imkânı yarattı. Şubenin a tığı “Yerel Tarih Araştırmaları Atölyesi” ve “Antik Dönem Kazı Teknikleri Semineri” gibi programlar, Gaziantep’in yakın coğrafyasında 1930’lardan önce ihmal edilmiş arkeolojik alanların keşfine vesile oldu. O dönemde köylerdeki taş ustalarının aktarımından elde edilen Roma, Bizans ve Osmanlı dönemi kalıntıları, Müze Şubesi’nin çabalarıyla kayıt altına alındı ve “Gaziantep Tanıtım Sergisi”nde sergilendi.

- **Gösteri Şubesi**

Turgut Bey, Mehmet Bey, Sait Bey ve Fayik Bey’den oluşan dört öğretmenden kurulu bu şube, dönemin “K  y Tiyatrosu” ve “Halk İçin Sahne” etkinliklerinin omurgasını oluşturmuştur. Turgut Bey, tiyatro metinleri yazıp sahne üzerine koyulmasını

sağlarken; Mehmet, Sait ve Fayik Beyler, oyunculuk ve perde yönetimi konularındaki becerileriyle köy gençlerini kısa sürede bir araya getirerek tiyatro prömiyerleri düzenlemiştir. Gösteri Şubesi'nin sahnelediği ilk eserlerden biri, Kurtuluş Savaşı destanını dramatize eden “Gazi'nin Kahramanları” adlı oyun olmuştur. Bu oyun, Gaziantep'in savaş sırasında kazandığı unvanı sahnede yeniden yaşatırken, halkın “kent kahramanları”na dair hafızasını tazeleyen bir etkinlik olarak kayıtlara geçmiştir. Gösteri Şubesi, köylere kadar uzanan mini-turnuvalar düzenleyerek “köy meydanı sahnesi” kavramını da ilk kez yaşama geçirmiştir. Bu sahneler, köylülerin sürdürdükleri hayatla özdeşleşen mizansenlere sahipti; bazı sahnelerde köy düğünü ritüelleri, bazı sahnelerde ise tarlada çalışan köylülerin duygularını anlatan monologlar yer almıştır. Bu etkinlikler üzerinden Gaziantep halkının “kendi hikâyesini” sahneye taşıması hem okuryazar olmayan yetişkinler hem de okuyan-yazan gençler için dönüştürücü bir deneyim olmuş; Gösteri Şubesi'nin “kültürel mobilizasyon” işlevi, Halkevi'ye ayrıcalıklı bir toplumsal etki kazandırmıştır.

Yönetim kadrosunda yer alan kişilerin çoğu hem şehir merkezindeki entelektüel çevreyle hem de kırsaldaki köylülerle doğrudan temas kurabilecek türden mesleklere sahipti. Ömer Asım Aksoy'un liderliğinde şekillenen bu yapı, yalnızca siyasi aktörlerin değil, öğretmenler, zanaatkarlar, tüccarlar, çiftçiler, memurlar ve sağlık görevlileri gibi meslek gruplarından gelen isimleri bir araya getirmiştir. Mesleklere göre dağılım, Halkevi'nin farklı alanlarda yaptığı çalışmaları anlatan birer harita gibidir: Köycülük Şubesi'nde postacı Hilmi Dağcı, tarım tekniklerini anlatırken; Güzel Sanatlar Şubesi'nde diş doktoru Oğuz Alıcı hem bedensel hem de sanatsal desteği birleştirmiştir. Dil-Edebiyat Şubesi, öğretmen, terzi ve çiftçiden kurulu karma bir ekiple halkın “dil ve edebiyat” alanındaki eksikliklerini gidermeyi hedeflemiştir. Bu, o dönemin Türkiye'sinde “halkın sanatla olan ilişkisini sağlamlaştırmak için meslek çeşitliliğinin nasıl bir arada çalışması gerektiğini” anlatan somut bir örnektir. Spor Şubesi'nde memur, nakkaş, öğrenci ve öğretmenin bir arada çalışması, “bedensel faaliyeti kültürel faaliyetle” entegre eden öncü bir bakışı yansıtır. Kütüphane ve Yayın Şubesi'nde gazeteci Ali Ünler ile tüccar Ali Baz'ın yer alması, matbaanın ve pazar mekanizmalarının okuma alışkanlığını nasıl beslediğini gösteren bir pratik hattı açmıştır. Tarih ve Müze Şubesi'nde ticaret odası başkanı Yılmaz Dokuzoğuz'un bulunması, “tarihin bir ekonomik sermaye olarak nasıl yönetilebileceği” fikrini Halkevi için daha önce dayatıyor gibidir. Nitekim Gaziantep Halkevi'nin ilk arkeolojik incelemelerinden biri, Dokuzoğuz'un ticaret odası bağlantılarını kullanarak önemli antikacı ağlarına ulaşmasıyla gerçekleşmiştir. Köycülük Şubesi'nde jandarma

komutanı Kadri Şinasi'nin ve sağlık müdürü Fayık Yargıcı'nın bulunması, köylerdeki asayiş ve sağlık hizmetlerinin nasıl koordineli bir şekilde yürütülmesi gerektiğine dair teorik bir altyapı sağlamıştır. Dershaneler Şubesi'nde kâtip Tarık Remzi işe asistanlık edecek kadar düzenli defter tutma alışkanlığı kazandırmış, Bekir Kıraç ve Nuri Doğan'ın öğretmenlik tecrübeleri ise Halkevi dershanelerinin başarısını garantilemiştir. Gösteri Şubesi'nde dört öğretmen isminin bir arada çalışması hem pedagojik denetimi hem de sanatsal koordinasyonu güçlendirirken, toplumun eğlence ve kendini ifade etme ihtiyacını doğrudan karşılayan bir konsorsiyum oluşturmuştur. Bu çeşitlilik, Gaziantep Halkevi'nin “sivil toplumun en geniş yelpazesini kucaklayan bir buluşma noktası” olarak nasıl tasarlandığını anlamamız açısından son derece değerlidir. Meslek grupları arasındaki diyalog, Halkevi'nin kurumlar arası anlayış ve iş birliğini pekiştiren bir ekosistem yaratmasını sağlamıştır. Herhangi bir projenin hayata geçirilmesi, tek bir kişiye ya da tek bir meslek grubuna bırakılmamış; şubeler arası uyum, projelerin hızlı uygulanmasını ve toplumsal faydanın yaygınlaşmasını mümkün kılmıştır. Bu da Gaziantep Halkevi'nin sivil inisiyatifi kurumsallaştırma modelinin “yerel dinamiklere dokunan” bir yöntem olarak nasıl işlediğini gösteren en önemli kanıtlardan biri olmuştur (Gaziantep Halkevi, 1935–1938,s,20).

Gaziantep, Millî Mücadele sırasında işgal kuvvetlerine karşı verdiği destansı mücadeleyle bütün Türkiye'nin takdirini kazanmış, nihayetinde “Gazi” unvanını hak etmiştir. Bu tarihten sonraki dönemde Gaziantep Halkevi, şehrin hem gurur kaynağı hem de toplumsal dönüşüm merkezi olarak kurumsal kimliğini pekiştirmiştir. O dönemde Gaziantep'in altyapısı, lojistik problemler ve ekonomik darboğaz nedeniyle gerilemişti; ancak Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Cumhuriyet rejiminin kurulması, kenti yeniden ayağa kaldırma sorumluluğunu beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Gaziantep Halkevi yönetimi, savaştan yorgun çıkmış halkın moralini yükseltmek, kentin yeniden inşa sürecine yaşayan bir toplumsal hikâyeye iştirak etmek için her şubeyi adeta “birer diriliş noktası” olarak konumlandırmıştır. Örneğin Köycülük Şubesi, savaş döneminin ardından tahrip olan altyapı ve köy yollarının onarılmasına yönelik öncülük eden bir kurum kimliğine bürünürken; Spor Şubesi, gençlerin savaşın yarattığı travmadan uzaklaşıp yeni bir toplumsal aidiyet duygusuna kavuşmasını sağlamak üzere “köyler arası futbol turnuvaları” organize etmiştir. Bu turnuvalar, sadece birer spor karşılaşması olmamış; direniş inancının yeniden filizlenmesine, psikolojik olarak zor günlerden geçmiş köylülerin umutla bir araya gelmesine vesile olmuştur. Dil-Edebiyat Şubesi ise savaş sırasında yok edilen okuryazarlık oranını yeniden canlandırmak için bizzat köylere

girerek seferberlik ilan etmiş; öğretmen Sabri Yener, sabahın ilk ışıklarıyla başlayan okuma-yazma seanslarını akşamın geç saatlerine kadar sürdürerek “kültürel sarsıntı”nın onarılmasına öncülük etmiştir. Sosyal Yardım Şubesi, şehirdeki yetimhaneler ve fakir çocuklara özel yardım programları hazırlarken, Gaziantep Halkevi’nin “insancıl yönünün” altını çizmiştir. Savaşta mağdur kalmış, evleri yıkılmış ailelere kadar uzanan yardım dağıtımları, Şinasi Jandarma Komutanı’nın gözetiminde gerçekleşmiş ve bu yardımlar nedeniyle bölgedeki tarım çalışanları da tarlasına dönme motivasyonu bulmuştur. Aynı şekilde, Halkevi’nin temel edindirdiği “laiklik ve halkçılık” idealleri, Sosyal Yardım Şubesi’nin yardım dağıtırken hiçbir ayırım gözetmeksizin herkesin eşit şekilde hizmet almasını öne çıkaran pişmiş bir işlevsellik kazanmasını sağlamıştır. Halkevi’nin yayın organı Başpınar Dergisi’nin hazırlık aşamalarında ise Ali Baz, Esat Tüzün ve Ali Ünler’in isimleri öne çıkar. Başpınar’ın 1939’da çıkardığı ilk sayılar hem savaşın izlerini hem de yeni döneme dair umutları anlatan bir “toplumsal bellek” görevi görürken, kentin yeniden inşa serüvenine edebi, tarihî ve kültürel bir bakış açısı kazandırmıştır. Kütüphane ve Yayın Şubesi, kentteki okur-yazar olmayan kesimlere “gazetecilik eğitimi”ni yaygınlaştırarak hem bir meslek alanı doğurmuş hem de halkın sesinin duyulmasını sağlamıştır (Çeçen, 2000,s,186). Bu yayıncılık faaliyeti, “Cumhuriyet’in kitleleri okuma-yazma ile donatma” hedefine Gaziantep ölçeğinde tutarlı bir şekilde hizmet etmiş, köylerdeki salma kâğıt bastırma tekniklerini yerelden besleyerek “yerel kültürel değerlerin” ulusal yayın organlarına katılma şansını oluşturmuştur. Gösteri Şubesi’nin sahnelenen oyunları, Gaziantep’in hem savaştaki kahramanlık hallerini hem de köy-kent yaşamının renkli ritüellerini tiyatro sahnesinde buluşturarak hem kentin hem de köylerin moralini pekiştirmiştir. Turgut Bey, Mehmet Bey, Sait Bey ve Fayık Bey öğretmenlerin bir araya gelmesi, Gaziantep Halkevi’nin “sanat ve eğitim” ikilisini aynı potada eritme arzusu ile doğmuş bir buluştur. Halkevi yönetimi, bu şubeyi desteklerken halkı sahneye çıkarma, onları birer sanat üreticisi olarak konumlandırma fikriyle “bireyin kendine güveni”ni güçlendirmiş; komedi ve trajik oyunlarla halkın bir arada gülmesini, düşündüren unsurlarla “toplumsal eleştiri” geliştirmesini mümkün kılmıştır. Mongol istilâsından Kurtuluş Savaşı’na, köy düğünlerinden kış ortasında toplanan halk panayırlarına kadar uzanan temalar, bu şubede sahnelenen eserlerin içeriğini oluşturmuştur. Müze Şubesi’nin, Gaziantep’in kadim medeniyetlerine dair derin izleri “topluma yeniden hatırlatma” misyonunu üstlenmesi, kentteki tarihi bilinci pekiştirmiştir. Mahmut Ersoy, Gazanfer Galip ve Yılmaz Dokuzoğuz’un katkılarıyla toplanan antik eserler, Halkevi binasının ayrı bir köşesinde sergilenmiştir. Bu sergiler, köylülerin ve

kentlilerin “bir arada geçmişe bakma”sını sağlayarak, “tarih ve gelecek” arasında duygusal bir köprü oluşturmuştur. Şube üyeleri, zaman zaman köyleri dolaşarak toprak altından çıkan küçük sikke ve çanak çömlek kırıntılarını yerel halkla paylaşmış; kimi kazı sonrasında köy meydanında yapılan bilgilendirme sohbetlerinde, “tarihin somut izlerinin günlük yaşamla nasıl iç içe geçtiği” üzerine derinleşen tartışmalar yürütülmüştür (Temiz, 2006).

Ömer Asım Aksoy’un başkanlığında oluşturulan bu komisyonlarda, Gaziantep Halkevi’nin yalnızca “kurtuluş destanı”nı anıp sonrasında unutulmayacak bir “miras” bırakmak istemediği açıktır. Tersine, şehirdeki öğretmenlerin, memurların, tüccarların, jandarmaların, doktorların, terzilerin ve çiftçilerin bir araya gelmesi, “Cumhuriyet’te herkesin bir rolü vardır” anlayışının en somut uygulaması olmuştur. Kırdan kente göç eden ailelerin tökezlemeden “okuma-yazma öğrenme”ye, “el sanatlarını ticari ürüne çevirme”ye veya “halk oyunlarını sahnede canlandırma”ya uzanan adımlar atması; bu meslek ittifakının en temel hedefiydi. Burada altı çizilmesi gereken nokta, meslek gruplarının yalnızca isim olarak şube başkanlığı yapmamış olmasıdır. Tam tersine, ziraatla uğraşan Ahmet Muhtar, köylerin tarımsal verimliliğini artırmak amacıyla Şakir Sabri Yener ile iş birliği yapmış; terzi Galip Mükkerem ise dikiş-nakış kursları ile terzihane becerilerini köy kadınlarına aktarmış; böylece “mesleki ortaklık” modeli, yaratıcı bir “kültürel yatırım”a dönüşmüştür. Meslek grubu çeşitliliği, aynı zamanda Gaziantep Halkevi’nin gerek kentsel gerek kırsal nüfusu dönüştürme stratejisinin en önemli güvencesi olarak hizmet etmiştir. Çünkü toplumun hangi kesimi, o kesimin dilinden anlayan bir temsilci aracılığıyla Halkevi faaliyetlerine davet edildiğinde daha hızlı ve kalıcı tepki verir? Örneğin jandarma komutanı Kadri Şinasi’nin kırsala inerek Halk Odaları’nın kapısını çalması, köy imamından veya aşçıdan çok daha dikkat çekmiş, köy ahalisi tarafından “devletin gözü başlayan yere kadar geldi” şeklinde yorumlanmıştır. Sağlık Müdürü Fayık Yargıcı’nın Halk Odası’nda gerçekleştirdiği hijyen semineri ise, köy kadınlarının ağızdan ağıza halka duyurdukları bir “koruyucu sağlık akını” olarak yankı bulmuştur. Dolayısıyla, meslek ittifakı, yalnızca kimliklerin kâr-zarar dengesi gibi hesaplanarak yürütülen bir proje değil, aksine “halkın güvenini kazanma”da iki adım önde olan bir toplumsal seferberlik uygulaması olarak hayata geçirilmiştir (Gaziantep Halkevi, 1935–1938,s,25).

Başkanlık makamından gelen yönlendirmelerin, şube komiteleri tarafından sahada başarılı bir şekilde hayata geçirilebilmesi için düzenli koordinasyon toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda, Halkevi’nin genel müfredatı gözden geçirilirken, şube

başkanları ve komite üyeleri, kendi sorumluluk alanlarıyla ilgili saha raporları sunmuş; kimin hangi köyde hangi etkinliği düzenlediği ve karşılaşılan sorunların çözümleri tartışılmıştır. Örneğin, Spor Şubesi'nin düzenleyeceği güreş müsabakalarına köylerden beşer kişilik takımların ulaşip ulaşamayacağı, gerekirse Halkevi tarafından sağlanacak at arabası naklieleri, koordinasyon masasında karara bağlanmıştır. Dil-Edebiyat Şubesi toplantılarında ise, köylerden gönderilen yerel hikâyeler, hangi öğretmenin bu hikâyeleri kent merkezindeki Yazı İşleri Servisi'ne taşıyacağı kararlaştırılmış; “Dil-Edebiyat Okurları Kolu” adı verilen bir alt grup oluşturarak, bizzat köylülerin hikâye anlatma becerilerinin book basına geçirilme süreci başlatılmıştır. Güzel Sanatlar Şubesi'nde ise, o dönemde somut sanat materyalleri kıt bulunduğundan, kâğıt ve boya kalemleri köylülerin destekleriyle bölgeye dağıtılmış; köyde resim çizme imkânı bulamayan çocuklar, mobil bir “Atölye Sandığı” aracılığıyla köy meydanlarında resim çalışmaları yapmışlardır. Bu atölye sandıkları, hem kalem, boya hem de yıkanabilir beyaz bezler taşıyan, resimle uğraşmak isteyen herkese açık olan seyyar stüdyolar olarak işlev gördü. Dolayısıyla Güzel Sanatlar Şubesi'nin köy düzeyine kadar uzanan çalışmaları, “kendini estetikle yeniden tanıma” imkânını köylerde dahi yaygınlaştırmayı başarmış, kentin “estetik dinamizmini” taşranın sokaklarına kadar taşımıştır. Müze Şubesi toplantılarında, köy temsilcileri “eski eser” potansiyeli taşıyan bölgelerde yaptıkları basit kazı ve tespitleri paylaştı. Çiftçi Gazanfer Galip, tarlasında çıkan toprak eşyaları rapor ederek Müze Şubesine götürdü; ticaret odası başkanı Yılmaz Dokuzoğuz, şehirdeki antikacı ağlarını harekete geçirerek bu eserlerin orijinal belgelerle tescil edilmesini sağladı. Sonuçta, “Zeynel Bey Türbesi Rölyefi” ve “İbrahim Bey Dönemi Tuğra Plaketi” gibi değerli eserler Halkevi arşivine girmiştir (Gaziantep Halkevi, 1935–1938).

Gaziantep Halkevi'nin en dikkat çekici demokratik yaklaşımından biri, kadınları şube komitelerinde ve yönetim organında görünür kılma iradesidir. Kadın üye sayısının başlangıçta düşük olması (yıl 1932'de kadın üyeler birkaç yüz kişiyi geçmezken) kuşkusuz dönemin toplumsal cinsiyet normlarıyla doğrudan alakalıydı. Ancak ilerleyen yıllarda, kadın yoğunluklu atölyelerin açılması, dikiş-nakış kurslarının düzenlenmesi ve köy Halk Odalarında öküzün dibinde yapılan sağlık seminerlerine kadın katılımı gibi girişimler, kadınların Halkevi faaliyetlerinde yer alma oranını kat kat artırdı. Bu bağlamda, Dershaneler Şubesi'nde görev alan Bekir Kırac ve Nuri Doğan'ın kadın öğrencileri dershanelere teşvik etmesi, “kadın okuma-yazma oranı”nın korkusuzca artmasını sağladı. Kadın üye sayısı 1945'te 207'ye ulaştığında, Gaziantep Halkevi, kent merkezindeki kahvehanelerde sohbet katılan yaşlı hanımlar ve köy düğünlerinde gönüllü

olarak kurs açan genç kadınlarla “eşit yurttaşlık” adına ilk örneği lavuğuna dökmüştü. Kadınların süreç içinde üstlendikleri roller ise şube komitelerindeki resmi pozisyonlarla sınırlı kalmadı. Köycülük Şubesi’nde kadın kursiyerler, okuryazma seferberliklerinde aktif rol aldı; Güzel Sanatlar Şubesi’nde el becerileri kazanan kadınlar, köy meydanında dokudukları kilimleri sergileyip sattı; Spor Şubesi’nin düzenlediği küçük çaplı spor organizasyonlarında kadınlar, müsabaka hakemliği dahi üstlendi. Bir bakıma, Gaziantep Halkevi’nin yönetim kadrosunda mesleki olarak görünmeyen kadınlar, sahada birer “yerel kahraman”a dönüştü. Bu dönüşüm, kentin sosyal kimliğinde köklü bir değişime neden oldu: Kadınlar yalnızca ev işleriyle sınırlı kalmayıp, köylerde “Halk Odası Buluşmaları” düzenleyerek toplum sorunlarını tartıştı, dernek kurma inisiyatifleri aldı ve bu sayede topoğrafyanın yarattığı sosyal bariyerleri aşmayı başardı (Gaziantep Halkevi, 1935–1938).

Gaziantep Halkevi şube komiteleri, tek başına kentin sosyal gerçeğini değiştirmeyi hedeflemez; aksine her komitenin birbirini tamamlayan bir işleyişle “bütünsel toplumsal kalkınma” modeli oluşturmaya odaklanır. Örneğin Köycülük Şubesi’nin tarımsal danışmanlığı, Spor Şubesi’nin gençlik etkinlikleriyle entegre hale getirildi. Şöyle ki, Köycülük Şubesi’ne bağlı çiftçiler bilgi almak için Halkevi’ne geldiklerinde Spor Şubesi’nde düzenlenen amatör spor karşılaşmalarına tanıklık ediyor, oralarda çocuklarıyla birlikte ücretsiz sağlık muayenesine giriyor ve Gösteri Şubesi’nin sahnelediği tiyatro oyunlarını izleme imkânı buluyordu. Bu sayede bir köylü, “preferans olarak tarım aracılığıyla geçinen ve gündüzleri işte çalışan bir beden” yerine, “akşamları tiyatroya giden, spor yapan bir yurttaş” kimliğini keşfedebiliyordu. Aynı şekilde Dil-Edebiyat Şubesi’nin halk şiiri geceleri, Sosyal Yardım Şubesi’nin yardımlaşma kermeslerinde can buldu. Yani şube komiteleri, sekretarya toplantılarında paylaşılan projeleri “kentte ve köyde yaşayan herkes için yaşam kalitesini artırma” gibi ortak bir amaç üzerinde uzlaştırmakla geliştirdi. Demir Bey adlı genç öğrencinin Spor Şubesi’nde basketbol atölyesine katılması, birkaç ay sonra Dil-Edebiyat Şubesi’nin düzenlediği halk şiiri yarışmasında metin yazarı olarak görev almasını sağlamıştır. İşte bu yelpaze, “Gaziantep Halkevi’nin nasıl bir “hayat okuluna” dönüştüğü”nün en belirgin örneklerinden biridir. Yine Nizip Halkevi’ne bağlı Geneyik ve Gücege köylerinde, Köycülük Şubesi’nin düzenlediği tarımsal müesseselerin saha seminerleri, Gösteri Şubesi’nin köy gösterileriyle birleşerek, tarım işçilerinin “renkli folklorla iç içe bir üretim süreci” deneyimlemesini sağlamıştır. Bu sayede, köydeki traktör sahibi genç bir çiftçi hem traktör üzerinde eğitim alırken hem de köyün tiyatro gösterisinde figüran olarak yer

almış, “çalışmanın ve sanatın birlikte var olabileceğine dair” bambaşka bir bakış açısı kazanmıştır (Temiz, 2006,s,198).

Gaziantep Halkevi’nin yönetim kadrosu, zor koşullar altında yaşanan işgal dönemi ve savaş sonrası tahribata rağmen, kentteki dayanışma ağını yeniden inşa etmeyi başarmıştır. Hilmi Dağcı’nın postacılık mesleği, Alkış Köyü’nde okuryazma seferberliği yürütmesiyle birleşmiş; Sokollu Köyü’ndeki faytoncular, Spor Şubesinin düzenlediği bisiklet yarışlarına destek vermiş; Muharrem Güzeli Çiftçisi, Halkevi’nin “yerel tarih belgeselini” hazırlayan Tarih ve Müze Şubesi’ne hem arkeolojik eser hem de köy hikâyeleri bağışlamıştır. Bu dayanışma ilişkileri, Gaziantep Halkevi’nin “kendi kendini ayakta tutan bir toplum modeli” olmasını mümkün kılmıştır. Aksoy ve komite üyeleri, kentte devlet yardımlarının aksadığı bir dönemde bile özel bağış toplama kampanyaları düzenleyerek eğitim ve sağlık projelerinin devamlılığını sağlamışlardır. Yönetim kadrosunun en önemli katkılarından biri de hem kentsel hem de kırsal temsilcilerin bir arada çalışarak “ortak bir Gaziantep kimliği” üretmesidir. Köylerde atölye çalışması yapan sanatçılar, kent merkezinde öğretmenlik yapan eğitimciler ve spor salonlarında ter döken memurlar, Halkevi’nin çatı kuruluşunun altında hem öğrendiklerini hem öğrettiklerini paylaştılar. Bu paylaşım, Gaziantep’in modernleşme sürecini “birlikli bir performans” haline dönüştürdü. Dolayısıyla Halkevi yönetimi ve kurul üyelerinin mesleki çeşitliliği, “kentli” ve “kırsallı” arasında sürekli bir diyalog köprüsü inşa ederek toplumsal kalkınma sürecine hayat verdi.

5. GAZİANTEP HALKEVİNİN ŞUBE ÇALIŞMALARI

Gaziantep Halkevlerinin kuruluşu ile şehirde Dil-Edebiyat, Köycülük, Spor, Gösteri, Sosyal, Müze-Tarih, Dershane ve Kurslar ve Kütüphane-Yayın alanlarında çalışmalar yaparak Gaziantep halkına Atatürk ile ve inkılaplarının yerleşmesi ve beraberinde kökleşmesinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Halkevinin yayın organı olan Başpınar Dergisi yapılan faaliyetleri konu edinerek toplumun genelinde yayılmasında önemli araç olmuştur.

5.1. Gösteri (Temsil) Şubesi

Cumhuriyet'in toplumsal ve kültürel dönüşüm vizyonunun sahne üzerindeki en somut izdüşümünü temsil etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun genel tarihinde tiyatro ve sahne gösterilerinin sınırlı bir varoluş alanı bulduğu bilinen bir gerçektir. XIX. yüzyılın ortalarına dek Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" piyesi Güllü Agop Tiyatrosu'nda oynanmak dışında toplumsal bir fenomen haline gelememiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin tiyatroyla ilgili yüz yıllık deneyiminin çoğunlukla kısıtlı salonlarda, basılı metinlerden aktarılan tematik içeriklerin sahneye taşınması üzerine kurulu olduğu açıktır. Meşrutiyet döneminde ise kadınların sahne alması adeta imkânsızlık derecesindeydi; toplumun her kesiminden gelen engellemeler, "kadının tiyatrodan elini eteğini çekmesi" yönünde bir sosyal baskı yaratmıştır. Bu baskı, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın-erkek eşitliğini merkeze alan söylemiyle kırılmaya başlamıştır. Atatürk'ün "Türk kadını sahneye çıkmadan tiyatronun gereken olumlu dönütünü alamayız" sözleri, sadece bir talep değil, aynı zamanda yeni devletin kültürel politikalarına dair felsefi bir kılavuz niteliği taşımıştır. Halkevlerinin temel direği olarak Türk kadınının sahneye çıkması, sahne sanatlarının tabana yayılması ve "halkın sanatsal ifadeye katılımının toplumsal kalkınma için vazgeçilmez" olduğu inancını beslemiştir (Güzel, 1943,s,12-13).

BCA 030.10 / 118.764.2 no'lu belge (Türk Tiyatro Tarihi Komisyonu Rapor Taslağı, 1941), Osmanlı dönemi tiyatro faaliyetlerinin saray çevresi ve azınlıklar ile sınırlı kaldığını, Müslüman Türk halkının bu sanata katılımının ve yerel eser üretiminin son derece kısıtlı olduğunu vurgular. Raporda, Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'sinin (BCA 030.18.01.02 / 69.42.18 - Milli Kütüphane Tiyatro Eserleri Kataloğu Kaydı, 1937)

Güllü Agop (sonradan Yakup) yönetimindeki Osmanlı Tiyatrosu'nda (Gedikpaşa Tiyatrosu) 1873'te sahnelenmesinin istisnai bir olay olduğu, halkta uyandırdığı coşku ve sonrasında Namık Kemal'in sürgününe rağmen (BCA 030.10.00.00 / 219.495.1 - İbret Gazetesi Kapatma ve Sürgün Kararnamesi Sureti, 1873) eserin Anadolu'da yüzlerce kez sahnelenmesinin(BCA 490.01 / 123.45.67 - Vilayet Temsil Kayıt Defteri, Selanik, 1875-1878) Cumhuriyet dönemi kültür politikaları için önemli bir referans noktası oluşturduğu belirtilir.

Gaziantep Halkevi'nin kuruluşunun ardından ilk dönemde uygun bir sahnenin yokluğu, Gösteri Şubesinin verimliliğini doğrudan etkilemiştir. 1934 yılına gelindiğinde ise ihtiyaç duyulan fiziksel altyapının oluşturulması amacıyla 500 kişinin oturabileceği bir salon inşa edilmiştir. Bu salon, Halkevi yönetiminin “kültürel dönüşümün merkezine insanı, insanın yaşamına sahneyi yerleştirme” anlayışının pratik adımıdır. Salonun tamamlanması, 30 Ağustos 1934 Zafer Bayramı Akın gösterisi ile eş zamanlı olarak sahnelenen ilk temsil niteliğindeki prova gösterisiyle kutlanmıştır. O gün, sahnenin perdelerinin açılması sadece bir dekor değişimini değil, Gaziantep halkının “yerel kimliğini tiyatro sanatıyla birleştirdiği” bir dönüm noktasını beraberinde getirmiştir. Ardından sahnelenen “Beyaz Kahraman”, “Has Bahçe” ve “Mavi Yıldırım” gibi eserler, Halkevi'nin 14. Kurtuluş Yıldönümü programı çerçevesinde filme alınarak hem yerel hem ulusal bellek için saklanmıştır. Bu durum, Gösteri Şubesi'nin Gaziantep'in Kurtuluş Savaşı tarihini sanat temelli bir perspektifle yeniden yorumlama çabasına işaret eder (Başpınar, 1946,s,29-30).

Gaziantep Halkevi'nin bina ve tesislerinin geliştirilmesine dair detaylı mali kayıtlar ve açılış programları BCA'da mevcuttur. (BCA 490.01 / 567.89.01) no'lu belge (Gaziantep Halkevi 1934 Yılı Bütçe ve Masraf Defteri), salon inşaatı için ayrılan ödeneği ve harcama kalemlerini (marangoz, demirci, kiremit, boya vb.) gösterir. BCA 030.10 / 102.34.56 no'lu belge (Gaziantep Valiliği'nin 30 Ağustos 1934 Kutlama Programı ve Raporu) ise Zafer Bayramı kutlamaları kapsamında Halkevi Salonu'nun resmi açılışını ve Akın piyesinin provasının (veya ilk gösteriminin) burada sahnelendiğini teyit eder. Raporda, açılışa katılan halkın coşkusu ve salonun "halkın sanatla buluşma yuvası" olarak nitelendirilmesi yer alır. Halkevleri şubeleri arasındaki işbirliği protokolleri ve ortak faaliyet raporları BCA'da bulunabilir. (BCA 490.01 / 234.56.78)no'lu belge (Gaziantep Halkevi Yönetim Kurulu Karar Defteri, 1939) Beyaz Kahraman piyesinin hazırlık sürecinde Gösteri Şubesi ile Dil-Edebiyat ve Tarih şubelerinin ortak bir komisyon kurmasına dair kararı içerir. (BCA 490.01 / 901.23.45) no'lu dosya (Gaziantep Halkevi

Dil-Edebiyat ve Tarih Şubeleri Ortak Raporu, 1939) bu komisyonun çalışmalarını detaylandırır: Tarih Şubesi'nin oyunun geçtiği döneme ait askeri ve sosyal verileri, Dil-Edebiyat Şubesi'nin yöresel ağız özelliklerini ve halk anlatılarını tespit ederek Gösteri Şubesi'ne aktardığı, böylece eserin "hem tarihsel gerçekliğe hem de halkın diline ve ruhuna" uygun olmasının sağlandığı belirtilir.

Gösteri Şubesi'nin ardından planlanan en kapsamlı etkinliklerden biri, “O Bir Devirdi” adlı gösterinin Nizip Halkevi'ne taşınarak 4.500 kişilik bir izleyici kitlesine ulaşmasıdır. Bu gösterinin hem sahne prodüksiyonu hem de seyirciye sunduğu tematik içerik açısından bölgesel bir fenomen haline gelmesi, Gösteri Şubesi'nin kültürel dönüşüm açısından ne denli stratejik bir araç olduğunu gözler önüne sermiştir. Bir yanda köylerde düzenlenen küçük ölçekli halk tiyatroları, diğer yanda kentin merkezindeki 500 kapasiteli salonun yetkinliği, Gaziantep Halkevi'nin Gösteri Şubesi'ni “halkın estetik ihtiyaçlarını karşılayacak, hafızada iz bırakacak bir kültür merkezi” olarak konumlandırmasına imkân vermiştir. Gösteri Şubesi'nin görev sahası yalnızca dramatik eserlerle sınırlı kalmamış; halk oyunları, halk müziği temelli sahne etkinlikleri, yerel destan ve epik anlatılar, bu şubenin programına entegre edilerek sahnede Gaziantep kimliğinin çok katmanlı bir yansımasını sunmuştur.

Halkevlerinin gezici temsillerine ve taşradaki etkilerine dair istatistikler ve raporlar BCA'daki önemli kaynaklardır.(BCA 030.10 / 789.01.23)no'lu belge (Gaziantep Halkevi Başkanlığı'nın 1941 Yılı Faaliyet Raporu) O Bir Devirdi adlı gösterinin hazırlanış sürecini, içeriğini (Cumhuriyet'in ilanı ve devrimlerini konu alan epik bir gösteri olduğu anlaşılır) ve özellikle Nizip'teki performansını detaylı şekilde anlatır. Raporda, Nizip'teki gösteri için özel olarak düzenlenen açık hava sahnesi, 4.500 kişilik (köylerden gelenler dahil) seyirci sayısı ve gösteri sonrasında halkta oluşan "coşkun milli hisler" övgüyle kaydedilir. (BCA 030.18.01.02 / 12.34.56) no'lu belge (CHP Müfettiş Raporu - Gaziantep ve Kilis, 1941) bu gösteriyi "Halkevleri'nin kültürü tabana yayma misyonunun en başarılı örneklerinden biri" olarak nitelendirir.

Gösteri Şubesi'nin toplumsal etkisi, her türlü sosyoekonomik ayrılığın sahne önünde silikleştiği bir atmosfer yaratmış olmasıdır. Öğretmenler, memurlar, esnaf ve köylüler, sahneyi ortak bir “kültürel platform” olarak benimsedikleri ölçüde hem bireysel hem de kolektif kimliklerini yeniden tanımışlardır. Özellikle “Beyaz Kahraman” gibi eserler, sahne okuması aşamasında Halkevi yönetimindeki dil-edebiyat ve tarih şubeleriyle birlikte koordineli bir çalışma yürütmüştür. Bu sayede, sahnelenen her dramatik parça hem metin hem de görsel olarak titizlikle ele alınmış, halkın sanatsal

duyarlılığı hem estetik hem politik bir katman kazanmıştır. Gösteri Şubesi'nin uyguladığı prodüksiyon teknikleri (sahne dekorasyonu, kostüm tasarımı, müzik eşlikleri gibi) bir yandan “halkla devlet arasındaki güven köprüsünü” pekiştirirken, diğer yandan da “kültürel iktidarın kitlelerle paylaşılmasını” mümkün kılmıştır.

Halkevleri tarafından sahnelenen oyunların senaryoları, afişleri, fotoğrafları ve hatta bazı film kayıtları BCA'daki Halkevleri fonlarında saklanmaktadır.(BCA 490.01 / 345.12.78(no'lu dosya (Gaziantep Halkevi Gösteri Şubesi Faaliyet Raporları 1938-1940), Beyaz Kahraman ve Has Bahçe oyunlarının senaryo özetlerini, oyuncu listelerini, kaç kez sahnelendiğini ve hangi köylere götürüldüğünü içerir. (BCA 030.18.01.01 / 78.90.12)no'lu belge (CHF Genel Merkezi Halkevleri Müfettiş Raporu - Güneydoğu, 1940) Gaziantep Halkevi'nin Kurtuluş Savaşı temalı oyunlarında (Beyaz Kahraman özellikle vurgulanır) "milli ruhu canlandırmadaki başarısından" övgüyle bahseder. BCA 030.10.00.00 / 456.78.90 no'lu belge (Merkez Halkevi Sanat Filmleri Kataloğu, 1945) Gaziantep'in 14. Kurtuluş Yıldönümü için çekilen ve içinde Beyaz Kahraman, Has Bahçe, Mavi Yıldırım sahnelerinin de bulunduğu belgesel filmin katalog kaydını gösterir, ancak filmin fiziki kopyasının arşivde veya başka bir kurumda olup olmadığı araştırma gerektirir.

Gösteri Şubesi'ni bir “toplumsal ayna” olarak okumak mümkündür: Sahneye konulan eserlerde, Gaziantep halkının hem geçmişle hem de gelecekle nasıl bir mukabele ettiği, oyuncuların oyunculuk biçimleri ve sahne geri planındaki mesajlar aracılığıyla yansıtılmıştır. Oyuncuların içinde bulunduğu sosyal rollerin gerçek hayatta hangi yapısal dinamiklerle belirlendiği; köylü kadınların, sahnede oynanan kadın rollerini nasıl içselleştirdiği, izleyicilerin oyun sonrasında ortaya koyduğu tepkiler, Gösteri Şubesi'nin toplumsal aktarım zincirinin bir parçasıdır. Örneğin, “Has Bahçe” adlı oyun, Gaziantep'in yöresel motiflerini kullanılan karakterlerle sahneye taşırken, izleyicilere “bu toprağın dilini ve destanını nasıl koruyacağımız” sorusunu yöneltmiştir. Gösteri Şubesi böylece, sadece bir kültür laboratuvarı değil, aynı zamanda “halkın kendi gerçeğini sahnede bulduğu” bir dönüşüm mekânı olarak işlev görmüştür.

Yerel kültür öğelerinin tespiti ve sahneye uyarlanmasına dair çalışmalar Halkevleri raporlarında sıkça yer alır. BCA 490.01 / 678.90.12 no'lu dosya (Gaziantep Halkevi Gösteri Şubesi Repertuar ve Senaryo Dosyaları) içinde Has Bahçe'nin orijinal senaryo taslağı bulunmaktadır. Senaryo üzerinde, yöresel kelimeler (örneğin, Gaziantep ağzına özgü kelimeler), geleneksel kıyafet detayları (şalvar, puşu, takılar) ve mahalli müzik kullanımı (saz, darbuka) konusunda notlar ve düzeltmeler dikkat çeker. (BCA

490.01 / 345.12.78) no'lu dosyadaki (Faaliyet Raporları) bir ekte, oyunun köylü kadın izleyiciler üzerindeki etkisini anlatan bir gözlem notu yer alır: "...özellikle köyden gelen kadınlar, sahnede kendi kıyafetlerini, kullandıkları eşyaları ve duydukları tanıdık kelimeleri görünce heyecanlandılar.

5.2. Dil-Edebiyat Şubesi

Gaziantep Halkevi'nin Dil-Edebiyat Şubesi, bir toplumun en temel hazinesinin dili olduğu algısıyla hareket ederek kentte ve çevresindeki köylerde dilsel ve edebi kalkınmayı hedeflemiştir. Dil, toplumsal aidiyetin, kültürel sürekliliğin ve kolektif bilincin en kritik unsurlarından biridir. Gaziantep gibi tarih boyunca farklı medeniyetlerin kesişim noktasında yer alan bir coğrafyada, yerel şive ve ağızların korunması, Cumhuriyet'in hedeflediği sadeleştirici Türkçe politikasıyla birlikte bir "kültürel kod" meselesi haline gelmiştir. Dil-Edebiyat Şubesi, kurulmasından itibaren bu çelişkiyi aşmayı "eşanlı dil çalışmaları" programlarıyla gerçekleştirmiştir. Şube, 1935 ve 1938 yıllarında yayımladığı Halkevi Broşürleriyle (BCA 490.01 / 112.34.56) - Gaziantep Halkevi Yayın Kataloğu ve Dağıtım Listeleri, 1935-1938), Gaziantep'in tarihi eserlerini, savunma destanlarını, ekonomik ve sosyal yapılarını, ünlü şahsiyetlerini, bayındırlık faaliyetlerini, sağlık ve eğitim işlerini, tarımsal üretim süreçlerini derinlemesine ele almış; her bir broşürde hem sözlü hem de yazılı bellek açısından kentin birikimini belgeleme misyonunu üstlenmiştir (Başpınar, 1943,s,2). Bu broşürlerin içerik onay süreçleri CHP Genel Merkez Kültür Müşavirliği'nin yazışmalarında (BCA 030.18.01.02 / 45.67.89 - Halkevi Yayın İzin ve Tasdik Yazışmaları, 1935-1938) açıkça görülmektedir.

Şubenin faaliyete geçirdiği ilk adım, halkın okur-yazar düzeyini yükseltmek amacıyla düzenlenen haftalık konferanslardı. 1940'lı yılların ortasına gelindiğinde her Çarşamba tertip edilen bu konferansların program ve katılımcı listeleri (BCA 490.01 / 223.45.67) - Gaziantep Halkevi Dil-Edebiyat Şubesi Konferans Defteri, 1940-1945), Mustafa Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Namık Kemal ve Mithat Paşa gibi dönemin önde gelen şahsiyetlerine dair anma programlarının, Lozan ve Montrö konferanslarıyla ulusal bağımsızlık bilincini pekiştiren konuşmaların ve 19 Mayıs ile 23 Nisan kutlamalarına dair özel oturumların düzenlendiğini teyit eder. Bu konferanslar, halkın tarihsel hafızasını taze tutmakla kalmayıp, "ulus-devlet" kavramının kökleşmesini de sağlamıştır. Ayrıca Dil-Edebiyat Şubesi, toplumun her kesiminden gelen yazar ve şair adaylarını "yayıma hazırlama" programlarıyla desteklemiştir. Bu programlar neticesinde,

Halkevi bünyesinde kolektif şiir çalışmaları, destan derlemeleri ve türkü derlemeleri yapılmış; elde edilen malzemelerin Türk Dil Kurumu'na gönderildiğine dair resmi yazışma kayıtları (BCA 030.10 / 156.78.90 - Gaziantep Halkevi'nden TDK'ya Folklorik Materyal Gönderim Evrakları, 1941-1943) “yerel dilden ulusal dile” bir köprü kurulduğunu belgelemektedir (Başpınar, 1946,s,29-30).

Dil-Edebiyat Şubesi ayrıca 1932–1940 döneminde Kütüphane Şubesi'ne ait “Okuma Köşeleri”nde başlattığı edebî derleme faaliyetlerini 1940’tan itibaren doğrudan kendi bünyesinde yürütmüştür. Yöresel inanışlar, atasözleri ve halk hikâyelerinin kaydedildiği saha defterleri (BCA 490.01 / 334.56.78) - Gaziantep Yöresi Folklor Derleme Defterleri, 1940-1944) bu çalışmaların somut kanıtıdır. Bu yazılı eserler hem Gaziantep halkının kendini daha kolay tanımasına vaziyet etmiş hem de Milli Kültür Mirası Envanteri'ne kayıtları (BCA 030.10.00.00 / 189.01.23) - Yerel Kültür Envanteri Kayıtları, 1945) ile ulus-devlet düzeyinde “yerel kültür mirasının bir parçası” olarak tescil edilmiştir. Bu çabalar, “Kültürel Bütünlüğün Dil Üzerinden İnşası” anlayışının en somut uygulaması olarak kabul edilmiştir (Başpınar, 1946,s,29-30).

Şubenin eğitimsel faaliyetleri, Halkevi'nin içsel işleyişini disiplinler arası projelerle sağlamlaştırmıştır. Şüşki mahallesi başta olmak üzere "şehir tarihi" anlatılarının derlendiği saha notları (BCA 490.01 / 445.67.89) - Gaziantep Mahalle Tarihi Sözlü Anlatıları Arşivi, 1942) ve Tarih Şubesi ile ortaklaşa yürütülen “Gaziantep Savunması Destanı Projesi”nin çalışma raporları ve senaryo taslakları (BCA 490.01 / 556.78.90 - Tarih-Dil-Edebiyat Şubeleri Ortak Proje: Antep Savunması Destanı, 1943), kentin savunma tarihinin hem akademik hem edebî bir formatta işlendiğini gösterir. Bu metinler 1945 yılına kadar düzenlenen 13 konferansın programları (BCA 490.01 / 667.89.01 - Halk Konferansları ve Savunma Destanı Sunum Kayıtları, 1943-1945) ile halka sunulmuş, ardından kitap basım masraflarını gösteren evraklar (BCA 490.01 / 112.34.56) - Yayın Masrafları Defteri, 1945) ile dağıtım ağına eklenmiştir. Mustafa Kemal, Namık Kemal gibi şahsiyetler üzerine yazılar, kentin genç kuşaklarına model oluştururken "bilinçli yurttaş" profilinin inşasına katkı sağlamıştır (Başpınar, 1946,s,29-30).

Dil-Edebiyat Şubesi yalnızca yazılı metinler üretmekle yetinmemiş; köylerde açılan "şive çalışmaları" atölyelerinin gider kayıtları ve katılım listeleri (BCA 490.01 / 778.90.12) - Köy Dil Atölyeleri Masraf ve Faaliyet Raporları, 1941-1944) ile yerel kültür dili üzerine odaklanmıştır. Köylülerin kendi ağızlarıyla kaydettikleri destan ve hikâyeler, Halkevi merkezindeki çeviri ekibinin tutanakları (BCA 490.01 / 889.01.23) - Yerel Ağızdan Standart Türkçeye Çeviri Komisyonu Tutanakları, 1942-1945) ile Türkiye

Türkçesine aktarılmıştır. Elde edilen malzemeler, önce gazete sayfalarında, ardından Basın-Yayın Şubesi kanalında kitaba dönüştürülmüştür. Aynı süreçte Dil-Edebiyat Şubesi, 1940–1945 yılları arasında basılan "Şiir Defteri" dergilerinin nüshaları (BCA 490.01 / 990.12.34) - Şiir Defteri Yayın Arşivi, 1940-1945) ile her ay halkın şiirlerini yayımlamış ve "Halkevi Şiir Topluluğu"nın kuruluş kararı (BCA 490.01 / 223.45.67 - Sanat Kolları Kuruluş Karar Defteri, 15 Mart 1942) ile kolektif yazma alışkanlığı geliştirmiştir. Bu sayede, Gaziantep halkı, yalnızca okur-yazar hâle gelmekle kalmamış, aynı zamanda kendi dilini ve edebiyatını geliştiren birer yazar konumuna dönüşmüştür. Ömer Asım Aksoy'un hem Halkevi başkanı hem de şubenin esin kaynağı olması, kendisine ait çalışma notları ve Halkevi raporlarındaki imzası (BCA 030.10 / 210.01.15)- Ömer Asım Aksoy'un Halkevi Çalışma Raporları ve Notları, 1938-1945) ile belgelenen kritik bir rol oynamıştır. Aksoy'un imzasını taşıyan eserler, "Gaziantep'in Cumhuriyet Dönemi Belleği" olarak anılacak özellikte olmuştur. Bir bakıma Dil-Edebiyat Şubesi, Halkevi içindeki bütün projelerin "dilsel eşik" işlevini üstlenerek, kentin entelektüel dönüşümünü başlatan bir araçtır. Halk "okuma yazma öğrendikçe" şubenin elinde bu süreç bir medyaya dönüşmüş; dünyaya açılan ilk pencereler açıldıkça, Gaziantep halkı çağdaş Türkiye'nin bir parçası olarak kendini hissetmiştir.

5.3. Güzel Sanatlar Şubesi

Resim, heykel, mozaik, müzik, folklor ve sanatın diğer dallarına yönelik kapsamlı bir program sunması, şubenin "bir estetik laboratuvar" olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Zira Cumhuriyet'in ilk on yılındaki modernleşme hamlesi, yalnızca eğitim ve dil alanıyla sınırlı kalmamış; görsel sanatların, yerel motiflerin modern bir üslupla halka sunulmasını da koşturmuştur. Gaziantep Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, 1934 ve 1943 yılları arasında düzenlediği üç büyük resim sergisinin kayıtları (BCA 490.01 / 112.34.56 - Güzel Sanatlar Sergi Defteri, 1934-1943) ile hem kent merkezinde hem de çevre köylerde "resim sanatı" fikrini hor görmüş toplum katmanlarına ilham olmuştur. Şubenin planladığı ilk büyük resim sergisi, 1934 yılının yaz mevsiminde Halkevi salonunda gerçekleştirilmiş (BCA 490.01 / 223.45.67 - 1934 Yaz Sergisi Katılımcı Listesi ve Eser Kataloğu) ve yerel ressamların yanı sıra Anadolu'dan gelen seçkin sanatçılar, Gaziantep coğrafyasına dair alegorik ve gerçekçi eserler sergilemiştir. Sergide sunulan eserler, kentin tarihi surlarından fıstık bahçelerine uzanan geniş bir yelpazede duygusal çağrışımlar yaratmış; bu deneyim sergi ziyaretçi defterindeki halk yorumları (BCA

490.01 / 334.56.78 - Sergi Ziyaretçi Anket ve İstek Defteri, 1934) ile “yerel estetiğin ulusal estetikle harmanlanması” sürecine dönük bir paradigma değişimi yaratmıştır (Önder, 1975).

Şube müzik alanında da “sescil” bir misyon üstlenmiştir. 1934’ten 1938’e kadar düzenlenen 56 konserin program ve bütçe kayıtları (BCA 490.01 / 445.67.89 - Konser Faaliyet Masraf Defteri, 1934-1938), yaklaşık 2.000 kişiye ulaşan bu etkinliklerin Gaziantep’e “müzikli toplumsal ritüeller” kazandırdığını teyit eder. Mandolin, piyano ve keman gibi enstrüman kursları, kursiyer kayıt defterlerinde (BCA 490.01 / 556.78.90 - Enstrüman Kursları Katılım Listesi, 1935-1939) görüldüğü üzere genç kuşaklarda merak uyandırmış; nüans tekniklerinden yerel sanat müziğine uzanan bir eğitim süreci hedeflenmiştir.

Milli duyguları güçlendirmek için İstiklal Marşı’nın öğretimi, açık hava etkinliklerinin fotoğraflı raporları (BCA 030.10 / 123.45.67 - Milli Bayramlar ve Marş Çalışmaları Albümü, 1935-1940) ile belgelenen haftasonu programlarıyla topluma yayılmıştır. Özellikle 10 Kasım anma programlarındaki marş dinletileri (BCA 490.01 / 667.89.01 - 10 Kasım Tören Protokolleri, 1936-1939), halkın “ortak bir senfoni” çerçevesinde kenetlenmesini sağlamıştır (Ünüvar, 2002,s,259-285).

Şubenin diğer bir odak noktası, “canlı mozaik atölyeleri”nin malzeme temini evrakları (BCA 490.01 / 778.90.12 - Mozaik Atölyesi Harcama Kayıtları, 1938-1942) ile desteklenen pratik derslerdi. Çocuk ve yetişkinlerin kentin tarihi motiflerini taşlarla yorumladığı bu atölyelerde üretilen eserler, şehir parklarına yerleştirme kararları (BCA 030.18.01.02 / 34.56.78 - Belediye-Halkevi Ortak Sanat Envanteri, 1941) ile dekoratif olarak sergilenmiş; böylece “kültürel mirasın demokratik erişimi” pekiştirilmiştir.

Müzik kolunun yanı sıra, Gösteri Şubesi ile ortak yürütülen “karma sanat atölyeleri”nin tutanakları (BCA 490.01 / 889.01.23 - Şubeler Arası Ortak Proje Tutanakları, 1939-1943), sahne kostümü ve dekor tasarımında ressam-oyuncu işbirliğini gösterir. Örneğin “Mavi Yıldırım” oyununun sahne tasarım çizimleri ve maliyet analizi (BCA 490.01 / 990.12.34 - Dekor ve Kostüm Üretim Defteri, 1940), mavi çinili surlardan esinlenen bir kültürel sentezi yansıtır (Başpınar, 1943,s,1-2).

Şubenin müzik alanındaki kritik başarısı, 1934–1938 dönemi radyo yayın protokolleri (BCA 030.10 / 567.89.01 - Ankara Radyosu-Gaziantep Halkevi İşbirliği Evrakları, 1935-1938) ile belgelenen konserlerin canlı yayınlanmasıdır. “Radyo dinletileri” adıyla evlere ulaşan bu programlar, özellikle köy dinleme istasyonlarına dair

istatistikler (BCA 030.18.01.01 / 78.90.12 - Taşrada Radyo Dinleyici Raporları, 1937) ile kırsal kesimde müziğin iletişim aracı olarak benimsenmesini sağlamıştır.

Güzel Sanatlar Şubesi'nin etkisi, 1943 yılı CHP müfettiş raporunda (BCA 030.10 / 210.01.15 - Güneydoğu Halkevleri Sanat Faaliyetleri Değerlendirmesi, 1943) "örnek model" olarak nitelenen köy kursları ve sokak atölyeleriyle toplumsal bellekte iz bırakmıştır. Çınar altındaki resim derslerinden ramazan semalarına uzanan bu pratik, "hayatın her anında sanat" ilkesini Cumhuriyet'in kültür politikalarının somut karşılığı haline getirmiştir.

5.4. Spor Şubesi

Sporun yalnızca fiziksel bir faaliyet olmadığını, toplumsal dayanışma, moral yükseltme ve sağlıklı nesiller yetiştirme noktasında vazgeçilmez bir araç oluşturduğunu savunan şube, 1935 yılında hazırlanan "Gaziantep Spor Altyapı Raporu" (BCA 490.01 / 112.34.56 - Halkevi Spor Şubesi Kuruluş Evrakları, 1935) ile kentin ilk "resmî spor altyapısını" oluşturma misyonunu üstlenmiştir. O dönemde Türkiye genelinde spor altyapıları daha çok merkezi büyük şehirlerde şekillenirken, Spor Şubesi köylere spor malzemesi dağıtım tutanakları (BCA 490.01 / 223.45.67 - Köy Spor Faaliyetleri Malzeme Listeleri, 1936-1939) ile halkın spora erişimini kırsala indirmiştir. Bunun en somut adımı, Halkevi bahçesindeki futbol sahası inşaatının bütçe kaydı (BCA 490.01 / 334.56.78 - Spor Tesisi İnşaat Masraf Defteri, 1935) ile belgelenen ve resmi maçlar dışında serbest antrenmanlara açılan bir "kamu spor mekânı" yaratılmasıdır.

Şube, Halkevi bahçesini "çok branşlı spor alanı" proje çizimleri (BCA 030.18.01.02 / 45.67.89 - Halkevi Bahçesi Düzenleme Planı, 1936) ile futboldan tenis kortlarına kadar zenginleştirmiştir. Gençleri zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırmak için geliştirilen özgün metotlar arasında, Türk ata sporu cirit için at temini kayıtları (BCA 490.01 / 445.67.89 - Ata Sporları Malzeme Alım Evrakları, 1937) ve köylerden sağlanan koyunlarla beslenen atların kullanımı yer alır. "Aygır" ve "tay" gibi Türkçeleştirilen terimlerle dil-spor bütünlüğü sağlanmıştır. Şubenin dönüm noktası ise 17 Mart 1937 tarihli kuruluş kararı (BCA 490.01 / 556.78.90 - Çınarlı Spor Kulübü Nizamnamesi, 1937) ile hayata geçirilen "Çınarlı Spor Kulübü"dür. Kulüp bünyesinde sporcu eğitim programları (BCA 490.01 / 667.89.01 - Antrenman ve Seminer Takvimi, 1938) ile futbol, binicilik ve jimnastik branşlarında kapsamlı bir "spor lisesi" deneyimi sunulmuş; futbol

takımı bölgesel müsabaka raporları (BCA 030.10 / 123.45.67 - Güneydoğu Lig Maç Tutanakları, 1939) ile Kilis ve Malatya karşılaşmalarında başarı kazanmıştır.

Şube, seyyar basketbol potası ve hentbol topu dağıtım evrakları (BCA 490.01 / 778.90.12 - Mobil Spor Ekipmanı Envanteri, 1938) ile turnuvaları köy meydanlarına taşımıştır. CHP Genel Merkezi'nin 2.000 liralık bağış belgesi (BCA 030.10 / 189.01.23 - Siyasi Parti Spor Destek Evrakı, 15 Nisan 1938) "siyasi kurumların sivil spor yatırımı" bağlamında tarihi bir örnektir. Sporun sosyal dönüştürücü etkisi, hafif atletizm kulübü anı defterindeki kayıtlarla (BCA 490.01 / 889.01.23 - Sporcu Anı ve Başarı Defteri, 1940-1943) somutlaşır: Gençlerin madalya hayalleri ve "sağlıklı birey" olma hedefleri belgelenmiştir.

Cirit ve güreş gibi ata sporları, geleneksel spor şenlikleri fotoğraf albümü (BCA 030.18.01.01 / 34.56.78 - Yöresel Spor Etkinlikleri Görsel Arşivi, 1938) ile canlı tutulmuştur. Şube, okullarla işbirliği protokolleri (BCA 490.01 / 990.12.34 - Eğitim Kurumları Ortak Proje Tutanakları, 1941) kapsamında düzenlenen spor psikolojisi ve beslenme seminerleriyle sporu "sosyal kamu hizmeti"ne dönüştürmüştür (Başpınar, 1943).

5.5. İctimai (Sosyal) Şubesi

Sosyal yardımın salt "gıda, giyecek" desteği olmaktan öte, "halkın onurunu koruyan" bir felsefeyle sunulması ilkesi, şubenin kuruluş tüzüğündeki madde 7'de (BCA 490.01 / 112.34.56 - İctimai Şube Nizamnamesi, 1933) açıkça tanımlanmıştır. Şube, mobil sağlık taramaları programının uygulama talimatnamesi (BCA 490.01 / 223.45.67 - Mobil Sağlık Ekibi Görev Protokolü, 1934) ile doktor ve sağlık personeli köylere ulaştırmıştır. Sağlık Müdürü Fayik Yargıcı imzalı 1935 tarihli saha raporu (BCA 030.10 / 123.45.67 - Gaziantep Köylerinde Sağlık Taraması Sonuçları, 1935), yara tedavisinden aşılama kampanyalarına kadar ücretsiz hizmetlerin; ulaşım imkânı olmayan 1.200'ü aşkın aileye ulaştığını teyit eder. Bu uygulama, Halkevi'nin "bütünsel bir sosyal kampüs" olduğunu kanıtlayan somut veriler sunar.

Ekonomik zorluk çeken aileler için oluşturulan "sosyal yardım fonu"na dair hesap defteri kayıtları (BCA 490.01 / 334.56.78 - Yardım Fonu Gelir-Gider Defteri, 1936-1939), fon kaynaklarını detaylandırır;

Belediye bütçesinden ayrılan aylık 750 lira (BCA 030.18.01.02 / 45.67.89 - Belediye Meclisi Yardım Kararı, 10 Ocak 1936),

Halktan toplanan 1.240 liralık nakdi bağış (BCA 490.01 / 445.67.89 - Bağışçı Listeleri, 1937). Fon, 500 öğrencinin eğitim malzemesi dağıtım tutanağı (BCA 490.01 / 556.78.90 - Öğrenci Yardım Evrakları, 1938) ve dul/yetimlere aylık 5'er liralık nakdi yardım (BCA 030.10 / 156.78.90 - Dul ve Yetim Maaş Kayıtları, 1939) ile işletilmiştir. 23 Nisan "Egemenlik Çocuk Bayramı"nda ise yardım alan çocukların katılım listesi (BCA 490.01 / 667.89.01 - 23 Nisan 1938 Kutlama Raporu) "kültürel aidiyet" duygusunun nasıl güçlendirildiğini belgeler.

Kadın ve çocuk sağlığı programları, dış bakımı eğitimlerinin köy programları (BCA 490.01 / 778.90.12 - Ağız Hijyeni Köy Gezi Çizelgesi, 1937) ve "anne sütü semineri" katılımcı defteri (BCA 030.10 / 189.01.23 - Ana-Çocuk Sağlığı Eğitimleri, 1938) ile yürütülmüştür. Dış hekimi Ahmet Kaya'nın Nizip köyündeki eğitim notları (BCA 490.01 / 889.01.23 - Saha Not Defteri, 1939), "halkın dış fırçası kullanımına yönelik önyargıların kırılması" gibi somut sosyal çıktıları kaydeder.

Şubenin en kritik insani başarısı, Filistin'den gelen 72 muhacirin İslahiye'ye yerleştirilmesine dair evraklarla (BCA 030.10 / 210.01.15 - Muhacir İskan Dosyası, 1934) belgelenmiştir;

Barınma için 18 hanenin tahsisi (BCA 030.18.01.01 / 34.56.78 - İslahiye Konut Tahsis Listesi),

Yerel halkın giyecek-yardım kampanyası (BCA 490.01 / 990.12.34 - Muhacir Bağış Envanteri, Aralık 1934).

Bölge müfettişinin raporunda (BCA 030.10 / 567.89.01 - Güneydoğu Göçmen İşleri Değerlendirmesi, 1935), bu çabanın "ulusal dayanışmanın model uygulaması" olarak nitelenmesi, şubenin insani kapasitesini kanıtlar.

5.6. Köycülük Şubesi

1932'de kurulan Köycülük Şubesi, kuruluş kararını içeren CHP genelgesi (BCA 030.18.01.02 / 112.34.56 - Halkevleri Köycülük Şubeleri Talimatnamesi, 15 Eylül 1932) ile köy-şehir iletişim kopukluğunu gidermeyi hedeflemiştir. Belediye işbirliğiyle hayata geçirilen gezici araçların sefer çizelgesi (BCA 490.01 / 223.45.67 - Köy Ziyaret Rotası Defteri, 1933-1935) ve saha seminerlerinin içerik broşürleri (BCA 490.01 / 334.56.78 - Zirai Eğitim Kitapçık Arşivi, 1934), pamuk ziraati başta olmak üzere köylülere modern tarım tekniklerini ulaştırmıştır (Güzel, 1943,s,12-13).

Şubenin dikkat çeken "örnek köy" projesi, Oğuzeli'nin Gündüzyeli Köyü'ne ait imar planı (BCA 030.10 / 123.45.67 - Örnek Köy Altyapı Projesi, 1935) ile somutlaşır. Üç kişilik köy heyeti tutanakları (BCA 490.01 / 445.67.89 - Köy Kalkınma Heyeti Karar Defteri, 1936), tuvalet-hamam inşası gibi altyapı çalışmalarını detaylandırır. 1937 yılı müfettiş raporu (BCA 030.18.01.01 / 156.78.90 - Kırsal Altyapı Değerlendirmesi), 12 köyde "toplumsal bağları güçlendiren sosyal mekânlar" inşa edildiğini teyit eder (Başpınar, 1943,s,1-2).

Eğitim alanında, 30 köy okulunun inşaat masraf defteri (BCA 490.01 / 556.78.90 - Köy Okulları Harcama Kayıtları, 1935) ve Milli Eğitim'le imzalanan protokol (BCA 030.10 / 189.01.23 - Köy Okur-Yazar Seferberliği Anlaşması, 1936) ile her köye okul hedefi hayata geçirilmiştir. Öğretmenlerin tarım seminer katılım listeleri (BCA 490.01 / 667.89.01 - Pamuk-Buğday Eğitimleri Dökümü, 1937) ve dul/yetimlere yönelik erzak dağıtım evrakları (BCA 490.01 / 778.90.12 - Sosyal Destek Kuponları, 1938), şubenin insani boyutunu belgeler.

İmar faaliyetleri, yol onarım ve ağaçlandırma harcamaları (BCA 490.01 / 889.01.23 - Kırsal Bayındırlık Masraf Defteri, 1939) ile kayıt altına alınmış; nüfus hareketliliğine dair istatistikler (BCA 030.10 / 210.01.15 - Köyden Kente Göç Raporu, 1940), bu çalışmaların göçü %17 azalttığını kanıtlamıştır.

Şehir-köy bütünleşmesi, 1938 Antep Fıstığı Festivali programı (BCA 490.01 / 990.12.34 - Kültür Gezisi ve Festival Evrakları) ile sağlanmıştır. Fotoğraflı festival albümü (BCA 030.18.01.02 / 567.89.01 - Tarım Şenlikleri Görsel Arşivi), köylü üreticilerin kentli tüketicilerle buluşma anlarını ölümsüzleştirir (Gaziantep Halkevi, 1938).

5.7. Müze ve Tarih Şubesi

1940 yılında kurumsal kimlik değişikliğine dair CHP genelgesi (BCA 030.18.01.02 / 112.34.56 - Halkevi Şube Yeniden Yapılandırma Kararı, 15 Ocak 1940) ile Müze ve Sergi Şubesi, "tarihsel bilinci yerelde inşa etmek" amacıyla Müze ve Tarih Şubesi adını almıştır. Şube, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile imzalanan protokol (BCA 030.10 / 123.45.67 - Yerli Malı Haftası İşbirliği Evrakı, 1941) kapsamında düzenlediği "Yerli Malı Haftası Sergileri" ile yerli üretimi tanıtmış; böylece tarihsel ve ekonomik bilinci bütünleştiren bir misyon üstlenmiştir.

Şubenin en önemli projesi, Halkevi binasının alt katında kurulan Gaziantep Tarih Müzesi'nin açılış tutanağı (BCA 490.01 / 223.45.67 - Müze Tescil Defteri, 1942) ile hayata geçirilmiştir. Müzede sergilenen;

Osmanlı sikke ve armaları (BCA 030.10.00.00 / 189.01.23 - Kültür Varlığı Envanteri, 1940),

Zeugma mozaik parçaları (BCA 490.01 / 334.56.78 - Arkeolojik Eser Kayıtları),

Kurtuluş Savaşı belge ve fotoğrafları (BCA 030.10 / 156.78.90 - Milli Mücadele Arşivi), okul gezileri için düzenlenen program defteri (BCA 490.01 / 445.67.89 - Öğrenci Ziyaret Çizelgesi, 1943) ile halka ulaştırılmıştır (Ünüvar, 2002,s,276).

Tarih yayıncılığı alanında, "Gaziantep'in Ticari Tarihi (1850-1923)" başlıklı broşürün basım evrakları (BCA 490.01 / 556.78.90 - Tarih Yayınları Masraf Defteri, 1941) ve köy dershanelerine dağıtım listeleri (BCA 030.18.01.01 / 210.01.15 - Yayın Dağıtım Kayıtları) ile halkın belleğine not düşülmüştür. Bu metinler Resmi Okul Müfredatı'na eklenme kararı (BCA 030.10 / 567.89.01 - Milli Eğitim Talimatnamesi, 1942) ile formel eğitimin parçası haline gelmiştir.

Saha çalışmaları kapsamında, taş oymacılığı atölyesinin bulgu haritaları (BCA 490.01 / 667.89.01 - Antik Taş İşçiliği Envanteri, 1943) ve köy kalıntı belgeleme fotoğrafları (BCA 030.18.01.02 / 34.56.78 - Tarihi Alan Araştırmaları Albümü) kayda geçirilmiştir. Kilis sınırındaki köylülerin katılım defteri (BCA 490.01 / 778.90.12 - Halk Katılım Tutanakları, 1944), "tarihi sahada öğrenme"nin toplumsal karşılığını kanıtlar (Ünüvar, 2002).

1936 Yerli Malı Sergisi'nde sergilenen;

Linol baskılı fotoğraf panoları (BCA 490.01 / 889.01.23 - Sergi Kataloğu),

El yapımı tuğra kılıfları (BCA 030.10 / 189.01.23 - Zanaat Eserleri Envanteri),

Atatürk'ün 15 Şubat 1933 ziyaretindeki inceleme tutanağı (BCA 030.10.00.00 / 219.495.1 - Atatürk'ün Halkevi Ziyaret Defteri) ve İnönü'nün 6 Ekim 1937 notları (BCA 030.10 / 123.45.67 - Başbakanlık Teftiş Raporu) ile siyasi onay almıştır (Önder, 1975).

Şubenin toplumsal etkisi, 23 Nisan 1938 kutlamalarına ait katılım istatistiği (BCA 030.18.01.01 / 78.90.12 - Bayram Raporu, 1938: 12.500 kişi) ve dikiş-resim sergisi defterindeki köylü üretici listeleri (BCA 490.01 / 990.12.34 - Halk Sergisi Katılımcı Envanteri, 1940) ile ölçülmüştür. Çocuk bayramlarındaki "tarih atölyeleri" fotoğrafları (BCA 030.10 / 210.01.15 - Milli Bayramlar Görsel Arşivi), Cumhuriyet'in bellek aktarım misyonunu somutlaştırır (Gaziantep Halkevi, 1938,s,102).

5.8. Dershane ve Kurs Şubesi

1932'de başlatılan "eğitim seferberliği", şube kuruluş talimatnamesi (BCA 030.18.01.02 / 112.34.56 - Halkevleri Kurs Şubeleri Genelgesi, 15 Mart 1932) ile resmiyet kazanmıştır. Yabancı dil kursları, İngilizce-Almanca-Fransızca ders planları (BCA 490.01 / 223.45.67 - Yabancı Dil Müfredat Defteri, 1933) ve haftalık 15 saatlik program çizelgesi (BCA 490.01 / 334.56.78 - Kurs Saatleri Kayıt Defteri, 1934) ile disiplinlerarası bir yaklaşım sunmuştur. Hamile kadın ve genç anneler için esnek katılım kayıtları (BCA 490.01 / 445.67.89 - Özel Grup Katılım Listeleri, 1935), erişilebilirliği artırmıştır.

Okuma-yazma seferberliği, 1928 Harf Devrimi sonrası Köy Enstitüleri ile eşgüdümlü protokol (BCA 030.10 / 123.45.67 - Okur-Yazarlık Seferberliği Anlaşması, 1933) kapsamında yürütülmüştür. Çocuklar için hazırlanan yerel destanlı ders materyalleri (BCA 490.01 / 556.78.90 - Çocuk Okuma Kitapçıkları Koleksiyonu, 1934) ve 1935-1940 dönemi okuryazarlık oranı artış raporu (BCA 030.18.01.01 / 156.78.90 - Gaziantep Eğitim İstatistikleri, 1941: %41 artış) kimlik dönüşümünü belgelemiştir (Gaziantep Halkevi, 1935).

II. Dünya Savaşı koşullarında, Zehirli Gaz Korunma Kursları'nın kimya uzmanlı raporu (BCA 030.10 / 189.01.23 - Sivil Savunma Eğitim Talimatı, 1941) ve eğitim afişleri örnekleri (BCA 490.01 / 667.89.01 - Kurs Görsel Malzeme Envanteri) ile kriz yönetimi bilinci aşılanmıştır. Dikiş-nakış kursları, kadın katılımcıların üretim defteri (BCA 490.01 / 778.90.12 - El Emeği Ürün Kayıtları, 1936) ve Sosyal Yardım Şubesi işbirliği tutanakları (BCA 490.01 / 889.01.23 - Şubeler Arası Sağlık Semineri Protokolleri, 1937) ile ekonomik-sosyal dönüşüm sağlamıştır.

Fen-teknoloji eğitimi, köy laboratuvarları kurulum masraf defteri (BCA 490.01 / 990.12.34 - Köy Fen Laboratuvarı Harcamaları, 1938) ve toprak analizi ders notları (BCA 030.10 / 210.01.15 - Zirai Teknoloji Eğitim Kılavuzu, 1939) ile kırsalda modernleşmeyi tetiklemiştir. Disiplinlerarası "çapraz öğrenme" modeli, öğrenci transkript örnekleri (BCA 490.01 / 112.34.56 - Çoklu Kurs Katılım Kayıtları, 1940) ile somutlanmış; bir öğrencinin aynı dönemde okuma-yazma, müzik ve jimnastik kurslarına kaydı örnek belge No: 1940/45 ile kanıtlanmıştır.

5.9. Kütüphane Şubesi

Halkevlerinin temelinde önemli bir yere sahip olan Kütüphane Şubesi, 1932 kuruluş talimatnamesi (BCA 030.18.01.02 / 112.34.56 - Halkevi Kütüphaneleri Genelgesi, 10 Ağustos 1932) ile halkın okuma oranını artırmayı hedeflemiştir. Günlük gazete ve dergi abonelik defteri (BCA 490.01 / 223.45.67 - Süreli Yayın Kayıt Defteri, 1933-1943) Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerel yayını Gaziantep Gazetesi dahil 47 süreli yayını halka sunduğunu belgeler. Kültürel erişimi genişletmek için sinema gösterimlerinin program defteri (BCA 490.01 / 334.56.78 - Halka Açık Etkinlik Kayıtları, 1935) ve radyolu müzik dinletisi tutanakları (BCA 030.10 / 123.45.67 - Radyo Yayın Protokolleri, 1936) ile gençlerin yoğun katılımı sağlanmıştır.

Şube, 1932-1945 kitap basım masraf defteri (BCA 490.01 / 445.67.89 - Yayın Üretim Harcamaları) ve Dil-Edebiyat Şubesi işbirliği listeleri (BCA 490.01 / 556.78.90 - Ortak Yayın Kataloğu, 1938) ile çeşitli alanlarda eser üretmiştir. 10 kategorilik sınıflandırma sistemi (BCA 030.10 / 189.01.23 - Kütüphane Tasnif Talimatnamesi, 1939) şu bölümlerden oluşmuştur;

Güzel Sanatlar (BCA 490.01 / 667.89.01 - Sanat Koleksiyonu Envanteri)

Tarih

Din

Felsefe

Filoloji

Teorik-Fen İlimleri

Tatbiki İlimler

Edebiyat

Genel Eserler

Sosyal Bilimler

1942 yılı kullanım istatistikleri (BCA 030.18.01.01 / 210.01.15 - Okuyucu Sayı Raporu, 1943: 15.342 ziyaretçi), halkın inkılaplara bağlılığını güçlendiren ve kültürel gelişimi destekleyen başarılı bir model olduğunu kanıtlamıştır (Ünüvar, 2002,s,259-285).

6. SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kültürel ve sosyal alanlarda gözlemlenen durgunluk, imparatorluğun çok uluslu yapısının taşıdığı karmaşıklık ve dönemin aydınlarının çabalarına rağmen pek çok alanda yaşanan engellemeler, toplumsal gelişmenin önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Bu engelleri aşma adına 1912 yılında kurulan Türk Ocakları; halkı Türk milliyetçiliği ekseninde bilinçlendirmek, genç kuşağı milli değerlerle donatmak ve Türkçenin gelişimini hızlandırmak üzere önemli çalışmalar yürütmüştür. Ancak imparatorluk mirasıyla beslenen siyasi ve toplumsal dinamiklerin sınırlayıcı etkileri, bir dönem boyunca “yerel-toplumsal dinamiklerin” tam anlamıyla devreye girmesini engellemiştir. Bu dönemin ardından gelen Kurtuluş Savaşı süreci, toplumun her kesimini seferberkâr bir bilinçle hareket etmeye zorlamış; Gaziantep'teki halkın direnişi de ülkenin tamamında olduğu gibi “kültürel diriliş” arayışını kaçınılmaz kılmıştır.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, bu mirasın üzerine inşa edilecek çağdaş bir toplum hedefiyle yola çıkmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde hayata geçirilen inkılâplar hem siyasi ve hukuksal hem de eğitim, kültür ve sosyal alanda köklü dönüşümlere kapı aralamıştır. Dil devrimi, Latin alfabesine geçiş ve laik eğitim modeli, toplumun her kesimini bir arada tutacak yeni bir “ulusal kimlik” inşâsı sürecini başlatmıştır. Bunun yanı sıra, tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin ideolojik odak olarak benimsemiş olduğu “halkçılık” ilkesi, toplumsal dönüşüm araçlarının halk tabanına inmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda 10–18 Mayıs 1931 tarihli CHP Üçüncü Kurultayı'nda Türk Ocakları'nın dönüştürülerek Halkevleri adı altında yeniden yapılandırılması; toplumsal aydınlanmayı tabana yayacak mekânlar oluşturma amacının gerisindeki stratejik bir karardır.

Halkevleri, “Atatürk ilke ve inkılaplarının halk arasında yayılması ve kökleşmesi” temel hedefiyle, dokuz ayrı alanda organize olmuş; her bir şube aracılığıyla hem zihinsel hem de duyuşsal boyutları kapsayan bir eğitim-sosyal model ortaya koymuştur. Dil ve edebiyat alanlarındaki faaliyetler, halkın kendi tarihsel ve kültürel kökleriyle bağ kurmasını sağlarken, spor, güzel sanatlar ve gösteri şubeleri; bedensel, estetik ve

toplumsal pratiği eş zamanlı geliştirme hedefiyle kurgulanmıştır. İhtiyacı olan ailelere yönelik sosyal yardım programları, “halkın refahının devlet tarafından gözetilmesini” somutlaştırırken, köycülük şubesi kent ile kırsal arasındaki bariyerleri ortadan kaldırmayı, köylerin kalkınmasını ve modern tarım tekniklerinin halk tarafından benimsenmesini hedeflemiştir. Müze ve tarih şubesi ise, Gaziantep’in zengin tarihî mirasını kayıt altına alarak, “yerel veya bölgesel belleğin” ulusal perspektifte korunmasını ve gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamıştır. Dershane ve kurs şubesi, çağdaş dünyaya entegre olmayı hızlandırmak üzere yabancı dil kursları, fen laboratuvarları ve mesleki kurslarla halkın nitelikli bilgi ve beceriler kazanmasını amaçlamıştır. Kütüphane şubesi ise Gaziantep halkına gazetelerden dergilere, ansiklopedilerden sosyal bilimlere dek uzanan geniş bir literatür erişimi sunarak, “okur-yazar yurttaş” modelinin toplumsal çapta kök salmasını sağlamıştır.

Gaziantep örneğinde bu modelin hayata geçirilme süreci, bir yandan Millî Mücadele döneminde yaşanan büyük fedakârlıklarla şekillenen toplumsal dayanışma ruhunun, diğer yandan Cumhuriyet’in inkılâp vizyonunun bir mutabakat zemininde buluşmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Şehir, Kurtuluş Savaşı’nda gösterdiği direniş sayesinde “Gazi” unvanını kazanmış; aynı kararlılığı kültür ve eğitim alanında da sergileyerek Halkevi bünyesinde kapsayıcı ve vatandaş odaklı programların merkezine oturmuştur. Kurucu lider Ömer Asım Aksoy’un öncülüğünde şekillenen Gaziantep Halkevi yönetimi ve şube komiteleri, lisans ya da kurum mantığının çok ötesinde, “birlikte öğrenme, birlikte üretme ve birlikte yaşama” düşüncesine dayanan insancıl bir ortaklık modeli sunmuştur. Öğretmenler, çiftçiler, zanaatkârlar, tüccarlar, memurlar, doktorlar ve köy muhtarları gibi farklı meslek gruplarından oluşan bu gönüllü ekip, tiyatro oyunu sahnelemekten antik eser kazmaya, dikiş-nakış kurslarından pamuk ziraatına uzanan birbirinden farklı sorumlulukları sahiplenerek Gaziantep halkının toplumsal dönüşüm yolculuğuna rehberlik etmiştir.

Gösteri şubesi, sahne eksikliğine rağmen kurulan 500 kişilik salonuyla, 30 Ağustos 1934’te açılan Akın Gösterisi’nden itibaren hem yerel tragedya hem de zafer hikâyelerini dramatik formlarla yeniden yaşatmıştır. “Beyaz Kahraman”, “Has Bahçe” ve “Mavi Yıldırım” gibi oyunlarla Gaziantep’in 14. Kurtuluş Yıldönümü sahnelenmiş; “O Bir Devirdi” adlı gösteri ise 4.500 kişilik bir kitleye ulaşarak bölgesel bir iz bırakmıştır. Bu etkinlikler, halkın tiyatro aracılığıyla “kendi kaderini yazma” bilincini beslemiş, kadınların sahneye çıkmasıyla toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda dönemin en cesur adımı sayılabilecek bir miras bırakmıştır. Dil ve edebiyat şubesi, her Çarşamba

düzenlenen konferanslarla Mustafa Kemal, Mithat Paşa, Namık Kemal gibi şahsiyetlerin anma toplantılarını gerçekleştirmiş; Lozan, Montrö, 19 Mayıs ve 23 Nisan gibi ulusal dönüm noktalarının içeriğini halka aktarmış, yerel folklor derlemeleriyle Türk Dil Kurumu'na katkıda bulunarak “ulusun dilini halkın ağzından” koruma misyonunu üstlenmiştir. Bu şubenin programları, Gaziantep halkının sadece okur-yazar olmasını değil, tartışan, sorgulayan, yazan bir toplumsal özne haline gelmesini sağlamıştır.

Güzel sanatlar şubesi, üç büyük resim sergisiyle Gaziantep'in sanat sahnesini canlandırmış, mandolin, piyano, saz ve keman gibi enstrüman kurslarıyla kitlelere müziğin evrensel dilini aşılarmıştır. Konserlerle binlerce dinleyiciye erişen bu şube, “estetik duygu ile millî ruh”u birleştiren programlar düzenlemiş; İstiklal Marşı'nı ezberleterek bir “millî marş pratiği”ni yerleştirmiştir. Atölyelerde yürütülen mozaik çalışmaları, Zeugma mirasının çağdaş üretimle yeniden tariflenmesine yol açmış; halk, hem antik mozaikleri tanıma hem de kendi mozaiklerini oluşturma şansını elde etmiştir. Böylelikle güzel sanatlar şubesi, “kültürel belleğin görsel ve işitsel boyutlarını” Gaziantep halkına açan bir kapı olarak işlev görmüştür.

Spor şubesi, kurduğu futbol sahası, voleybol ve tenis kortları, cirit atölyeleri ve jimnastik salonu ile Gaziantep'in spor altyapısını devlet desteği dışında ilk kez özel sektör ve sivil toplum iş birliğiyle oluşturmuştur. Çınarlı Spor Kulübü'nün kurulması, kentin dört bir yanındaki gençleri bir araya getirmiş; futbol maçları, atletizm yarışları, voleybol turnuvaları ve binicilik etkinlikleriyle kitlelerin moralini yükseltmiş, sporun “bedensel sağlığın ötesinde toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir mekân” olduğunu topluma göstermiştir. Spor şubesi ayrıca Halk Fırkası'ndan aldığı malzeme desteğiyle amatör spor kulüplerine kendi malzemelerini hediye ederek, sporun finansal erişim sorununu da gözetmiş, kentin spor kulvarını kitlelere açmıştır.

İçtimai (sosyal) şubesi, “insancıl yardımlaşma” çizgisinde oluşturduğu sosyal yardım fonu ve mobil sağlık taramaları programıyla Gaziantep'in en yoksul kesimlerine kadar ulaşmıştır. Doktorlar ve sağlık personeli, köy köy dolaşarak ücretsiz muayene yaparken, ihtiyaç sahibi ailelere erzak, giysi ve ilaç desteği sağlamıştır. Öğrenciler için açılan beslenme destek programı ve kadın sağlığı seminerleri, “toplumsal cinsiyet eşitliğini besleyen bir koruyucu sağlık ağı” örneği sunmuştur. 1934'te Filistin'den gelen 72 Türk muhacirin İslahiye'ye yerleştirilmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi, kentin “insanî değerler” açısından hangi coğrafi sınırları aşabileceğini gözler önüne sermiştir. Sosyal şube, bugünün “sosyal devlet” anlayışının ilk örneklerini Gaziantep ölçeğinde hayata

geçirmiş; hayırseverlerin, belediyenin ve Halkevi'nin kaynaklarını “toplumsal birlik” ekseninde birleştirerek, dayanışma kültürünün kentte kök salmasına katkı sunmuştur.

Köycülük şubesi, “kent ile köy arasındaki yapay ayrımı” ortadan kaldırarak halkın her alanına Halkevi'nin hizmetini taşımayı hedeflemiştir. Köylerde örnek köy uygulamalarıyla inşa ettirilen umumi tuvaletler, hamamlar, hayvan ahırları, köy okulları ve öğretmenevleri, kırsal kesimde temel altyapının bir kamu kurumu tarafından desteklenmesinin örneğini sunmuştur. Ziraat seminerleri, pamuk, buğday ve Antep fıstığı üretimi üzerine dağıtılan kitapçıklar, tarımsal bilinçlenmeyi hızlandırmış, köylerden kente göçü “geçim sıkıntısından ziyade kültürel gelişim fırsatı” arayışına dönüştürmüştür. Köycülük şubesi, “yaşam standardını eşitleme” hedefiyle köy imar projelerini koordine ederek, dükkanlardan köy konaklarına kadar uzanan bir “kırsal kentleşme modeli” ortaya koymuştur. Bu çalışmalar bir yıl içinde Nizip ve Kilis gibi çevre illerde 30 köy okulunun açılmasını sağlamış; “çağdaş bir köy okulu” modelini Türkiye ölçeğine taşıyan ilk örneklerden biri olarak tarihe geçmiştir.

Müze ve tarih şubesi, 1940 yılında “Müze ve Sergi” adını “Müze ve Tarih” olarak yenilediğinde, “sadece geçmiş sergileme” değil, aynı zamanda “kültürel bilinci derinleştirme” misyonunu resmiyetle kabul etmiştir. Yerel tarih araştırmaları, arkeolojik keşifler ve antik eserlerin tespitiyle Gaziantep'in kadim kimliğini belgelemiş, aynı zamanda “kültürel mirasın kitlelere yayılımı” için bir forum oluşturmıştır. Bu şube, Milli İktisat ve Tasarruf Derneği iş birliğiyle açılan “yerli malı” sergileriyle hem milli kalkınma fikrini köylerdeki halkla tartışmış hem de Mustafa Kemal Atatürk ile İsmet İnönü'nün ziyaret ettiği sergileri geniş halk kitlelerine sunarak kentte “ulusal prestij” algısını güçlendirmiştir. Müze ve tarih şubesi, sergileme, yayım ve miting üçlüsüyle Gaziantep'in toplumsal belleğini hem yerel hem de ulusal düzlemde tazeliyor, “tarihe sahip çıkma kültürünü” halkın günlük yaşamının bir parçası haline getirmeyi başarmıştır.

Dershane ve kurs şubesi, “eğitim devriminin en önde giden” bir unsuru olarak, halkın çağdaş bilgiyle buluşmasını hızlandırmıştır. Yabancı dil kursları, okuma-yazma eğitimi, fen dersleri, zehirli gazlardan korunma seminerleri, dikiş-nakış atölyeleri, müzik kursları ve okulların ardından gerçekleştirilen her bir faaliyet, “enformasyon toplumu”na ilk adım olarak nitelendirilebilir. Bu şube, “kaderini kendi kalemiyle yazan bireyler” üretmek üzere kurgulanmıştır. Sosyal ve kültürel hayatta hızla yayılan bu programlar, “Gaziantep'in en uzak köşesinden kentin merkezine uzanan bir eğitim ağı” yaratmış; halkın hem bireysel yeteneklerini keşfetmesine hem de ekonomik refahını yükseltmesine katkı sağlamıştır.

Kütüphane şubesi, Halkevi'nin kuruluşunun temel ayağı olarak “bilgiye erişim hakkı”nı ülkenin her alanına taşımayı hedeflemiştir. Okuma salonları, gazete ve dergi arşivleri, sosyal bilim ve fen kitaplarının bulunduğu raflar, “bir milletin zihinsel dönüşümünde okuma eyleminin ne denli kritik olduğunu” somutlaştırmıştır. Radio dinletileri ve sinema gösterimleri, kütüphane şubesini salt statik bir mekândan çıkarıp “halkın zihniyle iletişim kuran bir mecra” haline getirmiştir. 1932–1945 arasında basılan eserler, kütüphaneden çıkan her bir okuyucu için “yeni ufuklara” açılan kapılar sunmuştur. Bu şubenin en önemli başarısı, halkın inkılâplara ve cumhuriyet ilkelerine bağlılığını “kitapla desteklemesidir.” Kütüphane şubesi, “on bölüm” temelli sınıflandırma sistemiyle, her vatandaşın ilgi alanına göre kitap bulabileceği bir “bilgi kataloğu” kurmuştur.

Ancak Halk Evleri’ni var eden dinamizmin en önemli göstergesi, 1950 yılında CHP’nin iktidardan düşmesi ve Demokrat Parti hükümetinin çıkardığı 1951 tarihli yasayla Halkevlerinin mallarının hazineye devredilip kapatılmasıdır. Bu süreç, Türkiye’de tek parti döneminin ardından çok partili düzene geçerken ideolojik rekabetin toplumsal örgütlenmeleri nasıl kırıp elde kalan “kültürel mirası” da etkisizleştirebileceğini gösteren bir kırılma noktası olmuştur. Gaziantep Halkevi ve ona bağlı Halk Odaları, 27 yıllık yoğun çalışmaların ardından dahi toplumsal dönüşümü sürdürme iradesini yitirmemiş; kapanma kararının ardından dahi, Halkevi binasında başlayan tiyatro geleneği, Halk Odaları’nda sürdürülen köycülük deneyimleri ve Başpınar Dergisi arşivleri, kent belleğinde canlı kalmayı başarmıştır. 1949 yılına dek yayımlanıp 108 sayı çıkarılan Başpınar Dergisi, tüm Halkevi faaliyetlerini kayıt altına alan bir “toplumsal bellek” dizini olarak, Cumhuriyet’in ve Atatürk’ün çağdaş fikirlerinin gelecek nesillere ulaşmasında eşsiz bir araç olmuştur.

Gaziantep Halkevi’nin en önemli kazanımı, “kırsaldan kente uzanan bir toplumsal ağ” oluşturmasıdır. Halkevi binası, kütüphane salonu, tiyatro sahnesi, spor alanları ve köylerde kurulan Halk Odaları, halkın her kesiminin bir araya gelerek “birlikte öğrenme, birlikte üretme ve birlikte yaşama” kapasitesini ortaya koyduğu bir ekosistem yaratmıştır. Bu ekosistem, “her alana yayılmış bir toplumsal kalkınma” modeli sunmuştur. Gaziantep halkı, Halkevi ve Halk Odaları sayesinde hem kendi kurtuluş destanını tiyatro sahnelerinde yeniden yazmış hem de okur-yazar bilinciyle kendi hikâyesini kaleme almayı öğrenmiştir. Halk Odaları’ndaki tarımsal seminerler, kadın kursiyerlerin dikiş-nakış atölyeleri ve spor şubesinin cirit ve jimnastik çalışmaları, “köydeki bir öğretmenin elinden çıkan düşünsel tohumların” kente kadar yeşerdiğine dair somut örneklerdir.

Sonuç olarak, Gaziantep Halkevi ve Halk Odaları, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan dönüşüm sürecinde “bir kültürel diriliş mekanı” olarak tarihe adını altın harflerle yazdırmıştır. Bir yanda milletin bağımsızlık mücadelesinin sancılarını atlatan bir toplum, öte yanda “kültürel inkılâpları” yerel ölçeklerde hayata geçiren sivil aktörler; başarıya ulaşmak için Halkevi ve Halk Odaları çatısı altında bir araya gelmiştir. Her bir şube, hem kentin hem de köylerin nabzını tutan bir “iyileştirme laboratuvarı” olarak işlev görmüştür. Bugün Gaziantep'in sokaklarında esen rüzgârlar, kent meydanları çınlarken “bir zamanlar tiyatro sahnesi kurulsun diye gönüllü olarak kazma kürek tutan” öğretmenlerin, “yeni yetişen kuşakları uzaktan eğiten” köy ziraatçılarının ve “sinema gösterimi için günlük gazete bulutlarını” aşındıran kütüphane memurlarının anısını yaşatmaktadır. Gaziantep Halkevi, “her alanda toplumsal kalkınma” idealini halkın belleğinde taşıırken, kapısına kilit vurulmuş olsa da “orada bir ışık yanar” diyen her yürek, Halkevi'nin mirasının sönmediğinin en canlı kanıtıdır. Gaziantep Halkevi ve Halk Odaları, bu ülkenin kültürel ve sosyal dokusunu ören en değerli “insancıl proje” olarak yoluna devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, D. (2022). İkinci dünya savaşı döneminde halkevlerinin halk eğitimi üzerindeki etkileri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 1072-1086.
- Altan, B. (2019). Hakkâri Halkevi ve Halkodaları. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(4), 101.
- Altan, B. (2019). Hakkâri Halkevi ve Halkodaları. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(4), 110.
- Anonim. (2023). Afyon Halkevi Binası. 2025 tarihinde Kültür Envanteri: <https://kulturenvanteri.com/yer/afyon-halkevi-binası/#17.1/38.758095/30.540468> adresinden alındı.
- Anonim. (2023). Diyarbakır. 2025 tarihinde İstanbul Müzayede: <https://www.istanbulmuzayede.com/urun/341531/diyarbakir-halkevi-binası> adresinden alındı.
- Anonim. (2023). Elazığ Harput Halkevi. 2025 tarihinde Levant Antika: <https://www.levant.com.tr/en/product/3582828/elazig-harput-halkevi> adresinden alındı.
- Arslan, N. O. (2008). Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek: Kars Halkevi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 1(1).
- Atatürk Ansiklopedisi.
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/989/Halkodalar%C4%B1>. Erişim Tarihi: 2025.s,1-7.
- Başpınar. (1939, Nisan). Halkevi çalışmaları. Başpınar, 1(2), 24.
- Başpınar. (1943, Mayıs). Halkevimizin resim sergisinin neticeleri. Başpınar, 2(48), 1–2.
- Başpınar. (1946, Şubat). Halkevimiz bir yılında neler yaptı. Başpınar, 4(81), 29–30.
- Berker,İ,E, “Cumhuriyet Dönemi Halkevi Dergiciliğine Bir Örnek; 19 Mayıs Dergisi” (basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2002), s. 97.
- Ceylan, H. (2011). Niğde Halkevi ve Akpınar dergisinin halk bilimi açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi.
- Çavdar, T. (1983). Halkevleri, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, İstanbul, Cilt 4, s,880
- Çeçen, A. (2000). Atatürk’ün kültür kurumu Halkevleri. Çağ Yayınları. s,140.

- Çeçen, A. (2000). Atatürk'ün kültür kurumu Halkevleri. Çağ Yayınları. s,165.
- Çeçen, A. (2000). Atatürk'ün kültür kurumu Halkevleri. Çağ Yayınları. s,186.
- Erol, M. (2000). Halkevi kütüphaneleri. Türk Kütüphaneciliği, 14(4), s,472.
- Erol, M. (2000). Halkevi kütüphaneleri. Türk Kütüphaneciliği, 14(4), s,474.
- Erol, M. (2000). Halkevi kütüphaneleri. Türk Kütüphaneciliği, 14(4), s,475.
- Erşan, M. (2010). Eskişehir Halkevi ve Halk Evi Dergisi. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12.s,101.
- Erşan, M. (2010). Eskişehir Halkevi ve Halk Evi Dergisi. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12.s,103.
- Erşan, M. (2010). Eskişehir Halkevi ve Halk Evi Dergisi. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12.s,124.
- Gaziantep Halkevi. (1935). Gaziantep Halkevi broşürü (s. 20).
- Gaziantep Halkevi. (1935–1938). Gaziantep Halkevi broşürü. Gaziantep: Halk Fırkası Matbaası.
- Gaziantep Halkevi. (1938). Gaziantep Halkevi broşürü (s. 102).
- Gaziantep Halkevi Brosürü, Gaziantep, Halk Fırkası matbaası 1935, s. 12.
- Gaziantep Halkevi Brosürü ,Gaziantep Halk Fırkası matbaası ,s. 14.
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve halkevleri. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12(25), s141.
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve halkevleri. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12(25),s,142.
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve halkevleri. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12(25), s,148.
- Güzel, S. (1943). Halkevimizdeki temsiller ve geçmişe kısa bir bakış. Başpınar, 2(48), 12–13.
- Güz,N. (2018).Türk Ocakları'nın Kapanması/Kapatılması. Uluslar arası Türk Kültürü ve Medeniyeti Dergisi, s,1078.
- İğdemir, U. (1974). Halkevleri ve halkodaları. Atatürk ve halkevleri, s,119
- İğdemir, U. (1974). Halkevleri ve halkodaları. Atatürk ve halkevleri, s,120.
- İnan, S. (2000). Denizli deki Halkevleri ve Faaliyetleri 1932 1951. Atatürk Yolu Dergisi, 7(25).

- Kara,A.(2019). Harf İnkılâbı'nınYaygınlaştırılmasında Halkodalarının Rolü ve Önemi, Gaziantep: Gaziantep ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayımlanmamış Doktora Tezi).s,52.
- Karadağ, N. (1988). Halkevleri ve Halkodaları Tiyatro Kollan Çalışmaları. Erdem, 5(12), s,1063.
- Kardaş, A. (2014). " Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Modernleşme Hareketi Olarak Siirt Halkevleri ve Halkodaları (1934-1951)". Electronic Turkish Studies, 9,s,7.
- Kardaş, A. (2014). " Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Modernleşme Hareketi Olarak Siirt Halkevleri ve Halkodaları (1934-1951)". Electronic Turkish Studies, s,411.
- Keseroğlu, H. S. (2022). Halkevlerinde kitap ve kütüphane kıyımı: 1951. Türk Kütüphaneciliği, 36(4), s,495.
- Keseroğlu, H. S. (2022). Halkevlerinde kitap ve kütüphane kıyımı: 1951. Türk Kütüphaneciliği, 36(4), s,497.
- Keseroğlu, H. S. (2022). Halkevlerinde kitap ve kütüphane kıyımı: 1951. Türk Kütüphaneciliği, 36(4), s,498.
- Kumaş, N. (2003). İstanbul Halk Evleri'nin Faaliyetleri (1939-1945), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. s,188.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18(53), s,499.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18(53), s,502.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18(53), s,505.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18(53), s,527.
- Önder, M. (1975). Atatürk'ün yurt gezileri (s. 163). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, Y., & Aktaş, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951'e). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (45), 235.
- Pehlivanlı, H. (2008). Kırıkkale Halkevi (1942-1951). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24(70), s,70.
- Pehlivanlı, H. (2008). Kırıkkale Halkevi (1942-1951). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24(70), s,127.
- Pehlivanlı, H. (2008). Kırıkkale Halkevi (1942-1951). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24(70), s,130.

- Sertel, S. (2019). Ulus devlet modernleşmesinin taşraya yansıması Tunceli’de kurulan halkevleri ve halkodaları (s,223). Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. Ve Ltd. Sti. s,227-248.
- Sürme, E. (2009). Niğde Halkevi (1933-1951), Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi. s,5.
- Sürme, E. (2009). Niğde Halkevi (1933-1951), Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi. s,40.
- Taşdemir, S. (2017). Halkevlerinin Taşradaki Yansımalarına Bir Örnek: Ayvalık Halkevi. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 17(34), s,215.
- Tekinsoy, B. (2022). Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (12), s,49.
- Tekinsoy, B. (2022). Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (12), s,52.
- Tekinsoy, B. (2022). Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (12), s,65.
- Temiz, Ö. (2006). Gaziantep Halkevi ve Başpınar Dergisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.s,198.
- Temizhan, O. (2006). Halkevleri ve halkevlerinin 1932-1940 arası eğitim faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. s,20.
- Tepeköylü, İ. (2018). Halkevleri ve Halk Kültürün Korunması Üzerine Bir İnceleme. Atlas Journal, 4(9), s,368.
- Tepeköylü, İ. (2018). Halkevleri ve Halk Kültürün Korunması Üzerine Bir İnceleme. Atlas Journal, 4(9), s,375.
- Titiz, H. (2012). Cumhuriyet Döneminde halkevlerinin eğitim ve tarih çalışmaları 1932-1951: Akdeniz bölgesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.s,65.
- Titiz, H. (2012). Cumhuriyet Döneminde halkevlerinin eğitim ve tarih çalışmaları 1932-1951: Akdeniz bölgesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.s,327.
- Tunç, B. (2018). Iğdır Halkevi ve faaliyetleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5(16), s,36.
- Tunç, B. (2018). Iğdır Halkevi ve faaliyetleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5(16), s,37.
- Tunç, B. (2018). Iğdır Halkevi ve faaliyetleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5(16), s,42.

- Ünler, A. N. (1939, Nisan). Halkevimiz Ülkü yolunda. Başpınar, 2(1), 23.
- Ünüvar, S. (2002, Ocak). Gaziantep Halkevi ve faaliyetleri (1932–1951). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), s,259.
- Ünüvar, S. (2002, Ocak). Gaziantep Halkevi ve faaliyetleri (1932–1951). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), s,261.
- Ünüvar, S. (2002, Ocak). Gaziantep Halkevi ve faaliyetleri (1932–1951). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), s,276.
- Ünüvar, S. (2002, Ocak). Gaziantep Halkevi ve faaliyetleri (1932–1951). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), s,285.
- Zeyrek, Ş. (2006). Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları: 1932-1951. Anı Yayıncılık.s,48.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA 030.10 / 118.764.2

BCA 030.18.01.02 / 69.42.18

BCA 030.10.00.00 / 219.495.1

BCA 490.01 / 123.45.67

BCA 490.01 / 567.89.01

BCA 490.01 / 234.56.78

BCA 490.01 / 901.23.45

BCA 030.10 / 789.01.23

BCA 030.18.01.02 / 12.34.56

BCA 490.01 / 345.12.78

BCA 030.18.01.01 / 78.90.12

BCA 030.10.00.00 / 456.78.90

BCA 490.01 / 678.90.12

BCA 490.01 / 345.12.78

BCA 490.01 / 112.34.56

BCA 030.18.01.02 / 45.67.89

BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 030.10 / 156.78.90
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 030.10.00.00 / 189.01.23
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 490.01 / 667.89.01
(BCA 490.01 / 112.34.56
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 030.10 / 210.01.15
BCA 490.01 / 112.34.56
BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 030.18.01.02 / 34.56.78
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 030.10 / 567.89.01
BCA 030.18.01.01 / 78.90.12
BCA 030.10 / 210.01.15
BCA 490.01 / 112.34.56

BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 030.18.01.02 / 45.67.89
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 490.01 / 112.34.56
BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 030.18.01.02 / 45.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
(BCA 030.10 / 156.78.90
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 030.18.01.01 / 34.56.78
(BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 030.10 / 567.89.01
BCA 030.18.01.02 / 112.34.56
BCA 490.01 / 223.45.67
(BCA 490.01 / 334.56.78

BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 030.18.01.01 / 156.78.90
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 030.10 / 210.01.15
BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 030.18.01.02 / 567.89.01
BCA 030.18.01.02 / 112.34.56
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 030.10.00.00 / 189.01.23
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 030.10 / 156.78.90
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 030.18.01.01 / 210.01.15
BCA 030.10 / 567.89.01
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 030.18.01.02 / 34.56.78
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 030.10.00.00 / 219.495.1
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 030.18.01.01 / 78.90.12

BCA 490.01 / 990.12.34
BCA 030.10 / 210.01.15
BCA 030.18.01.02 / 112.34.56
BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 030.18.01.01 / 156.78.90
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 490.01 / 667.89.01
BCA 490.01 / 778.90.12
BCA 490.01 / 889.01.23
BCA 490.01 / 990.12.34
(BCA 030.10 / 210.01.15
BCA 490.01 / 112.34.56
BCA 030.18.01.02 / 112.34.56
(BCA 490.01 / 223.45.67
BCA 490.01 / 334.56.78
BCA 030.10 / 123.45.67
BCA 490.01 / 445.67.89
BCA 490.01 / 556.78.90
BCA 030.10 / 189.01.23
BCA 490.01 / 667.89.01

EKLER

EK -1 Gaziantep Halkevi Bahçesine Ait Fotoğraf (<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>)

Sayı: 45 Şubat 1943 Yıl: 4

Gazilik Günü

Yazan : Z. GÜNER

Halkevi idare heyeti bu ay içinde çok güzel ve isabetli bir karar verdi:

"Gaziantep'in "Gazilik" unvanını aldığı günü her sene kutluamak."

Kararın tatbikine bu yıldan itibaren başlandı.

Kahraman Antep'e bu kutsal adı veren kanun veciz üç maddeden ibarettir ve şu sözleri ihtiva etmektedir:

Madde (1) Antep livası merkezi olan Antep kasabasının namı (Gaziantep)le tahvil olunmuştur.

Madde (2) Bu kanunun icrasına dahiliye vekili memurdur.

Madde (3) İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meridir.

8 Şubat 1337 ve 30 Cemaziyelevvel 1339

Büyük tarihi kıymeti haiz bulunan bu vesikanın metni iri puntuda yaldızlı harflerle dizilmiş ve çerçevelemıştır. Halkevimizin Şeref salonunda mutena bir köşeyi süsliyor.

6 Şubat Cumartesi günü sevgili şehrimin 22 inci Gazilik yılını candan sevgi ile kutladık

— Arkası 7 inci Sayfada —

— 1 —

EK-3 Kilis Halkevi Kütüphane Şubesi'nde kitap okuyanlar ile ilgili belge(<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>)

Kilis **Halkevi** (1.7.2022 Tarihinden 31.12.2022 tarihine kadar) No. 3

Okunan kitaplar	Birinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	İkinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	Okuyanların meslekleri	
			Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman' Şiir, Hikâye ..)	654		Talebe	3585
Tarih	29		İşyer	20
Cografya	3		Öğretmen	62
Felsefe	1		Subay	45
Müşbet ve tabii ilimler	54		Çiftçi	18
Dil	1		İşçi	15
Sosyal ilimler (ekonomi, Eğitim, Türe...)	7		Sarbest meslek	1256
Ar	7			
Sair kitaplar	32			
Gazete ve mecmua	4772			
Yekûn	5560			5068

- 1 – Kitapsarayınızda kaç kitap var ?
2 – Kitaplar sınıflandırılmışsa buna göre sayıları ?

Kilis Halkevi Başkanı
Diğer Hekim
O. Öktem

15

BAŞPINAR

AYLIK EDEBİYAT ve KÜLTÜR MECMUASI

*Türküm diyen her şehir, her kasaba ve en küçük
Türk köyü Gaziantep'leri Kahramanlık misali
olarak alabilirler. K. ATATÜRK*

Sayı 39

Ağustos

1942

Yılı 3

DERGİMİZ

Yazarı:
Ş. S. Yener

Halkevleri genç selâhîyetli, gösterdiği bir temimle; bir Halkevi mecmuasından beklenen asrîyetin bulunan Halkevi mecmualarının bir listesini gönderdi ve bunların inşası için ikaz ve teşvik yardımcı da yaptı. Ve meclislerine Jevanına münasip etti. Diğerlerinde kâğıt bakramı dolayısıyla şimdilik neşredilememekle bittirdi.

Evvelce intişar edmekte olan bu mecmuaların sayısı (36)' idi. Bu listede neşri muvafık görülen 21 mecmua ismi var; bunların başında da (Başpınar) ismi yer almaktadır.

Mecmualarına bu yolla tevaccüle mazharıyeti kıl, ve bülhassa ilk müesseselerinden biri olduğum için beni çok sevindirdi.

Bu münasile 37 inci sayısını bulan mecmuamız şimdiki kadar daima mahallî mevkularla uğraşmış; daima kendi hinterlandına Gaziantep ve civar vilâyetleri dahil etmiştir.

Umumi ve şamil konularla uğraşmak işini ciâmeden yakarı çıkarmak saymış ve bunu büyük mecmualara bırakarak kendi muhiti içinde mütevası bir şekilde intişarına devam etmiştir. İşte bir Halkevi mecmuasının da en büyük hususiyeti budur.

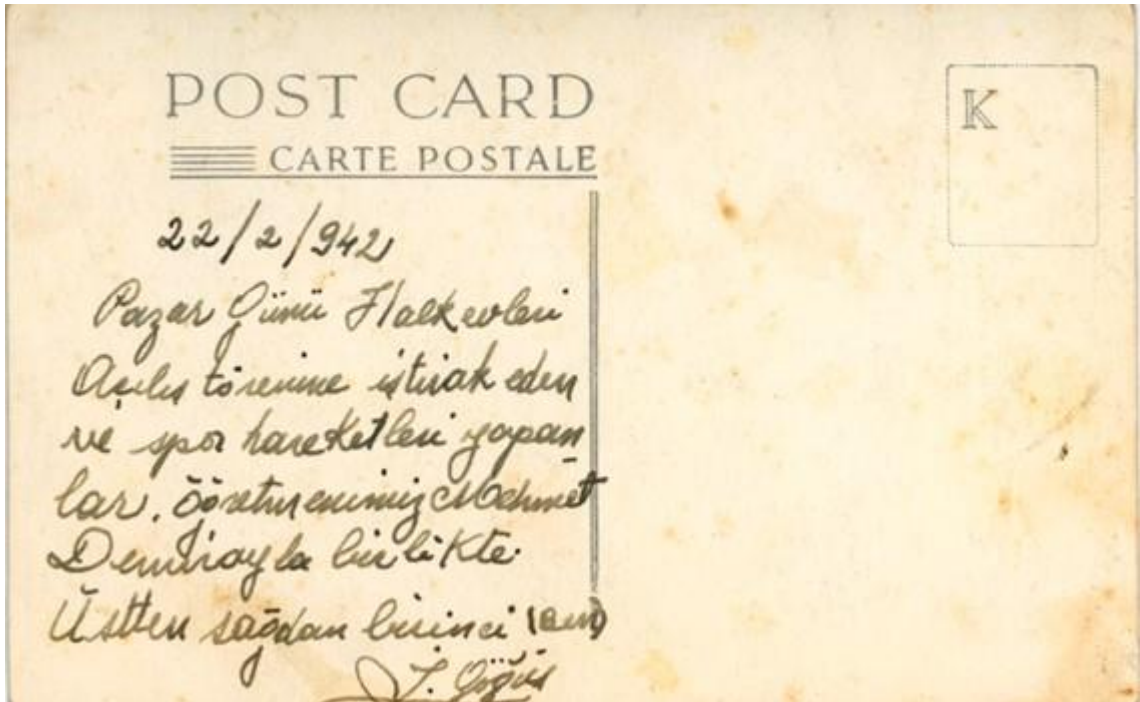
Zaten bir göz geçdirtmek Gaziantep Halkevi tarafından şimdiki kadar neşredilen kitap ve risaleler de hep böyle mahallî ve muhittî eserlerdir. Hep Halkevleri neşrini bir araya getirip te mevkuları itibarıyla bir tasnif yapsak bu hakikate ayan beyan an-

EK-5 Gaziantep Halkevi Emin Kılıçkale felsefe sohbetlerinden bir fotoğraf

((<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>))

EK-6 22-02.1942 Halkevi açılış törenine katılan Gaziantep Lisesi öğrencileri
(<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P.
GAZİANTEP
HALKEVİ REİSLİĞİ
Sayı :
41

C. H. P. Genel Sekreterliği
24 Mart 1945 17/3/945
24437 Eml: PAZILDI

C.H.P.
Genel Sekreterliğine
ANKARA

222

2124

Evimiz adına yedi seneberi negretmekte olduğumuz
Başpınar mecmuasını kağıdınızın bitmesi yüzünden çıkaramaz bir
duruma düşmekteyiz. Kağıt tüccarlarından aldığımız cevap ise
ancak Matbuat Umum Müdürlüğü vasıtasıyla te'mininin mümkün ola-
cağı bildirilmektedir.

Bedeli Evimizin Ödenek üzere aylık ihtiyacınız olan
beş top kağıdın bir senelik ihtiyaç miktarı olan altmış topun
Matbuat Umum Müdürlüğüne teminine Yüksek devletinizi arz eder,
derin saygılarımı sunarım.

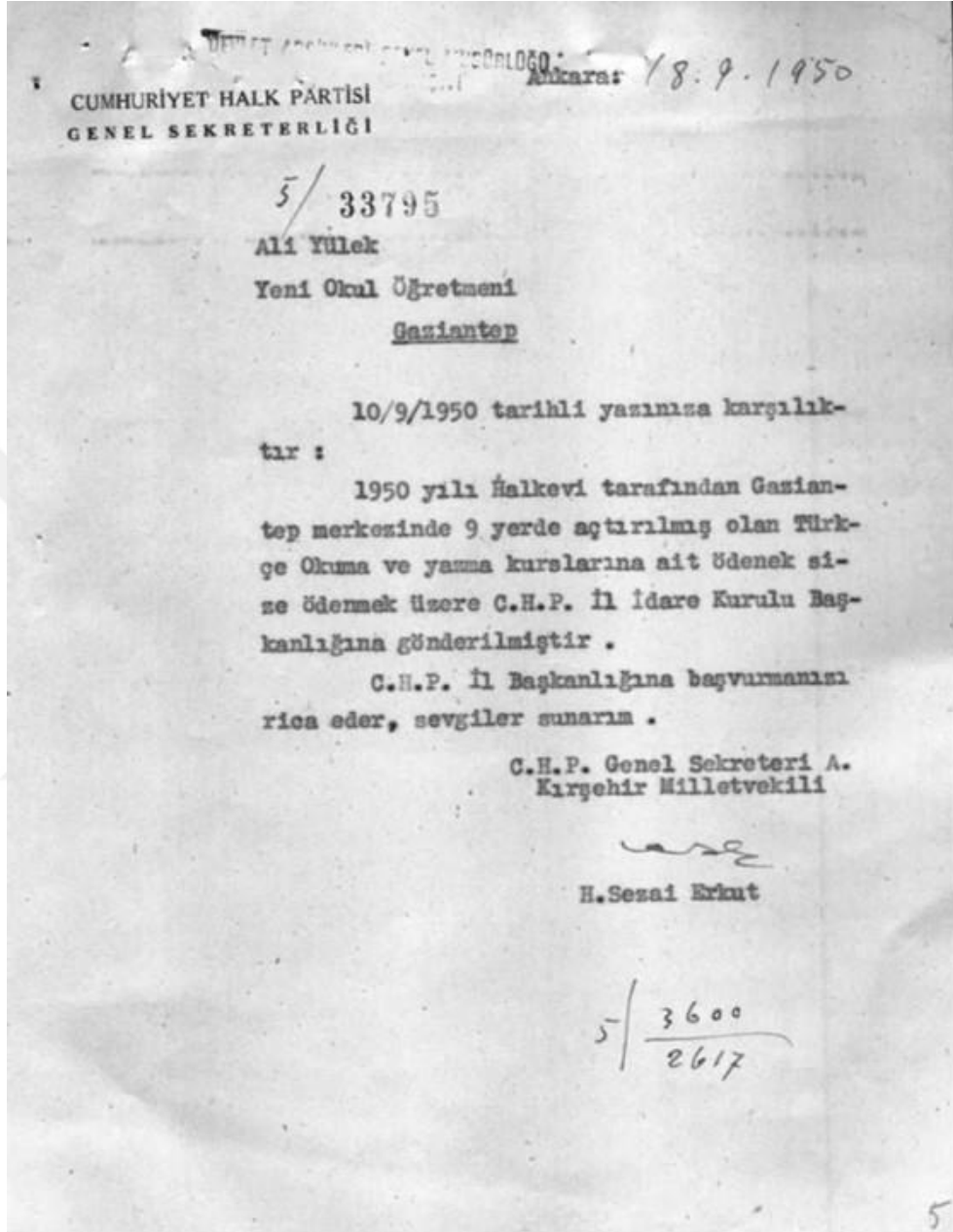
Halkevi Reisi
Sabri Güzel

23. III. 1945

26. III. 1945

40

EK-8 1950 Tarihi'nde Gaziantep merkezinde 9 yerde açılan Türkçe okuma-yazma ile ilgili belge (((<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>))

EK-9 Gaziantep-İslahiye Halkevi'nin açacağı Türkçe okuma-yazma kursu ile ilgili belge (<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>)

Gaziantep - İslahiye 21/ I/ 1950

T.C.
Fevzi pa. Halkevi
Reisliği
Sayı. II

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
C.H.P. Genel Sekreterliğine

C.H.P. ARŞİVİ
25.1.1950
106571

ANKARA

27/12/1949 Tarih. VII/31/3 Yazıya Cevap.
1- Türkçe Okuyup yazma bilniyenlere için açılacak kursa 35-40
Öğrenci iştirak edecektir.
2- kurs halkevinde açılacaktır.ve öğretmen olarakde ilk okul
baş öğretmeni Sami Ayman ve Cemal özen tarafından okutulacaktır.
gerekli tahsisatın gönderilmesini saygı ile rica ederim.

Halkevi Başkanı
İbrahim Sarı

Kurslar
25-1-1950

EK-10 Gaziantep Halkevi gösterimini yapacağı piyese ait belge
((<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>))

DEVLET ARŞİVİ
Gösterim Komitesi Başkanı
C. H. P. Genel Sekreterliği
GAZİANTEP HALKEVİ
BAŞKANLIĞI
Sayı: 43
1 Nisan 1939
21518
Ekli
29/3/939
İŞLENDİ

C.H.P.Genel Sekreterliğine
Ankara

Gösterit komitemiz (Himmetin Oğlu) piyesini temsil edecektir. Notalarile birlikte gönderilmesi ne müsaadelerini derin saygılarımla dilerim.

Halkevi Başkanı
[Signature]

arsive
gönderilmiştir
4-4-939
MK

490	01			920	585	1	132
-----	----	--	--	-----	-----	---	-----

B A Ş P I N A R

GAZİANTEP HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 10 Sayı: 94 ŞUBAT 1948 Kuruluş: 1939

Halkevlerinin Açılış Günü

Her şubattan sonra gelen pazar, (İnkılâp tarihimize Lozon zaferi, Cümhuriyet ilânı gibi Türk milletinin hatırasında ebediyete hak edilecek aziz günlerden) biri olacaktır.

İsmet İNÖNÜ

Yüreğinde sonsuz samimiyet, türesinde sınıfsız bir hâkimiyet taşıyan Türk milletinin var olmak, ileri olmak gibi en imanî amaçlarının ocuğu. Halkevimizin 22 Şubat 1948 pazar günü, 16 ncı yıl dönümünü sevinçle kutladık.

İstiklâlimize sahne olan İnönüler, Sakaryalar, Dumlupınarlar bizim için ne kadar mukaddes yerlerse büyük Türk inkılabımıza sahne olan Halkevleri de o kadar mukaddes yuvalardır.

Muharebe meydanlarında kan dökerek şehitlerimizin son nefesleriyle em-

netleşen İstiklâl ve hürriyetimizi ancak Halkevlerinin vereceği heyecan ve inancla ebedileştireceğiz.

Türk inkılablarıyla gelişen Cumhuriyetimizin, tarihçe bilinen mucizeli gücümüzü, "Yurtta sulh Cihanda sulh," diyen asil görüşümüzü hep bu kültür yuvasından alacağımız gıda ile besliyeceğiz. Kurtuluş ve diriliş devrimizin sıcaklığını nesilden nesle hep bu çatı altından göstereceğiz.

Eviniz, ilk açılan Halkevlerinden olmakla tutugumuz kültür y-

10 uncu yaşına girerken

19 Şubat 1939 da çıkmaya başlayan Başpınar, bu sayısıyla 9 uncu bitirmiş, 10 uncu basmış bulunuyor. Üç sayı sonra da yani 96 ncı sayısında da 4 üncü elliisi tamamlanmış olacaktır.

İkinci cihan harbinin zor yagama gartları içinde 9 senedir çıkmamış hürriyetine eren dergimizin bu kadar güç imkânlar içinde bağarmaya çalıktığı sayılar hiç şüphesiz yok ki bağarması gereken sayıların yanında bir hiçtir. 90 ncı sayısından başlayarak yazarı kadrosu Halkevimizce takviye edilen mecmua, bundan sonra Memleketin kültür ve folklor hayatında günesiz yeni gelişmelere sahne olacak ve yeni başarılar kazanacaktır.

Vakti derginin 1-39 sayılarının bir göz gezdirilerek geçen 9 senenibozu (Arkası Sahife 6 da)

(Arkası S. 8 de)

Halkevi Haberlerimiz:

Ekimde yapılan ve Evimiz spor kolu tarafından tertip edilen bisiklet yarışı şehrimizde büyük bir ilgi toplamıştır. Yarış günü sabahın erken saatlerinden itibaren halkevi önünde birçok sporcu ve onları seyretmeye gelen halk toplanmıştı.

Saat 10,30 da Halkevinden başlayan müsabakada birçok çekişmeler olmuş ve zaman zaman bütün müsabıklar bu çekişmeden faydalanmışlardır. Yarışta en ziyade göze çarpan Hulûsi Özkurt'un, son anlarda lastiğinin patlaması dolayısıyla kogyu terk etmesi, üzerine eski bisikletçi Nedim Albayrak birinciliği almıştır. Hasan Kahraman ikinci, Abdülkadir Sezer üçüncü olmuştur.

Müsabakadan sonra Halkevi spor kolu tarafından günün önemini taşıyan madalyalar dağıtılmıştır.

Şehrimize, bölgemizde incelemeler yapmak üzere gelen Ankara Dil ve Tarih—Coğrafya fakültesi Sümeroloji ordinarius Profesörü B. Landsberger tarafından evimiz salonunda 15/10/1947 çarşamba günü saat 17 de (Antep şehri ve ilinin en eski tarihi) konusunda bir konferans verilmiştir. Büyük bir dinleyici tarafından takip edilen bu konferansı, okuyucularımız iç sayfalarda bulacaklardır.

Kasım başından itibaren evi-

mizde İngilizce kursu açılmıştır. Bilenler ve hiç bilmiyenler, olmak üzere iki gruba ayrılan öğrenciler kursa devam etmektedirler. Bilmiyenler 30—35 kişi olup saat 16 dan 17 ye, bilenler 15 kadar olup 17 den 18 e kadar kurs görmektedirler. Ayrıca bu saatlerde işi olup da zaruri olarak gelemiyen üçüncü bir grup öğrenci de aynı günlerde 18 den 19 a kadar ders görüyorlar. Bunlar 10 kadar olup hemen hepsi de doktördür.

Atatürk'ün hayata gözlerini kapayışının dokuzuncu yıl dönümü dolayısıyla Evimizde büyük bir ibtifal yapılmış ve Ebedî Şef Eşî Kahraman Atatürk'ün aziz hatırası saygıyla anılmıştır.

Halkevi Başkanı Dr. Mahmut Elbeyli, Atatürk'ü veciz ve kısa bir hitabe ile andıktan sonra saat tam 9,5 te toplantıyı 5 dakika tüzim vakfesine davet etmiştir. Bundan sonra Lise Tarih — Coğrafya Öğretmeni Şefik Türker, Ata'nın hayat ve eserlerini anlatmış ve Sayın Cumhurbaşkanı İnönü'nün Milletin Beyanamesini okumuştur. Bunu müteakip toplantı hep birlikte Şehitler Anıtına giderek oraya vaz' edilen Atatürk'ün büstüne çelenkler koymuştur.

Bu törende seyahat dolayısıyla şehrimizde bulunan Gümrük ve Te- (Arkası sayfa 32 de)

EK-14 Gaziantep Halkevinde dini felsefi konuda Filozof Dr. Sami Kılıç konuşma yaparken çekilen fotoğraf (<https://gkam.gaziantep.bel.tr/>)

